

Stadsvroedvrouwen in Monnickendam (1625-1970)

Ds. C.A.E. Groot

De geboorte van een kind is een ingrijpende en emotionele gebeurtenis, vooral voor de moeder. Daarbij zijn de woorden uit de bijbel 'met smart zult gij kinderen baren' (Genesis 3:16) door de eeuwen heen maar al te waar gebleken. De nieuwe bijbelvertaling zegt: 'zwoegen zul je als je baart'. Dat 'zwoegen' had helaas niet altijd een goede afloop. Wie de familiegeschiedenis in kaart brengt, stuit immers niet alleen op de hoeveelheid kinderen die onze voorouders gewoonlijk kregen, maar ook op het grote aantal dat vóór, tijdens of kort na de bevalling overleed. Eén op de vier zuigelingen haalde de eerste verjaardag niet. In Broek in Wa ter land was de gemiddelde levensverwachting tussen 1654 en 1732 slechts 23 jaar. Voor Monnickendam zijn geen cijfers bekend, maar het zal niet veel beter zijn geweest (1).

Vroedvrouwen

Al vroeg in de geschiedenis werden kraamvrouwen bijgestaan door vroedvrouwen.

Indiërs, Chinezen, Egyptenaren, Romeinen en Grieken kenden vanouds het 'beroep' van vroedvrouw. Twee Hebreeuwse vroedvrouwen, Sifra en Pua, hebben er mede voor gezorgd dat circa 3500 jaar geleden Mozes geboren kon worden (De bijbel, Exodus 1:15).

In Europa kregen aanstaande moeders gewoonlijk hulp van familieleden of burenen. Vanaf de Middeleeuwen werd er echter in toenemende mate een beroep gedaan op de diensten van een oudere vrouw, die door de gemeenschap als 'deskundig' werd gezien en meestal tegen betaling, de helpende hand bood.

Groeiend medisch inzicht

In Frankrijk kwam in de tweede helft van de 17^e eeuw aandacht voor de obstetrie (verloskunde). Er werden kraaminrichtingen gesticht en er verschenen handboeken over de geboorte van kinderen. Nieuwe inzichten op het terrein van de anatomie, de fysiologie (respectievelijk de bouw en het functioneren van het menselijk lichaam) en de voortplanting, brachten een groeiend kennisproces op gang. In Duitsland, Engeland, Italië en Nederland werden, naar Frans voorbeeld, verloskundige scholen opgericht, waar in de 19^e eeuw de obstetrie tot een op zichzelf staande tak van onderzoek uitgroeide.

In de 20^e eeuw kwam het gebruik van antibiotica, vaccinaties en bloedtransfusies op gang, waardoor de sterfte van kinderen en kraamvrouwen sterk afnam. Vorderingen op het gebied van de anesthesie, maakten levenreddende operatieve ingrepen, zoals bijvoorbeeld de keizersnede, mogelijk.

Vandaag staat in grote delen van de wereld de medische kennis op een hoog peil. Kraamvrouwen worden bijgestaan door verloskundigen. Doen zich complicaties voor, dan kan de hulp van een arts of gynaecoloog worden ingeroepen. Er zijn centra met specifieke aandacht voor nieuwkomers op deze aarde. Daardoor is de kindersterfte sterk teruggedrongen. In West-Europa wel te verstaan, want we reldwijd ziet het er veel minder goed uit, zoals bijvoorbeeld de internetpagina's van Unicef laten zien.

Vroedvrouwen in Holland

In de steden van Holland komen we vanaf de 15^e eeuw de vroedvrouw tegen, ook wel vroedmoeder, vroemoer, vroedwif, vroevrouw, goetvrouw of wysemoeder genoemd. Zij oefende het 'vroedmoerschap' uit (2). Vroedvrouwen moesten getrouwd zijn en zelf kinderen ter wereld hebben gebracht want dat kwam in de praktijk van de hulpverlening goed van pas.

De taak van de vroedvrouw was omschreven in een plakkaat uit 1587. Maar al eerder, tijdens het Concilie (kerkvergadering) van Trente (1545-1563), werd vastgelegd, dat zij de geboorte van een kind binnen drie dagen bij de pastoor moest melden. Was er sprake van een onwettig kind, dan moest de vroedvrouw achter de naam van de vader zien te komen en die doorgeven aan de pastoor en het stadsbestuur.

Opleiding en bekwaamheid

Vóór 1700 was het toegestaan dat vrouwen, die meenden daartoe voldoende kennis en bekwaamheid te bezitten, zich vrij als vroedvrouw mochten vestigen. De opleiding was echter minimaal. Hun kennis beperkte zich meestal tot wat zij van oudere vroedvrouwen in de praktijk hadden gezien en geleerd.

Wel bestond er vóór 1700 (1^e druk in 1516!) al een soort handboekje met als titel: 'Het Kleijn vroetwifboek' of 'Den roosegaert der bevrugte vrouwen'. Het had als korte omschrijving 'In 't welcke men mach leeren alle heymelicheden vande vrouwen ende in wat gestalte de Mensche in zijn moeders lichaem ontvangen, groeyet ende gheboeren wort'. De bekende uitgever Willem Blaeu liet het illustreren met afbeeldingen die ook bij edities in Duitsland waren gebruikt. Omdat veel vroedvrouwen in de 17^e eeuw echter lezen noch schrijven konden, is het maar de vraag of er van dit boekje veel gebruik is

ge maakt. En zo ja, of de inhoud dan een positieve bijdrage leverde voor de taakuitoefening van de vroed vrouw. Uit toenmalig kies heidsge voel werkten vroedvrouwen meer op de tast dan op 't gezicht. Van een in 1736 levende Edamse vroedvrouw is de uit spraak dat zij 'gewoon is haar werk met gesloten oogen te doen'. En de schrijver/ toneeldich ter Gerbrand Adriaans Bredero(o) (1585-1618) laat een vroed vrouw zeggen: 'Wij weten waer 't schickt wel helfte beter voor een wijf, dan dat daer een man sal gaen over een vrou mensch lijf' (3).

Toezicht

Toch was er wel enig toezicht. In een artikel over vroedvrouwen van Broek in Waterland zegt de schrijver dat een nieuwe vroedvrouw in 1670 'aldaar eerst een examen afgenomen zal worden door Meester Hendrik te Monnickendam' (4). Die nieuwe vroedvrouw is Abeltje Jans uit Amsterdam die van juli 1670 tot maart 1713 vroedvrouw in Broek is geweest (Resolutie boek Broek in Waterland 1).

Die Mr. Hendrik blijkt meester chirurgijn Hendrik Huijsing uit Amsterdam te zijn, op 12 oktober 1659 in Monnickendam getrouwd met Maritje Jans. Mr. Huijsing woont op 25 mei 1683 in Broek, waarvandaan hij zijn huis in de Kerkstraat te Monnickendam verkoopt aan grutter Michiel van der Schuure, getrouwd met Welmoet Jans Hooft (OM 79 blz. 64) (Zie voor de gebruikte afkortingen noot 5).

Ook in Monnickendam krijgt de gezondheidszorg gaandeweg meer aandacht. De Vroedschap vaardigt op 22 januari 1681 een resolutie uit waarin wordt aangedrongen op meer toezicht op het werk van apothekers en chirurgijns. Twee jaar later, op 23 januari 1683, worden de Vroedschapsleden Johannes Koeslager en Bernardus Futs, beide doctor in de medicijnen, 'aengesteld omme voorthaen alle nieuwe aencomende Apotheeckers ende Chirurgijns binnen deser Stede, nopens haere bequaemheijt ende het admitteren (toelaten) tot d'voorsz functien te examineren' (OA 11).

Hoewel in deze resolutie de vroedvrouwen niet worden genoemd, zorgen nieuwe medische inzichten voor belangrijke verbeteringen in de opleiding. Over hoe het er op het platteland toeging is niet zoveel bekend, maar in de steden van Holland moeten, in het laatste kwart van de 18^e eeuw, vroedvrouwen een examen afleggen om hun vak te mogen uitoefenen, particulier of in dienst van een stadsbestuur. Het zal echter tot 1865 duren voor er via wetgeving definitief een onderscheid ge maakt wordt tussen gediplomeerde en niet-gediplomeerde werkers in de gezondheidszorg. In dat jaar worden de wetten op de uitoefening van de geneeskunde en farmacie (geneesmiddelen leer) uit het kabinet Thorbecke van kracht.

Werkomstandigheden

De vroedvrouw kwam bij rijk en arm over de vloer, zowel over dag als 's nachts. Omdat de behuizing, vooral bij het armere deel van de bevolking, vaak te wensen overliet, moesten zij hun werk doen in slecht geventileerde en verlichte (kaarslicht) ruimten. Het is algemeen bekend, de praktische en hygiënische omstandigheden waren een wenlang ver onder de maat.

Stadsvroedvrouwen

Veel vroedvrouwen werkten zelfstandig. Anderen kregen, na gebleken deskundigheid, van de magistraat een aanstelling als stadsvroed vrouw. In Monnickendam worden deze aanstellingen vóór 1811 vermeld in de Resolutieboeken van de Vroedschap en de Memorialen van de Burgemeesters. De overzichten van de betalingen, gedaan door de thesaurier, zeg maar de 'penningmeester' van het stadsbestuur, laten zien wat deze vrouwen verdienden.

Vroedvrouwen in Monnickendam

De doopregisters van de Gereformeerde-, Evangelisch-Lutherse- en Rooms-Katholieke kerk bevatten duizenden namen van kinderen die in Monnickendam ter wereld zijn gekomen. In vroeger tijd noemde men dat wel 'poppetjes roeijen', een uitdrukking die zowel kinderen halen als kinderen krijgen betekent. Amsterdamse ouders vertelden dat de kindertjes in de Volewijck (overkant van het IJ) aan de bomen hingen. Het roeien naar de overkant werd daarom symbool van het 'halen' van kinderen.

Maar wie waren de vrouwen die onze voorouders bij de bevalling terzijde hebben gestaan? Onderzoek in het Waterlands Archief te Purmerend bracht me op het spoor van een reeks vroedvrouwen, waarvan de eerste al voor 1625 actief is. Van een aantal hebben we alleen wat persoonsgegevens en weten we wat ze verdienden. Van anderen zijn wat meer bijzonderheden bewaard gebleven.

Verdeeld over vier periodes, de 17e, 18e, 19e en 20e eeuw, komen ze één voor één aan de orde (6).

Vroedvrouwen in de 17e eeuw

1. Griet Pouwels (1625-1629)

De eerste vermelding van een stadsvroedvrouw in Monnickendam is in het jaar 1625. Let op, STADSVroedvrouw, want ook

daarvoor waren er vroedvrouwen werkzaam. Een begraafboek vermeldt het overlijden van 'Trijntje Frans, de vroedvrouw'. Ze woont op het Noord einde of op de Haven. Omdat er in die tijd alleen 'adressen' maar nog geen begraafdata werden vermeld, is niet na te gaan wanneer ze is overleden/begra ven. Het moet echter in de eerste helft van het jaar 1616, vóór Goede Vrijdag zijn geweest. Ik vermoed dat deze Trijntje Frans zo'n particuliere vroedvrouw is geweest. Een werkzaamheid voor de stad is niet geheel uit te sluiten, maar dat valt niet na te gaan, omdat de betalingen over die periode ontbreken.

Op 9 augustus 1625 heeft het Resolutieboek van de Vroedschap de volgende notitie: 'De vrouw van Willem Ses, tegenwoordig stads vroed vrouw, wert twin tigh guldens jaarlijks toegeseijt' (OA 2). Een jaar later lezen we haar naam als de stadsthesaurier op 23 juli 1626 boekt: 'betaalt aan Griet Pouwels ter somme van 20 gulden voor haar jaarlijks tractement vanwege dat sij Stadsvroedvrouw dezer stad is' Ook haar man, Willem Ses, wordt weer genoemd (OA 206 blz. 36).

Voor zover ik heb kunnen nagaan is deze Griet Pouwels de eerste stadsvroedvrouw, als zodanig erkend en aangesteld door Burgemeesters en Vroedschappen. Over haar werkzaamheden is helaas niets op schrift bewaard gebleven. Begin november 1629 wordt vroedvrouw Pouwels in de kerk begraven, enkele maanden later – tussen 16 februari en 1 april 1630 – gevolgd door haar echtgenoot.

2. Trijntje Roelofs (1630-1643)

Op 24 januari 1630 notuleert de secretaris: 'Trijntje Roelofs, vroed wijf, wert op haar verzoek gestelt in gelijk ambt als Griet Pouwels ende versoekt haar jaarlijkse tractement van de stad' (OA 2). Ook Trijntje was vermoedelijk zo'n 'particuliere' vroedvrouw en vraagt, nu Griet Pouwels overleden is, de magistraat om haar officieel als stadsvroedvrouw aan te stellen. Dat is gebeurd, want in mei 1635 vraagt Trijntje Roelofs de Vroedschap of ze, in plaats van 75 gulden, honderd gulden per jaar mag ontvangen (OA 4).

Trijntje Roelofs was getrouwd, maar de naam van haar man heb ik niet kunnen achterhalen. In een testament van 13 januari 1638 worden een dochter, Lijntgen Bartholomeus en een zoon, Willem Pieters genoemd. De laatste heeft twee dochters, Aagje en Trijntje (NOT 3409). Trijntje Roelofs zal twee of meer keer gehuwd zijn geweest, anders zijn de patroniemen van de kinderen moeilijk te verklaren.

De vroedvrouw wordt op 8 oktober 1643 als 'Trijntje de vroemoer' op het choor in de kerk begraven. Die plek en gelet op de begraafkosten – tien gulden – geeft aan dat de vroedvrouw niet onbemiddeld was.

Volgens het begraafboek woonde zij op het Noordeinde of in één van de zijstegen. Op 28 oktober 1643, drie weken na zijn moeder, wordt 'Willem, de vroemoers soon' in een eigen graf in de kerk begraven.

Vermoedelijk woonde hij bij zijn moeder in.

3. Jannetje Carstens (1635-1667)

Tot 1635 is Trijntje Roelofs de enige stadsvroedvrouw. Omdat ze echter niet meer zo jong is, wordt op 12 juli 1635 een onder-stads vroedvrouw aangesteld. 'Mijne heeren Burgemeesteren deser Stede Monnickendam hebben achtervolgden d'authorisatie van de heeren vroedschappen in dato den... july lesteden, aengenomen Jannetgen Kerstens tot onder stads vroedvrouw, omme 't selve ampt met alle vlijt ende neersticheijt mitsgaders met alle vrientschap goede eenicheijt ende correspondentie met d'opper stadsvroedvrouw te bedienen ende waer te nemen ende de selve met raet en daet te assisteren als sulcx noodich ende betamelijckken is. Mits oock dat sij sal gehouden wesen 't allen tijden ende wijlen wanneer in eenige voorvallen nood ige saken vande voorss(eide) opper vroedvrouw ontboden sijnde, te compareren (verschijnen) ende haer met raet en daet te assisteren sonder eenige loon daer van te pretenderen, ende dat sij voorts buiten de stadt niet en sal trecken sonder expres consent van de heeren Burgemeesteren indertijt, op ende voor welcke voorss(eide) dienst ende conditien haer toegevoecht hebben vande stadt te genieten een jaerlijcx somme van vierenveertigh guldens alle vieren deel jaers een gerechte vierdepart waer van het eerste vierendeel jaers verschenen sal wesen alderheijligen naestcomende'. Actum desen XII e julij LVI c vijffendertich'. Ondertekend door Vincent Willemsz Corthals, secretaris van de stad (OA 60 blz. 129 en OA 4).

Twee vroedvrouwen

Vanaf 1635 zijn er dus twee vroedvrouwen werkzaam, ten dienste van de circa 4000 inwoners die Monnickendam toen telde (7). Dat was belangrijk als er één van hen ziek zou worden of wanneer er twee bevallingen tegelijk zouden zijn.

Zoals de Vroedschapresolutie aangeeft, bestond er zoiets als een 'rangorde' die ook verschil in financiële beloning betekende. Jannetje Carstens krijgt als tweede vroedvrouw in het begin slechts elf gulden per drie maanden. Maar na het overlijden van Trijntje wordt dat verhoogd tot f 18.15.- per kwartaal, wat neer komt op 75 gulden per jaar (8). Ook in 1657 staat ze met hetzelfde tractement op de loonlijst van het stadsbestuur.

Wanneer Jannetje Carstens is overleden heb ik niet kunnen achterhalen. Het moet echter vóór april 1667 zijn geweest, zo als verderop nog aan de orde komt. Vermoedelijk heeft ze de laatste jaren haar werkzaamheden al niet meer kunnen verrichten, maar kreeg ze wel een financiële ondersteuning.

4. Francijntge Jans (1643-1661)

Jannetje Carstens krijgt, na het overlijden van Trijntje Roelofs, op haar beurt een tweede vroedvrouw naast zich. Op 7 november 1643 wordt Francijntge Jans als stadsvroedvrouw aangesteld. 'Acte van aenne minge van Fransgen Jans tot stads vroevrouw. Mijn heeren Burge meesteren der stede Monickedam hebben achtervolgende de resolu tien van d'heeren Vroetschappen van data den 7 ende 22^e november lestle den aengenomen Fransgen Jans voor stads vroe vrouw. In gelijcken gaet van tractement als Jannetgen Carstens, mede stads vroedvrouw vande stadt is genietende. Mits conditie sij het selve ampt metten anderen in alle goede eenicheit correspondentie ende vrunt schap sal bedienen ende 't selve met alle getrouwicheit ende neersti cheijt waernemen ende malcanderen in alle voorvallende saken met goeden raet ende daet te assiteren nae alle behoren. Sonder dat sij beijde te gelijck op eenen tijt uijt de stadt sullen mogen trecken maer te welcker tijt sij Fransgen Jans versocht sal werden buijten de stadt te gaen, gehouden sal wesen 't selve hare mede vroedvrouw Jannetge Carstens bekent te maken, ten eijnde sij dan thuys sal moeten blijven, gelijck sij Jannetje Carstens insgelijcx versocht sijnde buijten de stadt te trecken Fransgen Jans hare mede vroedvrouw gehouden sal sijn daer van te waerschouwen op dat sij Fransgen Jans bij soodanige voorvalken binnen de stadt blijve, sulcx dat wie van beijden eerst sal versocht werden buijten te trecken daer toe geprefe reert sal sijn op verbeurte van 1/4 jaers tractement die buijten 't recht als d'een van d'ander sal gewaerschout sijn. Alle 't welcke sij Jannetgen Carstens en de Fransgen Jans beijde bij hant tastinge aen d'heer Ketel als presideren Burgermeester belooft hebben getrouwe lijk 't achtervolgen ende nae te comen als goede ende getrouwe vroedvrouwen schuldich sijn ende behooren te doen. Des sal ieder een daer vooren van de stadt genieten een somma van vijffenseventich gulden 's jaers, alle 1/4 jaers een gerechte vierdepart waer van 't eerste 1/4 jaers vervallen sal wesen den eersten februarij eerstco mende. Actum opt stadthuys desen lle december anno 1643' (OA 60 blz. 192, OA 5 blz. 66).

Volgens de stadsrekeningen ontvangen beide vroedvrouwen hetzelfde tractement, f 18.15.- per kwartaal.

Francijntge (Fransje) wordt in een testament d.d. 12 juli 1651 de huisvrouw van Willem Sem genoemd. Ze heeft een dochter Baligie Pieters, waarschijnlijk uit een eerder huwelijk van Francijntge of Willem (NOT 3408).

Volgens het begraafboek woont het echtpaar in 1652 in de Oude Steeg, vanwaar op 31 december van dat jaar 'de man van Fransje de vroemoer' in een kerkelijk graf wordt begraven, kosten 5.10.-. De vroedvrouw zelf overlijdt in 1661 en wordt op 29 maart 1661 als 'Fransje de vroemoer', even als haar man, in een kerkelijk graf begraven; kosten 5.10.-.

(Barbertje Barents van der Mars)

Kort na het overlijden van Francijntge, ontvangt het stadsbestuur een missieve (brief), gedateerd 1 april 1661 'op verzoek van de burge meesters en regeerders der stadt Munnekedam geschreven door Adrianus Heringa, Mr. Dr. in de Rijp', zo wordt aan het begin vermeld 'Versocht sijnde om getuijgenisse te geven van de bequaemheijt en goede ervarentheijt van de vroedvrouw in de Beemster Barbertje Barents van de Mars, so getuijge ich de waerheijt te weesen dat sij in veel jaeren haer beroep bedient heeft en de in veel swaere ende periculensche voorvallen volstandelijck heeft uitgevoert met danck ende vernoeginge van die gene die haer hulpe versocht hebben ende oock mijn Self inde voorvallende noot getrouwelijck heeft bijgestaen, getuijgt sulcks de waerheijt te wesen'. Volgt ondertekening van voornoemde A. Heringa (OA 49).

Blijkbaar heeft het stadsbestuur tijdig naar een opvolgster voor Francijntje gezocht en inlichtingen gevraagd over deze Barbertje Barents, die mogelijk getrouwd was met ene Jacob Frederiks (9).

In de betalingen van de thesaurier komt Barbertje echter niet voor, hetgeen betekent dat ze niet als stadsvroedvrouw in Monnickendam werkzaam is geweest. (Vandaar haar naam tussen haakjes, zie noot 6).

Deze brief maakt echter wel duidelijk dat het stadsbestuur graag wilde weten of een nieuw aan te stellen vroedvrouw voor haar werk geschikt was.

Een bevalling in de 17^e eeuw

Wij, mensen van de 21^e eeuw, weten of kunnen weten hoe een bevalling verloopt. Maar hoe was dat een paar honderd jaar geleden? Daarover heeft Jacob Rueff (1500-1558), een beroemd Zürichs gynaecoloog en professor in de medicijnen, een boek geschreven. Hier volgt een citaat uit 'De conceptu et generatione hominis': '...en de soo haest als sy dat weet ende den tijdt dat mach gedooog hen, ende het handwerck mach versocht worden, soo sal het vroe twyf de bevruchte vrouwe met gheleerde en gheschikte (ingeto gen) woorden troosten, stercken ende vermanen: daer sy soude willen cloeck (sterk) zijn, arbeyden (baren), het beste doen ende haer volghen. Tegen de andere vrouwen, die daer oock teghenwoordigh sijn, sal sy dergelijcke doen ende daerna de bevruchte vrouwe met alle de ander vrouwen doen nederknielen ende Godt Almachtig aenbidden ende aenroepen met een heerlijck Vader Onse, opdat hy henlieden soude willen gheven ende verleenen sijn hulpe, troost ende ghenade met een gheluckige ure. Ende als sy ghebeden hebben, sal sy derselve heeten (aandringen of gebieden) weder opstaen ende de vrouwe heeten in Gods name op de stoel te sitten, die daertoe gheordonneert (in orde gebracht) is ende also als hier staet, sal ghemaect zijn'. Volgt de beschrijving van de stoel.

'Ende soohaest als de vrouwe op den stoel sittet ende met Gods hulpe gewillich daeraen wil, so sal dat vroetwif, aeler de vrouwe begint te arbeyden, een vrouwe schicken ende stellen achter haer rugghe; die sal de barende vrouwe metten armen omvangen ende in tyde van den arbeitj degelijck metten handen, nadat de deurgaende weeen sijn, nederwaerts strycken of canten, ende sacht douwen; alle dewelcke het vroetwif haer wysen ende heeten sal.

Daerna sal het vroetwif noch twee vrouwen, of tenminsten noch een, op beyden zijden stellen, die de vrouwe sullen

aenspreken ende vermanen ende ooc, indien van noode is, omdat sy haer soude helpen. Ten laetsten sal dat vroetwyf nedersitten ende het voorste des lyfs van de vrouwe wel strycken (insmeren) met olie van witte lelien, van soete amandels ende hoendersmout ondereen ghemengt, dewelcke uytermaten goedt is den vrouwen, die vet ende enghe vrouwelijckheyt hebben, oock denghenen die hun eerste kindt dragen en deghenen die een dorre lyf hebben. Daertoe dienet oock wel, ende is seer goedt, de doyer van een ey daer in ghestreken.

Als dat ghedaen is ende dat vroetwyf daarmede oock haer handen heeft ghestreken, soo sal sy de bevruchte vrouwe bidden ende vermanen tot arbeyden ende daerna beleefdelyck ende manierlijck soecken grypen ende den uytganck des kinds met een vingheren tasten ende denselve in de deurgaende ween sachtelijck helpen, haer lyf van malcander scheyden en douwen sonder letsel van het kindt ende moeder. Oock aen wat plaetsen ende ghewesten, dat sy onder of boven, terzyden of neffens (in de buurt van) dat het kindt hem voegen of stellen wil, dat sy terstont daerby sy ende met haer vingeren het kindt in deursnyden ende openen, nadat behoort, den behoorlijcken wech wyse ende vordere. Want dat maect een goeden ende lichten arbeyt ende gheboorte.

sal het vroetwyf het kindt ontfanghen, dat navelpeesken terstont gheheel nae den kinde afsnijden.

So haest dat ghedaen is, soo sal sy niet lange wachten, ende de meeste om de minste versuymen, noch achterlaten ende vergheten, ghelijck als is de naegheboorte, maer desselfs schicken, nemen ende ontfanghen ende daarmede de vrouwe te bedde helpen, tewyle het lyf noch uytgereck is ende openstaet, eer den wech engen ende gestopt wordt' (10).

De kraamklopper

Als er bij een huis een namaak-ooievaar staat, dan weet elke voorbij ganger dat daar een kind is gebo ren. Er worden kaartjes verstuurd en wie het kan betalen laat een geboortebericht in de krant opnemen. In voorgaande eeuwen had men echter een andere manier van bekend ma ken. 'De gebeurtenis werd aangezegd bij buren en vrienden en naar overoud gebruik, de voordeur met de kraamklop per versierd. Dat was, bij wie het konden betalen, een vierkant ebbenhouten plankje met roze zijde overtrok ken. Daar over was fijne kant gespon nen, aan de hoeken waaiersge wijs ge schulpt, in het midden een vierkant met kostbaar kantwerk, als 't een meisje was door een papier ter helfte bedekt. Kant en linnen voor de a.s. kraamklopper schonk de bruide gom reeds aan zijn bruid. De baker ging het plankje aan de deur hechten en de buurt kwam het bekijken. Bij de armen moest het kindje het doen met een linnenstrook om de deurklink, bij de boeren hechte men een bos palm aan de deurpost. Maar rijk of arm – de wereld moest weten dat er een kind geboren was' (11)

5. Trijntje Ezechiels (1661-1663)

Op donderdag 30 juni 1661 melden de Vroedschap resoluties: 'In plaats van Francijn tgen Jans, stadsvroevrouw die overleden is, is in desselfs plaets tot stads vroevrouw aengenomen de boecke bin ders vrouw, genaemt Trijntje Ezechiels, ende dat niet temin ene Claert gen (...) bij de professor van Leijden int offi tie (ambt/functie) van 't vroe moerschap geexamineert seinde, in kennisse der selven goet bevon den was, sal versocht werden hier metterwoon te coomen om in tijden en wijlen bij indispositie ende onvermogenheit van Jannetje Carstens mede tot een noothulp te mogen werden gebruickt'(OA 7).

Hoe lang deze Trijntje in Monnickendam als stadsvroedvrouw heeft gewerkt heb ik niet kunnen achterhalen. Waarschijnlijk maar kort, want het begraafboek vermeldt op 22 februari 1663 dat 'de vroe moer in 't kerkhof' is begraven.

6. Lijsbet Hendriks (1663-1670)

Op 17 oktober 1663 wordt genotuleerd: 'Lijsbet Hendriks, vroed vrouwe alhier bij request versoekende om als ordinaris stadsvroed vrouw te moogen werden aangenomen, ende daer over sijnde gedeli bereert is geresolveert ende verstaen deselve bij proficie voor den tijd van een jaer, ingaende den eersten der aanstaande maand november, tot stadsvroedvrouw op het ordinaris tractement aen te nemen' (OA 8). Lijsbet was vermoedelijk zo'n zelfstandig werkende vroedvrouw die solliciteert naar de post van stadsvroedvrouw. Ze krijgt deze officiële functie inderdaad toebedeeld, maar wel met een 'proeftijd'.

Ook Lijsbet ontvangt 18.15.- per kwartaal. Omdat zij voor het laatst op 1 november 1669 uitbetaald krijgt en in januari 1670 alleen haar collega Jacomijntje (zie onder) op de loonlijst staat, is ze zeer waar schijnlijk uit Monnickendam vertrokken. Op 28 december 1669 ver meldt het Vroedschapresolutieboek namelijk: 'De heren burgemees ters sijn versocht ende geauthoriseert omme, vermits het vertreck van de eene vroedvrouw alhier, haer te informeren over ende aen gaende een andere bequame vroedvrouw in desselfs plaats'.

7. Jacomijntje Gerrits Koningh (1665-1670)

Drie dagen later, 20 oktober 1663, vermelden de notulen: 'Jacomijn tje Konings, vroedvrouw alhier eenige tijd hebbende gewoond en de haer als vroedvrouw hebbende laten gebruiken bij request te doende versoeck om tot een ordinaris Stadsvroedvrouw ende op gewoonlijk tractement te mogen worden geadmitteert ende toegelaten. 't Selve versoeck in deliberatie (bespreking) gebracht sijnde is 't selve naer omvra ge worden in advies ende geresolveert met den eersten sich te informeren aangaande de bequamheit van de vroedvrouw in de Beemster en tot BiW (...) in desen omme naar

ingenoomen bericht met de eerste gelegenheid tot verkiesing van een bequame vroed vrouw (vermits de onbekwaamheid van Jannetje Carstens) te proce deren' (OA 8).

Ook Jacomijntje Koningh was zo'n zelfstandig werkende vroed vrouw die vraagt om als stadsvroedvrouw aangesteld te mogen worden. Dat gaf uiteraard wat meer financiële zekerheid. Maar haar verzoek wordt niet ingewilligd.

Anderhalf jaar later, op 21 februari 1665, doet Jacomijntje opnieuw het verzoek om als stadsvroedvrouw 'aengenomen, ende met een ordinaris tractement vereert te worden'. De Vroedschap bespreekt haar verzoek, maar opnieuw wordt haar verzoek 'in advies' gehou den. Blijkbaar vond men haar niet geschikt, want de Vroedschapre solutie vervolgt met een vraag aan de burgemeesters om verder te zoeken naar een 'bequame vroedvrouw omme deselve tot stads vroedvrouw aan te nemen en te gebruijcken' (OA 8). Op 14 april komt het verzoek van Jacomijntje nogmaals ter sprake. Maar ook dit keer wordt haar 'request' (verzoek) niet gehonoreerd. Waarschijnlijk heeft het stadsbestuur niemand anders kunnen vinden, want op 21 novem ber van dat jaar vermelden de notulen dat Jacomijntje Gerrits 'bij provisie' (voorlopig) tot vroedvrouw zal worden aangesteld, op een half tractement. Pas als haar mede stadsvroedvrouw, Jannetje Carstens, overleden is, zal ze het volle tractement genieten. Dat is het geval in 1667. De Vroedschapresolutie van 5 april 1667 leest: 'Jacomijntje, stadsvroedvrouw, hebbende tot nog toe maer half tractement gehad, wert op haer versoeck, vermits het overlijden van Jannetje Carstens, toegevoegd het volle tractement'. Ze moet echter wel elk jaar verlenging van haar dienst vragen.

Jacomijntje wordt in dat jaar 1667, samen met Lijsbet Hendriks, stadsvroedvrouw genoemd. Ze hebben hetzelfde 'salarisstrookje', 18.15.- per kwartaal. Inflatie kende men in die tijd blijkbaar niet.

Op 18 oktober 1670 'versoect Jacomijntje, stadsvroedvrouw bij regte, om verhooging van haer ordinaris jaerlijckse tractement'. Dat verzoek wordt echter niet gehonoreerd. Twee weken later overlijdt Jaco mijntje (plotseling?) en wordt 8 november 1670 op het kerkhof begra ven.

In het doopboek (DTB 1) wordt een Jacomijntje Gerrits genoemd, huisvrouw van Daniel Adriaansz. Het zou deze vroedvrouw kunnen zijn.

Op 24 mei 1668 wordt er van dit echtpaar een dochter Jannetje gedoopt 'op belijdenis', hetgeen betekent dat deze dochter dus al in de twintig was.

Vroedvrouwenbordje

De oude Grieken en Romeinen gebruikten vóór het begin van onze jaartelling merktekens en uithangborden. Toen de Romeinen Europa inlijfden werd het gebruik van uithangtekens in de door hen verover de woongemeenschappen overgenomen, vooral waar deze woonge meenschappen uitgroeiden tot dorpen en steden.

Die tekens en borden voorzagen in een behoefte, in een tijd waarin straten nog niet van naambordjes en huisnummers waren voorzien.

Eén van de beroepsgroepen die dankbaar van deze vinding ge bruik maakte was die van de vroedvrouwen. Voor hen was het immers belangrijk, dat zij gemakkelijk te vinden waren. Vermoedelijk hadden veel vroed vrouwen vóór 1700 een ruitvormig schild aan de gevel van hun huis. Zo'n 'vroedvrouws bortje' was door zijn vorm in het donker gemakkelijk te herkennen, vooral wanneer een vroedvrouw 's nachts van huis gehaald moest worden, omdat zich een bevalling aandiende. Zo'n bordje was dan ook belangrijk voor aanstaande vaders want die konden (en kunnen!) nog wel eens door de spanning van het moment 'de kop kwijt raken'.

Vaak stond er, in rijmvorm, een eenvoudige tekst op zo'n bordje. Bijvoorbeeld: 'God is mijn hulp, komt er eenig overval, Elk denkt waar hij mij vinden zal'. Of: 'Hier woont Trijntje de Vroed moer, wel be kent, Die 't wroeten in duistere plaatsen is gewent'. In latere tijd werden er ook wel illustraties op de bordjes aangebracht.

In 1712 kwam er een verordening dat de vroedvrouwenbordjes voorzien moesten zijn van de naam van de vroedvrouw en zoiets als een 'keurmerk' van het Collegium Medicum moesten hebben.

In 1742 werden de vroedvrouwen verplicht een 'buyten uytstekend bord' te plaatsen waarop met grote leesbare letters 'Stadsvroed vrouw' moest staan en het nummer van de wijk waarin zij woonde.

Bordjes in Monnickendam

Ook de vroedvrouwen van Monnickendam zullen wel middels zo'n bordje te traceren zijn geweest maar in de boeken ben ik daarover geen aantekening tegengekomen.

Wel krijgt in maart 1761 ene Willem Leerbergen, die in de stad mag komen wonen de opdracht 'dat hij van ofte boven zijn deur den naam van Practisijn sal hebben aff te doen en 't bordje in te haalen' (OA 36).

De notulen van de vergadering van burgemeesters d.d. 6 februari 1770 maken pagina's lang melding van een nachtelijk incident waarbij uit baldadigheid een aantal bordjes van huizen zijn gehaald en opgehangen bij anderen. Daaruit blijkt dat apotheker van Marle een bordje aan zijn huis had, evenals 'winkelier' Johannes Broos (verkoop tabak, kaas, boter en spek). Thomas van der Horst had een bordje met daarop de woorden 'de gekroonde kub' en Mens Schaap met 'kousen te koop' (12).

8. Aaltje Pieters (1670-1679)

De aanstelling van Aaltje Pieters wordt in de Vroedschapresolutieboeken niet vermeld. De heren hadden andere (politieke) zaken aan hun hoofd, zoals uit de notulen van die tijd blijkt (13). Gelet echter op de uitbetalingen moet Aaltje zo halverwege het jaar 1670 met haar werkzaamheden zijn begonnen en heeft ze de plaats van Lijsbet Hendriks ingenomen.

Zeer waarschijnlijk is zij de Aaltje Pieters die op 30 april 1662 trouwt met bakker Jan Hendriks (Hesseling) uit Amsterdam. In Monnickendam worden tenminste drie kinderen gedoopt:

- * Hendrik, dp. 4.12.1667, verm. begraven 7.2.1668 (kind van Aaltje Pieters)
- * Hendrik, dp. 2.6.1669
- * Cornelis, dp. 22.5.1671

Het Gereformeerd doopboek begint pas in 1665 maar er moeten tussen 1662 en 1665 ook kinderen geboren zijn, waaronder een meisje, want op 14 december 1682 wordt 'Aaltje de vroedmoers dochter' begraven.

Zoon Hendrik is, net als zijn vader, bakker geworden. Op 21 november 1693 neemt hij de bakkerszaak van Gerrit Arends backer op het Noordeinde over (OM 84/46). Hendrik ondertrouwt op 3 april 1693 met Niesje Pieters uit Durgerdam. Zij krijgen in 1694 een zoon die Jan wordt genoemd. Het was overigens niet ongebruikelijk dat de echtgenoot van de vroedvrouw een baan had.

Het tractement is omhoog gegaan want Aaltje Pieters krijgt in augustus 1670 f 35.- voor een kwartaal.

Op 18 februari 1673 wordt Aaltjes man, Jan Hendriks (Hesseling) begraven in een eigen graf in de kerk, grafrij 56 nr. 11, aangekocht op 30 juli 1672. Het gevolg is wel dat Aaltje er, maatschappelijk gezien, behoorlijk op achteruit gaat. Vanaf 1673 komen we de vroedvrouw dan ook tegen in de registers van de Diakonie van de Gereformeerde gemeente. Zij krijgt naast een maandelijks, geldelijke ondersteuning ook linnen (kleding) en turf (brandstof) van de kerk.

De betalingen aan Aaltje lopen tot augustus 1679. Op 21 september van dat jaar wordt 'de vroedmoer' op het kerkhof begraven.

9. Saartje Pieters (1670-1696)

Ook de aanstelling van Saartje Pieters komt in de Resolutieboeken van de Vroedschap niet voor. Of zij een zus is van Aaltje Pieters heb ik niet bevestigd gevonden. Zij is de opvolgster van Jacomijntje Gerrits.

Er trouwt op 13 april 1664 een Saartje Pieters uit Purmerland met Jan Jansz, weduwnaar uit Wolderen. Deze Saartje is op 22 maart 1643 in IJpendam gedoopt en is de dochter van Pieter Jacobsz en Stijntje Willems.

Misschien gaat het om vroedvrouw Saartje maar zekerheid daarover heb ik niet kunnen krijgen. Dit echtpaar krijgt vier kinderen:

- * Pieter, dp. 1.2.1665, jong overleden
- * Stijntje, dp. 17.1.1666, jong overleden
- * Pieter, dp. 14.6.1668
- * Stijntje, dp. 13.2.1674

Op 7 december 1673 wordt 'de vroedmoers kint' begraven, mogelijk Pieter (1668).

De betalingen aan Saartje Pieters beginnen op 3 mei 1670 en eindigen in 1696. Ze ontvangt 35 gulden per kwartaal, terwijl 'vroedmoer Saartje' op 6 december 1670 ook f 14.2.- verhuiskosten uitbetaald krijgt.

Op 21 september 1674 wordt Saartje Pieters als getuige genoemd in een notariële akte van Cornelis Jansz Boekweijt (NOT 3424).

'Vleselijke conversatie'

Vroedvrouwen moesten zich houden aan door het stadsbestuur opgestelde regels. Een van die regels was dat zij moesten vragen naar de naam van de vader van het geboren kind. Was er sprake geweest van 'vleselijke conversatie' zoals overspelig gedrag in die tijd werd genoemd, dan was de vroedvrouw verplicht om daar onmiddellijk bij de schout aangifte van te doen. Een niet gedateerde willekeur uit de 17^e eeuw zegt het zó: 'werden alle vroedvrouwen, mitsgaders alle andere vrouwspersonen expresselijk belast dat se geen kind ofte kinderen 'ts ij van getroude vrouwen, wiens manne lange buijten 's Lands absent geweest zijn of te van weduwen of Jonge dochters sullen ter wereld ontvangen voor en al eer de voorschreven in noodt sijnde Persoonen aan haar hebben verklaart, van wie zij bevruugt zijn ende sullen gehouden zijn 't selve binnen 24 uren den heer bailluw ofte den schout aan te dienen ende bekent te maken op de boeten van 25 gulden ende arbitrale correctie' (OA 62).

Barber Thijs

Op 9 december 1663 trouwt ene Barber Thijs met Jan Pan. Jan Pan, begraven op 1 februari 1674, was zijn bijnaam, want hij heette officieel Jan Hendriks Ketel en was bakker van beroep.

Het Gereformeerd doopboek vermeldt op 12 december 1666 de doop van een zoon Thijs. Dit jongetje wordt echter al op 31 oktober 1667 begraven ('kind van Jan de bakker'). Op 20 augustus 1668 wordt er weer een Thijs gedoopt. Vóór 1665 moet er echter al een dochter Jacomijntje zijn geboren. Ze komt vanaf 1698 in de diaconieregisters voor. In 1712 bedankt ze voor de ondersteuning haar geboden. Deze Jacomijntje is in 1686 lidmaat van de Gereformeerde gemeente geworden. Lidmaat werd je rond je 23^e. Jacomijntje is in of kort na 1718 overleden. De juiste datum ontbreekt van wege een hiaat in het begraaf boek.

Begin 1671 wordt duidelijk dat Barber Thijs een scheve schaats heeft gereden. Ze krijgt een buitenechtelijk kind en dat wordt door vroed vrouw Saartje Pieters aan het stadsbestuur gemeld. XXX Ons erf goed heeft in 1998 vier artikelen aan het verschijnsel 'Onechte, buitenechtelijke en natuurlijke kinderen' gewijd.

Op 31 januari volgt een rechtszaak tegen de verwekker, Claes Willems Louw. De aanklacht luidt 'dat de gedaegde sigh niet ontsien heeft uijt moedwillige boosheijt met de persoon van Barber Thijs, huijsvrouw van Jan Pan, vleeschelijk te converseren, uijt welcke vleeschelijke conversatie de voornoemde Barber Thijs in 't kinder bedde is koomen te bevallen, bedrijvende alsoo hij, gedaeghde met de voornoemde Barber Thijs dubbelde overspel'.

Op 14 maart 1671 volgt de uitspraak: 'Vergetende alsoo ende te buijten gaende sijne behoorlijkcke plichten, echte liefde ende trouw door de welcke hij aen sijne wettelijcke huisvrouw verbonden waer, ende 't selve is een saecke van seer quaden gevolge, om de welcke Godt Almachtigh gewoon is, landen ende steden in sijn rechtveerdi gen toorn te besoecke ende straffen, ende daeromme naar Goddelijcke ende wereltlijcke rechten geensins tolerabel, maer in een landt van goede politie ende justitie soo in hem selfs als en tot exempel van anderen ten hooghstens strafbaer, soo is't dat de heeren Staeten van Hollant ende Westvrieslant op den eijsch ende conclusie bij den heer officier deser Stads (Berckhout) racione (rekenschap) gedaen ende genoomen verclaeren den voornoemde Claes Louw incapabel omme eenige staet ofte officie binnen de voorsz lande van Hollant ende Westvrieslandt te mogen bedienen, condemneren (veroordeelen) wijders den selven Claes Louw publijcqlijck gebannen te worden, sulcx de selve verbannen wort mitsdesen voor den tijdt van vijftigh jaeren uijt den voornoemde lande van Hollant ende Westvrieslandt, hem verders condemnerende in de costen van den processe tot tuxatie (vaststelling) ende moderatie (bemiddeling). Actum bij de heeren voornoemt den 14 maert anno 1671 ende geponuchieert den 7^e April anno 1671. In kennisse van mij Dirk Admiraal 1671' (14).

Claes Louw heeft ongetwijfeld een kwalijke rol gespeeld, maar Barber Thijs nam het met de huwelijksmoraal ook niet altijd even nauw. Dat blijkt uit de notulen van de kerkeraad d.d. 15 en 19 februari 1682. Zij woont in de Nieuwe Steeg en wordt vanwege (opnieuw) overspel onder censura morem (kerkelijke tucht) ge steld, hetgeen inhoudt dat ze niet aan het Heilig Avondmaal mag deelnemen.

Op 7 februari 1683 blijkt het censura morum nog steeds van kracht, maar twee weken later betuigt Barber spijt en wordt ze van de censuur ontslagen.

Volgens het Gereformeerd doopboek is er op 30 september 1677 een kind van Jan Leenderts en Barber Tijs gedoopt, Pieter. Dat doopboek vermeldt op 1 juli 1685 de doop van een Lijsbet, dochter van Marten Adriaans en Barber Tijs.

Of dit wettige echtgenoten van Barber waren, valt niet na te gaan omdat het trouwboek over die periode ontbreekt.

Zeker is wel dat Barber Tijs op 15 januari 1689 trouwt met Jacob Jacobsz. Blok. Hij moet zo rond 1700/1701 zijn overleden want vanaf 1701 tot haar overlijden in 1712 krijgt Barber ondersteuning van de diakonie van de kerk. Barber Thijs is op 11 juli 1712 op het kerkhof begraven.

Als vroedvrouw Saartje op zaterdag 17 december 1695 door notaris Ketel haar testament laat opmaken, ligt ze 'siek te bedde' maar is goed bij haar verstand. Zij verdeelt haar nalatenschap over drie partijen: een deel is voor haar zoon Lourens Jans, een deel voor de dochter van Lourens, Aafje Pieters die in een weeshuis in Purme rend verblijft. Het derde deel is voor Saartjes dochter Aagje Jans. Lourens mag in het huis aan het Zuideinde blijven wonen, maar moet wel de jaarlijkse verponding en andere lasten betalen (NOT 3451).

Saartje Pieters overlijdt in 1696 en wordt op 2 maart van dat jaar begraven in een graf in de kerk, rij 43 nummer 4.

10. Eegje Jans (1679-1713)

'Den 10^e oktober 1679 is bij heren burgemeesters tot stads vroed vrouw in plaats van Aaltje Pieters geëligeert (uitgekozen) en verkoren Eegje Jans uit Durgerdam' (OA 10). Een vroed vrouw van elders dus.

Zij volgt Aaltje Pieters op en krijgt in 1680/1681 veertig gulden voor zes maanden dienst. Als tweede vroedvrouw blijft haar inkomen een aantal jaren gehandhaafd op 20.-.- per kwartaal (minder dan haar voorgangster Aaltje ontving), maar dat verandert als Saartje Pieters in 1696 overlijdt.

Eegje Jans, dan oudste vroedvrouw van de stad, krijgt op 20 januari 1697 van het stadsbestuur te horen dat haar verzoek om 120 gulden per jaar te mogen ontvangen is ingewilgd. Dat bedrag heeft ze tot haar dood toe jaarlijks ontvangen (OA 12).

Moord

Dat er ook toen al gruwelijke dingen plaatsvonden, lezen we in de criminele rol. Op 27 september 1707 is er een 'extraordinaris (buiten gewone) reghtdagh'. Terecht staan Stijntje Pieters, 71 jaar en Lijsie Claes, 21 jaar, 'sijnde in parentagie (verwantschap) grootmoeder en nigte' (15).

Lijsie Claes, op 3 juni 1686 gedoopt, is een dochter van Klaas Volkerts en Annetje Jans die rond 1685 in Monnickendam zijn getrouwd.

Wat is het geval? Lijsie Claes is 'door een onwettige bijslapinge bevrucht sijnde op vrijdag den 26^e augusti laestleden van een jonge dochter verlost'. Ik bespaar u de gruwelijke details, maar al voor de geboorte hadden oma en kleindochter besloten om het kind te laten sterven. Aldus gebeurt. Het dode kindje wordt eerst enkele dagen verborgen gehouden, maar op 29 augustus wordt 'Eegje de vroed vrouw thuis ontboden, het kind uit de kast ofte kevie (een kast met een getraliede deur waar gewoonlijk eten in werd bewaard) gehaald en hebben alsoo het kint doot aan de geseijde vroedvrouw vertoont'. Eegje ziet echter onmiddellijk dat er iets niet klopt en maakt de zaak aanhangig bij justitie. Het kind wordt vervolgens door een doctor en twee chirurgijns onderzocht. Zij komen tot dezelfde conclusie als de vroedvrouw: moord.

De zaak wordt door het gerecht zeer hoog opgenomen. Dit kan niet worden getolereert 'maar andere ten exempel (voorbeeld), ten hoog sten behoorden te werden gestraft'. Het vonnis luidt dat beiden voor het raadhuis van de stad zullen worden gebracht en daar door de scherprechter met een koord zullen worden gewurgd, todat de dood er op volgt. Daarna zullen de lichamen in alle stilte ter aarde worden besteld. De kosten van het proces zullen worden betaald uit de verkoop van hun bezit. Zo gebeurt het en inderdaad, de namen van de vrouwen komen in het begraafboek niet voor.

Vooraf zijn beide met duimschroeven gepijnigd, waarna Lijsie Claes nog alleen aan de tortuur (marteling) is geweest. Lijsie is op 30 augustus en Stijntje Pieters op 8 september 1707 geapprehendeert (gevangen genomen) en de 1^e oktober daar aan volgende geëxecu teert, o.a. in het bijzijn van de schepenen Jan Roos en Jan Harckes tee.

Met zulke verschrikkelijke zaken kon een vroedvrouw dus te maken krijgen. Het zal wel een dieptepunt in Eegjes ambt zijn geweest.

Op 4 november 1712 ontvangt de vroedvrouw haar laatste tracte ment, terwijl op 11 februari 1713 'de erfgenamen van Eegje Jans, gewesen vroedvrouw' nog f 27.10.- uitbetaald krijgen (OA 106). Eegje blijkt te zijn overleden en is op 28 januari 1713 in de kerk begraven, rij 59 graf 16.

Vroedvrouwen in de 18^e eeuw

Ook de 18^e eeuw levert een reeks vrouwen op die in Monnickendam het 'ambt' van vroedvrouw uitoefenen. Een goede opleiding wordt steeds meer noodzakelijk geacht. Ook ontstaat er een nieuwe be roepsgroep, de vroedmeesters. Over hen later meer.

11. Josina Smit (1696-1720)

In 1696 staan er kort drie vroedvrouwen op de loonlijst: Saartje Pieters en Gesina Smit die samen f 135.-- ontvangen en Eegje Jans die 80 gulden voor haar werkzaamheden ontvangt. Zie onder.

Als Saartje Pieters in 1696 is overleden, wordt ze in datzelfde jaar opgevolgd door Josina, ook wel Josijntje Smit genoemd. Zeer waar schijnlijk komt zij uit een me dish geïnteresseerde familie, want haar zoon, Jan Jansz Post, wordt chirurgijn.

Haar aanstelling wordt in de boeken niet genoemd, maar in 1696 wordt Josina als lidmaat van de Gereformeerde gemeente ingeschre ven. Ze moet van elders zijn gekomen want ze is niet in Monnickendam gedoopt of getrouwd. Uit het huwelijk met haar man, Jan Post, zijn elders tenminste drie kinderen geboren:

* Jan, chirurgijn, begraven 6 oktober 1749 in de kerk, rij 20 graf 9, onder trouwt op 11 mei 1715 in Monnickendam met Eefje Klaas Minnen. Als Eefje op 24 september 1722 is begraven, ondertrouwt Jan op 5 januari 1726 met Grietje Harckestee.

* Theodora, begraven 7 december 1750 in de kerk, rij 45, graf 12, ondertrouwt op 9 april 1718 met Lancelot Pieters van Dalen.

* Sara, begraven 27 december 1727 in de kerk, rij 48 graf 13, ondertrouwt op 21 november 1716 met Jan Jansz Bakker en na diens overlijden (begraven 27 januari 1719) met Christiaan van Schaatsbergen op 29 september 1721.

Josina is aanwezig bij het huwelijk van haar zoon Jan die op zijn beurt als 'lasthebbende' van zijn moeder assisteert bij de ondertrouwaangifte van zijn zusters Theodora en Sara.

Als zoon Jan met Eva Minnen trouwt, worden er huwelijksvoorwaarden opgesteld. Moeder Josina (er staat Gesina) wordt genoemd 'laatst wedu we van Dirk Bennebroek'. Zij assisteert haar zoon en ondertekent zelfstandig de notariële akte. In het testament van Jan d.d. 22 oktober 1716 is Josina erfgename, als ze nog in leven is wanneer Jan eerder sterft dan zij.

Josina's man Jan Post is vermoedelijk al overleden als Josina haar aanstelling krijgt. De vroedvrouw ondertrouwt namelijk op 5 januari 1697 met Dirk Jansz. Swaluw uit IJpendam. Na zijn overlijden volgt er een derde, niet in Monnickendam gesloten, huwelijk met Dirk Bennebroek die op 19 augustus 1714 in Monnickendam wordt begraven.

Op 2 januari 1705 vraagt vroedvrouw Josijntje de heren burgemeesters om vrijgesteld te mogen worden van het betalen van de impost op zeep en zout, omdat zij niet in staat is die 'last' op te brengen. Dat wordt toegestaan.

Josina verdient dertig gulden per kwartaal. Ze heeft bijna 25 jaar als vroedvrouw gewerkt, als ze op 1 januari 1720 in een eigen graf in de kerk wordt begraven, rij 20, graf 9. Dat graf is op 9 mei 1714 door zoon Jan gekocht. Hij betaalt ook de drie gulden impost voor haar begrafenis. Op 5 februari 1720 ontvangen de erfgenamen van Josina Smit nog 2/3 van een kwart jaarsalaris, een bedrag van 20.-

Bijgeloof

Bijgelovigheid is van alle tijd. In voorgaande eeuwen hoopten ouders een mooi kind te krijgen door een fraai kinderportret boven het echtelijke bed te hangen.

Wanneer een zwangere vrouw schrok, dan zou haar kind wel eens kunnen lijken op de aanleiding van de schrik. Schrikken van een haas kon het krijgen van een kind met een hazenlip tot gevolg hebben. De ontmoeting met een mismaakte kon tot gebreken bij het kind leiden.

Zwangerschapslusten – een sterke behoefte naar een bepaald soort voedsel – werd uitgelegd als de wens van het ongeboren kind. En die moest dus worden vervuld om te voorkomen dat de vrucht schade zou oplopen.

In Joodse gezinnen leefde de vrees voor Lilith, de moeder van de demonen. Volgens een legende was zij de eerste vrouw van Adam, maar verbannen omdat ze gelijke seksuele rechten had opgeëist. Sindsdien zou Lilith wraak nemen door pasgeboren kinderen te wurgen. In Joodse kraamkamers werden daarom amuletten opgehangen, dikwijls geschreven (bijbel) teksten, waarmee het dreigende gevaar voor Lilith kon worden afgewend. De besnijdenis gaf jongetjes acht dagen na de bevalling bescherming tegen Lilith. Meisjes waren pas na twintig dagen veilig.

(Claasje Dirks Koningh)

Het memoriaal van de burgemeesters heeft op 8 juni 1713 het bericht dat Claasje Dirks Koningh de heren bekend heeft gemaakt dat zij is beroepen tot vroedvrouw op het eiland Marken (OA 34). Vermoede lijk was Claasje zelfstandig opererend, want ze is geen stadsvroedvrouw geweest. Geboorte en ouders worden in Monnickendam niet vermeld.

De burgemeester van Marken vraagt een zogeheten akte van Indemniteit voor Claasjes' dochter. Een verklaring dat het bestuur van de plaats van herkomst zes jaar verantwoordelijk is voor geldelijke ondersteuning, in het geval er sprake zal zijn van verval tot armoede.

Claasje Koningh is, gelet op een vraag van de burgemeester van Marken (zie later), in de eerste helft van 1734 overleden. Omdat echter een groot deel van het oude archief van Marken in de Franse tijd door de maire (burgemeester) van Marken is vernietigd, is haar overlijden niet te achterhalen.

12. Welmoet Pieters Bleij (1713-1757)

Op 5 maart 1713 vermelden de Vroedschapsresoluties: 'Vermits 't overlijden van Eeghje Jans, ordinaris stadsvroedvrouw, is verstaan, alvorens daar over te disponeren (beschikken regeling treffen), nog eens naar een bequame vroedvrouw te kijken' (OA 13).

Op 2 april is die 'bequame vroedvrouw' gevonden en volgt de mede deling: 'Vermits 't overlijden van Eeghje Jans, vroedvrouw binnen deze stad, soo is in desselfs plaats tot vroedvrouw geëligeert en vercoren Welmoet Bleij, wonende tot BiW' (OA 13).

In Broek in Waterland is vroedvrouw Abeltje Jans 'sieck, oudt en hoog van jaaren' waardoor de Vroedschap aldaar moet omzien naar een andere vroedvrouw. Er zijn vier kandidaten waaronder Welmoet Pieters. Ze wordt echter niet gekozen. De gelukkige is Alida Bogaart uit Amsterdam die op 15 juni 1713 per schuit uit Amsterdam wordt opgehaald en haar taak begint.

Op 8 april bericht de Vroedschap van Broek dat Welmoet Pieters 'beroepen is te Monnickendam' (Resolutieboek Broek in Waterland 2). Welmoet moet bij de magistraat een acte van Indemniteit bezorgen, af te geven door de bestuurders van Broek. 'Bij weijgeringe van soodanigen sal de beroepinge cessereren' (vervallen).

De akte die zij in eerste instantie ontvangt voldoet niet aan de wens van de Vroedschap van Monnickendam, maar na een gesprek tussen de bestuurders van beide plaatsen komt het toch goed. Op 23 april is de gevraagde acte van Broek in Waterland binnen: 'Gesien en gelesen hebbende extract van de heren Burgemeesters ende Vroedschappen van de stad Monnickendam, waarbij Welmoet Pieters Bleij, alhier woonagtig, is geëligeert en verkoren tot haren vroedvrouwe, onder conditie ingevalle sij komt te overlijden en haar kinderen in armoede ofte ongelegenheid mogten komen te geraken, sulke de selve niet konden subsisteren (in eigen onderhoud voorzien), dat alsdan Burge meester en Vroedschappen tot Broek beloven de gemelde kinderen wederom aan te nemen en te sullen alimenteren. Over sulks verstaan en verklaren wij Burgemeesters en Vroedschappen tot Broek in Waterland dat ingevalle van 't overlijden van de voornoemde Welle met Pieters Bleij der selver vier kinderen alhier tot Broek geboren in armoede quamen te geraken dat wij deselve vier kinderen ofte eenige daar het (noodig) mocht zijn, wederom sullen aannemen, onderhouden en in 't geheel te alimenteren tot onse kosten ende laste. Belovende weledel agtbare heren der stad Monnickendam voorgeschreven, indien gevalle in't geheel en volkomens van de voorgemelde alimentatie te zullen ontheffen, ontlasten ende bevrijden'.

'Na collatie (vergelijking van het afschrift met het origineel) is bevonden dat desen met het voorsijde resolutieboek is accorderende (overeenstemt). Broek voornoemd, den 2 Maj 1713, ondertekent door secretaris de Geus.'

Welmoet volgt dus Eeghje Jans als stadsvoedvrouw op en wordt in 1713 als lidmaat van de Gereformeerde kerk ingeschreven.

Welmoet is op 30 december 1675 te Broek in Waterland gedoopt, dochter van Pieter Bleij die op 11 juli 1666 in BiW trouwt met Maritje Dirks (Uitdam).

Welmoet zelf trouwt op 19 januari 1697 te Broek in Waterland met Jan Teunisz (van Keeren). Zij krijgen tussen 1697 en 1712 acht kinderen waarvan er al vier zijn overleden als Welmoet haar aanstelling krijgt. In Monnickendam worden nog twee jongetjes geboren:

* Dirk, dp. 14.11.1713, begr. 24.4.1715

* Dirk, dp. 7.3.1716.

Welmoet wist dus uit ruime ervaring wat het betekende om kinderen te baren. Op 8 augustus 1713 ontvangt ze haar eerste kwart jaar- salaris van dertig gulden. In augustus 1737 wordt het tractement verhoogd tot 37.10.- per kwartaal.

Inmiddels is haar man Jan Teunis van Keeren overleden, begraven op 28 december 1728.

Op 13 december 1752 melden de burgemeesters aan de Vroedschap dat Welmoet Bleij, oudste stadsvoedvrouw 'door haar hoge jaaren en swacke gestaltenis van lighaam sigh niet langer in staat bevindt om het vroetvrouws ampt naar behoren te bedienen'. Ze wil wel 'van haar ampt afsien mits behoudende enig tractement ofte dedommage ment (een geldelijke ondersteuning als erbetoon) haar leven langh'.

Ook haar collega Geertje Schippers 'komt al in de jare te schieten en is somtijds swackelijck en sieckelijck' (OA 16).

Om moeilijkheden te voorkomen stellen de burgemeesters voor om Welmoet Bleij een jaarlijkse toelage te geven en met spoed om te zien naar een andere bekwame voedvrouw. Dat advies wordt door de Vroedschap overgenomen.

Het is 17 februari 1753 als het Memoriaal vermeldt dat de burge meesters, met toestemming van de Vroedschap, hebben besloten om voedvrouw Welmoet Bleij, vanwege haar hoge leeftijd een tractement of pensioen toe te staan van honderd gulden per jaar zo lang ze leeft. Maar wel onder voorwaarde dat ze in de stad niet meer als voedvrouw zal dienstdoen (OA 35).

Een sociaal gebaar van het stadsbestuur voor een vrouw die zo lang haar ambt heeft uitgeoefend. Vanaf 28 april 1753 tot 29 oktober 1757 krijgt ze ieder kwartaal 25,- uitbetaald. Welmoet heeft nog ruim vier jaar van haar 'pensioen' kunnen genieten als ze in 1757 op 81-jarige leeftijd overlijdt. Op 4 november van dat jaar wordt ze in de kerk begraven, in hetzelfde graf als haar man, grafrij 12 nummer 9. Impost: drie gulden.

Een testament, opgemaakt bij notaris Vredenhuijs d.d. 17 februari 1741 nr. 1779, noemt haar zoon Pieter Jans van Keeren/Bleij en haar dochter Maritje Jans v Keeren/Bleij als erfgenamen. Uit een tweede testament, opgemaakt door notaris Kerk, d.d. 30 oktober 1750 nr. 419 blijkt, dat al haar bezittingen naar haar zoon Pieter Jansz van Keeren of Bleij gaan. Welmoet heeft het testament ondertekend, maar de handtekening ziet er wat 'bibberig' uit. Als voogden over deze zoon worden Ewout Os en Willem van Dalen aangesteld. De laatste is de man van Welmoets dochter Maritje.

Sociale status

Waar stonden de voedvrouwen op de toenmalige sociaal-maatschappelijke ladder? Als we de functies van de 18e eeuwse samenleving in groepen verdelen, dan vinden we de burgemeesters in groep één. In groep twee komen we de advocaat en lector tegen en in groep drie de notaris en de predikant. Een apotheker en architect horen in groep vier thuis, terwijl de chirurgijn en de koster in groep vijf een plaats hebben. Pas dan, in groep zes, komt de voedvrouw. Haar maatschappelijke niveau is min of meer gelijk aan dat van een organist en schoolmeester/voorzanger (Bron: Ons Erfgoed nr. 1, 2000 blz. 13).

13. Trijntje Cornelis de Wit (1720-1728)

Na dit verhaal over Welmoet Bleij gaan we weer terug in de tijd. Op 2 maart 1720 lezen de Vroedschapnotulen: 'Vermits 't overlijden van Josina Smidt (1719), vroetvrou dezer stad, desselfs plaets sijnde komen te vaceren, soo is bij eenparigheid van stemmen in desselfs plaetse tot vroetvrou geëligeert en vercooren Trijntje Cornelis de Widt, tegenwoordig vroetvrou tot Durgerdam' (OA 13).

Trijntje de Wit, alias Trijntje Moer (afkorting van (vroed)moeder), volgt de eind 1719 overleden Josina Smit op en wordt in dat jaar als Gereformeerd lidmaat ingeschreven, gekomen van Durgerdam. Op 10 mei 1720, als ze twee maanden in functie is, krijgt ze twintig gulden uitbetaald en daarna 30 gulden per kwartaal, voor het laatste in 1728. Een laatste bijdrage van f 20,-, wordt geboekt op 1 april 1728, terwijl in mei 1728 de erven van Trijntje Cornelis de Wit een bedrag van 25 gulden ontvangen. Trijntje blijkt te zijn overleden en is op 14 april 1728 in de kerk begraven, grafrij 11, graf 6. Een huwelijk en/of kinderen heb ik van Trijntje in Monnickendam niet gevonden.

Kijk op een bevalling

Er werd eerder in de geschiedenis soms op een merkwaardige manier naar een bevalling gekeken. Hulpmiddelen kwamen er niet aan te pas. Een kind moest zich, zo dacht men, net als een kuiken uit het ei, zelfstandig een weg naar buiten banen. Bij een moeizame baring werd het kind dan ook aangemoedigd naar buiten te komen. Daartoe werden deuren, kasten en kisten in het huis opengezet en allerlei lekker ruikende spijzen klaargemaakt om het te 'lokken'. Ging het kind toch dood, dan was het blijkbaar in een slechte conditie.

14. Anna Gerkes (1728-1733)

Op 11 juli 1728 komt de opvolging van Trijntje de Wit aan de orde 'of men niet een ander bequame vroedvrouw aan soude stellen' (OA 14). De uitkomst van het overleg tussen Vroedschap en Burgemeesters (er waren er altijd vier tegelijk in functie) is, dat de laatsten deze kwestie zelfstandig mogen regelen. De opvolging wordt in het Memoriaal van de burgemeesters d.d. 13 juli zó genoteerd: 'De heren burgemeesters hebben, ingevolge de qualificatie van de heren van de Vroedschap van dato 11 july 1728, tot stadsvroetvrouw voor en in plaats van Trijntje Cornelis de Wit welke overleden is, aangesteld Anna Kuijtert, vroet vrouw van Wieringen' (OA 34).

Anna Gerkes was getrouwd met Hendrik Reijers Kuijtert. Beiden worden in 1728 als Gereformeerd lidmaat van Monnickendam ingeschreven, gekomen van Hippolytushoef op het toenmalige eiland Wieringen.

De mogelijke ouders van Hendrik Kuijters zijn Cornelis Hendrik Cuijtert en Aaltje Weert, Gereformeerd lidmaat van Wieringen/Hippo lytushoef in 1697.

Mogelijke broers: Jan Reijers Kuijtert, trouwt Hippolytushoef 9.8.1716 Neeltje Jacobs. Jacob Reijers Kuijtert, trouwt Hippolytus hoef 24.12.1724 Antje Dou wes. Misschien kwam Anna oorspronke lijk van Terschelling. Daar woonde Jacob Gerkes aan boord van een schip de 'juffrouw Johanna'.

Op 24 maart 1729 wordt er in Monnickendam een zoon, Reijer, gedoopt. Hendrik Kuijters overlijdt in 1731. De impost van 3,-,- wordt door Anna betaald. Op 20 mei 1732 wordt er een kind van Anna begraven, waarschijnlijk de zojuist genoemde Reijer.

Anna krijgt voor haar werkzaamheden dertig gulden per kwartaal. De laatste betaling vindt plaats op 1 november 1732. Op 6 februari 1733 ontvangen de voogden over het kind van Anna Kuijters nog dertig gulden.

Anna overlijdt begin 1733 en wordt op de 10^e januari in de kerk begraven, grafrij 24, graf 6. Impost: drie gulden.

Op de dag van de begrafenis worden er over een onmondig dochter tje van Anna Gerkes enkele voogden aangesteld. Het meisje heet Johanna Hundert, is dertien jaar en waarschijnlijk een dochter uit een eerder huwelijk.

De voogden zijn een oom Hendrik uit Amsterdam en de oud-schepe nen Gerrit Lakeman en Roelof de Leeuw, regenten van het weeshuis. Het huis en de inboedel van Anna zullen worden verkocht.

Vermoedelijk is dit meisje lang ziek geweest, want over de periode 1 augustus 1732 tot 1 februari 1733 moet aan dokter de Leeuw negentig gulden worden betaald. Johanna is veertien jaar als ze op 24 juli 1734 in de kerk wordt begraven. Omdat ze niet getrouwd is geweest moet er dubbel begraafentarief worden betaald, dat is zes gulden. Voogd Lakeman heeft daarvoor gezorgd (ORA 3601).

15. Geertje Gerrits Schipper (1733-1755)

Op 1 februari vermelden de Vroedschapresoluties: 'Dewijl Anna Kuijters, stadsvroedvrouw is komen te overlijden of men niet een andere vroedvrouw in desselvs plaats sou aanstellen'. Dat gebeurt en de keus valt op Geertje Gerrits Schipper van Ouderkerk 'gelijk dessel ve tot vroetvrouw wert aangesteld bij dese – op een ge woon lijk tracte ment 120 gulden 's jaars' (OA 14). Dus weer iemand van elders.

Geertje begint in februari 1733, het jaar dat zij, samen met haar man Jurrijn van Schouwenburg, als lidmaat van de Gereformeerde ge meente wordt ingeschreven, met attestatie gekomen van Ouderkerk.

Evenals haar collega Welmoet, ontvangt Geertje Schipper 30 gulden per kwartaal, maar in augustus 1744 wordt dat verhoogd tot 37.10.-

Marken

Op 1 mei 1734 meldt de president-burgemeester dat er op Marken geen vroedvrouw is en 'dat soo er een vroedvrouw aldaar wert gerequi reerd dat deselve wel sal mogen gaan na Marken, doch eer en alvorens aan de eerste burgemeester in de stad sijnde, te versoecken en daaraf kennisse te geven alsmede te kennen bij de andere vroet vrouw of sij in de stad blijfe' (OA 35).

Welmoet Bleij of Geertje Schipper kunnen dus kraamvrouwen op het eiland Marken bijstaan, mits ze tijdig melden dat ze buiten de stad verblijven.

Op 10 augustus 1749 wordt weduwe Elisabeth Vonk uit Ouderkerk aan de Amstel als vroedvrouw op het eiland aangesteld. Per 1 mei 1791 is Cornelia Koorn, de huisvrouw van Jacob Jans Teerhuijs de vroedvrouw (Gemeente-archief Marken).

Geertje wordt regelmatig als doopgetuige genoemd, zeer waarschijnlijk bij kinderen die zij 'gehaald' heeft.

In 1749 woont deze vroedvrouw, volgens het verpondingsregister, met een kind op nummer 611. Haar man Jurrijn wordt niet genoemd. Volgens het lidmatenboek is hij in 1755 overleden, maar in het begraafboek van Monnickendam komt zijn naam niet voor.

Kerkelijke rel

Geertje Schipper speelt nog een, zij het bescheiden, rol bij een kerkelijke rel die halverwege de 18^e eeuw heeft geleid tot de afzetting van Ds. Keppel. Wat was het geval?

Bij de doop is het gebruikelijk dat de ouders (kunnen ook de peetouders zijn) die het kind ten doop houden, enkele vragen gesteld krijgen over hun betrokkenheid bij de kerk en de bereidheid het kind op te voeden in het christelijk geloof. Ds. Keppel (en hij niet alleen) is van mening dat alleen ouders, die zelf belijdende leden van de kerk zijn, zulke vragen kunnen beantwoorden. Maar de kerkenraad is het daar niet mee eens. Op donderdagavond 18 oktober 1742 is er in de grote Sint-Nicolaaskerk een avonddienst die door Ds. Keppel wordt geleid, met als ouderlingen Pieter Aker en Pieter Engel. Als de bediening van de doop zal plaatsvinden, komt vader Pieter van der Leeg van de Zedde, op 16 november 1737 ondertrouwd met Maritje Martens uit Edam, met zijn pasgeboren kind Dorothea naar het zogeheten doop huis in de kerk (de ruimte binnen het doophek). Ene Maritje Pieters, eveneens van de Sed, zal als doopgetuige optreden. De Vroedschap resolutie d.d. 21 november 1742, waar deze geschiedenis is genotuleerd, noemt deze mensen 'brave, deftige personen staande ter goeder naam en faam' (OA 15).

De predikant vraagt of vader Pieter en de doopgetuige lidmaat van de gemeente zijn. Het antwoord is ontkennend, waarop Ds. Keppel weigert de doop te bedienen. Maritje Pieters loopt dan snel de kerk uit en haalt Geertje de vroedvrouw op, die wel lidmaat is.

Ds. Keppel spreekt na het dopen van het kind 'met stijve woorden tot Geertje de vroedvrouw, dat nu den swarigheidt op haar was'.

De vader verklaarde later, ten huize van Trijntje Sijmons Spar, 'dat hij nogh soo ontstelt was, dat er geen lidt van sijn lijff stil stond' (OA 15).

Dorothea is dus toch gedoopt, maar voor maart 1744 overleden.

De gebeurtenis heeft heel wat stof doen opwaaien en gevolgen gehad voor de dominee, maar dat kunt u elders lezen (16).

Geertje Schipper krijgt op 1 februari 1755 voor het laatst haar kwart jaar tractement uitbetaald. Op 28 maart 1755 wordt ze begraven in de kerk, rij 37 graf 3. Impost 3,-.-.

(Lijsbet Jacobs Meeuwis)

In het Gereformeerd lidmatenboek (1739) wordt nog een, vermoedelijk zelfstandig werkende, vroedvrouw genoemd. Ze komt niet voor in de betalingen van de stadsthesaurier. Het is Lijsbet Jacobs Meeuwis, gereformeerd lidmaat in 1739, op 6 april 1743 ondertrouwd met Jasper Kartens Kolder, lidmaat 1743, die op 7 april 1720 in de Gereformeerde kerk wordt gedoopt als zoon van Karten Jaspers (Kolder) en Trijntje Cornelis. Jaspers grootvader is jarenlang vuilnis man in Monnickendam geweest en vanaf 1692 ook opsteker en schoonhouder van de lantaarns in de stad.

In Monnickendam worden van dit echtpaar vier kinderen gedoopt die alle vier jong overlijden:

* Karten, dp. 1.9.1743, begraven 12.10.1743

* Lijsbet, dp. 13.10.1746, begraven 2.1.1747

* Lijsbet, dp. 2.10.1749, begraven 17.7.1752

* Karten, dp. 4.6.1752, begraven 24.3.1753

Samen met haar man vertrekt Lijsbeth in 1755 naar Middellie. Mis schien heeft haar vertrek te maken met het feit dat niet zij, maar Jannetje Baars (zie onder) tot nieuwe stadsvroedvrouw is gekozen.

In Middellie worden Jasper en Lijsbet op 28 januari 1756 als lidmaat ingeschreven, met attestatie gekomen van Monnickendam.

Bevolking van Monnickendam

Vergeleken met een eeuw eerder is de bevolking van Monnickendam in de tweede helft van de 17^e eeuw en de eerste helft van de 18^e eeuw sterk afgenomen. Rond 1750 telt Monnickendam nog maar zo'n 2000 inwoners (17), maar er blijven twee vroedvrouwen werkzaam.

16. Jannetje Baars Hogerbeets (1753-1758)

'De heren burgemeesters hebben tot vroedvrouw binnen deze stad beroepen Jannetje Baars, thans vroedvrouw op het eiland Marken, tegen een tractement van f 120.-.- per jaar, 'op conditie solange één van de vroetvrouwe nu binnen dese stad sijnde in leven sijn en wanneer een van deselve voor haar mogte te komen overlijden, dat alsdan in het volle

tractement van 150.-gulden sal komen in te vallen', 17 februari 1753 (OA 35).

Het Gereformeerd lidmatenboek noemt haar Jannetje Baars Hoger beets, ge trouwd met Klaas Jacobsz Hagel. Op het eiland Marken woonden ze in de Kerkbuurt.

In Monnickendam zijn geen kinderen geboren, maar wel is Jannetje Hogerbeets vier keer doopgetuige: op 4 juli 1754 bij Tietje Haring, op 26 november 1754 bij Adriaantje Gojewijn, op 2 maart 1755 bij Adolf Klant en op 27 januari 1757 bij Hendrikje Melchers.

De vroedvrouw ontvangt volgens afspraak 120 gulden per jaar, maar op 12 oktober 1754 bespreken de burgemeesters haar financiële positie. Jannetje heeft namelijk een verzoek uit Krommenie ontvangen om daar als vroedvrouw te komen werken. Heel slim laat ze het stadsbestuur weten, dat ze daar wel op in wil gaan. Maar als haar salaris met f 30,- per jaar wordt verhoogd, dan blijft ze in Monnickendam. De burgemeesters willen haar blijkbaar niet kwijt en dus krijgt ze er vanaf 1 november 1754 inderdaad 30 gulden bij (OA 35).

Maar vier jaar later vertrekt Jannetje toch uit Monnickendam. Het memoriaal van de burgemeesters zegt het op 26 augustus 1758 zó: 'Jannetje Baars, vroedvrouw binnen dese Stads heeft aan de Heer president burgemeester Minnen te kennen gegeven dat zij voorne mens is als vroedvrouw te vertrekken naar Jisp en vervolgens haar ampt hier te quiteren' (op te geven) (OA 36). Aldus gebeurt. Op 29 juli 1758 ontvangt ze haar laatste kwartaar tractement van f 37.10.- Op 3 juli 1758 worden Klaas en Jannetje als Gereformeerd lidmaat van Jisp ingeschreven, gekomen met attestatie van Monnickendam.

Verlostang

Verloskundigen vandaag beschikken over diverse hulpmiddelen om een bevalling zo goed mogelijk te laten verlopen. Maar hoe was dat vroeger?

Al in de tweede helft van de 17^e eeuw is de forceps (verlostang), uitgevonden door de Britse vroedmeester Peter Chamberlen (1601-1683). De verlostang werd echter in het diepste geheim gehanteerd, bang als de vroedmeesters waren dat de vinding zou worden nage maakt. Dat sommige kraamvrouwen daardoor onnodig stierven was blijkbaar minder belangrijk.

Een man die deze geheimzinnigheid heeft doorbroken is Jan Palfijn, meester chirurgijn, lector in de ontleedkunde en vroedmeester in Gent.

Hij ontwierp in 1723 een verlostang die 'de ijzeren handen' werd genoemd en waarvan steeds betere versies werden gemaakt.

Toen in de loop van de 18^e eeuw de verlostang eindelijk een vaste plaats in de verloskunde begon te krijgen, waren het alleen de vroedmeesters die er mee mochten werken. Nog in 1865 werd dat wettelijk herbevestigd. Een jammerlijke ontwikkeling, want er hadden heel wat levens gespaard kunnen worden als ook vroedvrouwen de verlostang hadden mogen hanteren.

17. Maritje Teunis van Zoomeren (1755-1780)

Geertje Gerrits Schipper wordt in 1755 opgevolgd door Maritje Teunis van Zoomeren. 'De heren burgemeesters hebben tot stads vroedvrouw aangesteld, Maritje Teunis, vroedvrouw van Oosthuijsen, op jaarlijks tractement van honderd en vijftigh gulden, in te gaan op 1 oktober 1755 en te betalen alle vierendeels jaars een somma van f 37.10.-' (OA 35). Die betalingen worden door de thesaurier geboekt op 1 november, 1 februari, 1 mei en 1 augustus.

Samen met haar echtgenoot Gerrit Klaas Hondius, wordt ze in november 1755 als lidmaat van de Gereformeerde kerk ingeschreven.

Gerrit en Maritje hebben al kinderen waarvan er enkele in Monnickendam trouwen:

* Klaas, vermoedelijk op 28 maart 1767 met Jannetje Klaas Wagter

* Weijntje op 13 juni 1772 met Dirk Broersse

* Teunis op 21 april 1770 met Iefje Stil.

* Teunis (weduwnaar, 2) in 1772 met Geertje Fris, begraven 27 december 1778

* Teunis (weduwnaar, 3) in 1779 met weduwe Trijntje Kooper uit Zuiderwoude, begraven 30 mei 1780.

* Teunis (weduwnaar, 4) in 1781 met Aaltje Poulus Meij, begraven 19 oktober 1808

Maritje Teunis is actief tot 1780. Op 1 augustus van dat jaar ont vangt ze haar laatste kwartaaltractement van f 37.10.- terwijl ze op 1 november nog een soort 'pensioen' van 25 gulden krijgt. Vermoedelijk was ze ziek, want Maritje wordt op 28 december 1780 in de kerk begraven, rij 36 graf 9. Haar man Gerrit Hondius overleeft haar vier jaar en wordt op 11 december 1784, eveneens in de kerk begraven, rij 30 graf 8.

De eed

Vroedvrouwen moesten bij het stadsbestuur een eed afleggen. Dat gebeurde al voor 1700. Ik heb de tekst die in Monnickendam werd gebruikt niet gevonden. Hier volgt echter de tekst die een vroed vrouw in Breskens in 1760 moest

afleggen.

'Ik (naam) in de qualiteyt als geadmitteerde vroetvrouw belove en sweere (volgen de namen van de stadsoverheid) getrouw en gehoor saam te sijn, en met alle mogelijk voorsigtigheid de barende vrouwen te assisteren, bij te staen, en te helpen, en van de onegte kinderen, die ik mogt komen te ontfangen, kennis te geven aan (volgt de naam van de stadsbestuurders) en voorts in alle gevallen mijn ampt als vroedvrouw in aller goede trouwe na conscientie (geweten) waer te nemen, zoo waerlijck helpe mij God Almagtig' (Oud Archief Breskens nr. 23 fol. 8).

18. Geertje Karssen (1758-1791)

Een bericht in de Memorialen van de burgemeesters d.d. 4 november 1758 luidt: 'Gerretie Karssen als door heren burgemeesteren aange steld als stadsvroetvrouw binnen dese Stad, dewelke sij bij missieve van dato den 16 oktober 1758 op sekere conditien bij deselve gestipuleert was beroepen, heeft aan deselve ten genoegen van de burgemeester voldaan en ten dien eijnde overgegeven ene acte ofte verklaring van burgemeester en raad der stad Harderwijk van dato 23 oktober 1758, zorgende dat heren agtbare burgemeesters sullen sorg dragen dat haar man, Frank Desemer, niet tot laste van de Stadt Monnickendam of te Diaconie laste sal komen. Gerretie heeft 5 doopcelen van haar kinderen overhandigd die alle 'tot Harderwijk geboren en gedoopt zijn' (OA 36).

Vroedvrouw Geertje Karssen kwam dus uit Harderwijk en wordt in 1758, met attestatie van Harderwijk, te Monnickendam als Gerefor meer lidmaat ingeschreven. Haar man was geen lid.

Geertje is voor 1745 getrouwd, want een dochter, Geertje Franke Desemer) wordt in 1767 tot lidmaat van de Gereformeerde gemeen te aange nomen. Ze ondertrouwt op 8 april 1769 met Jan Willem Schols uit Hannover en gaat wonen in de Purmer. Twee kinderen van dit echtpaar, Trijntje en Jan zijn in 1786 nog in leven. Geertje Franke Desemer wordt op 17 oktober 1808 in de kerk begraven, grafrij 29/10, 63 jaar oud. Jan Willems Schols is op 11 augustus 1775 begraven.

Een andere dochter, Gerritje, wordt genoemd in een testament van vroedvrouw Geertje d.d. 12 mei 1778. In een tweede testament van 14 november 1786 blijkt deze Gerritje al te zijn overleden (NOT 3546 en 3549).

Vanaf 1 februari 1759 tot 1780 ontvangt Geertje het gebruikelijke tractement van 150 gulden per jaar. Het is 22 januari 1780 als 'de heren burgemeesters te kennen geven dat de twee stadsvroedvrou wen door hooge jaaren en swak ligchaam (...) niet langer in staat waren om die post als vroedvrouw naar behoren te kunnen waarne men en bedienen en het hoog nodig is om verdere ongelukken en 'swarigheden' voor de burgemeesters te voorkomen er spoedig voorzieningen werden gemaakt' (OA 18).

Omdat echter Maritje Teunis van Zoomeren plotse ling overlijdt, wordt Geertje Karssen gevraagd om haar werkzaamhe den toch nog maar voort te zetten, zo blijkt op 22 september 1781: 'Op voorstel van de heren burgemeesters, met verwijzing naar de resolu tie van 22 januari 1780, zal Geertje Karstens stadsvroedvrouw wederom te doen genieten haar volle tractement (150,- per jaar) te beginnen vanaf dez es en sulks door dien Maretje Teunis is komen te overl ij den en dat men bij provisie (voorziening) met het beroepen van een derde vroedvrouw zal supercederen' (nalaten)' (OA 18). Geertje heeft nog tien! jaar haar ambt uitgeoefend, als de burgemees ters op 9 oktober 1790 laten notuleren: 'Als ook het aanstellen van een derde vroetvrouw in plaats van Geertje Karssen die door ouderdom buijten staat meerde re dienst te kunnen doen' (OA 38).

Op 6 november 1790 leest het Memoriaal: 'Ingevolge de genomen resolutie van burgemeesters en Vroedschap dezer Stad in dato 30 oktober 1790 hebben burgemeesters, na voorgaande deliberatie (overleg) goedgevonden en verstaan een der de stadsvroetvrouw te beroepen op een tractement van 100 gulden jaars, waartoe Geertje Karssen 50 gulden van haar jaarlijks vast tractement zal contribuieren (bij dragen) en de andere 50 gulden door de stad zal worden betaalt' (OA 38).

Geertje moet dan al zo'n 70 à 80 jaar geweest zijn. Heel sociaal krijgt ze een soort pensioen: vanaf 1791 tot aan haar dood elk kwartaal 25 gulden, op 30 juni 1798 voor het laatst. De vroedvrouw wordt op 27 oktober 1798 begraven in een eigen graf in de kerk, grafrij 17 nummer 9, vermoedelijk tussen de 75 en 80 jaar oud. Het overl ij den van haar echtgenoot heb ik niet gevonden.

19. Sijbrigje Jans Schoorl (1780-1797)

8 juli 1780: 'Heren burgemeesters hebben ingeolge qualificatie van de heren Vroedschap tot derde vroedvrouw op een tractement van f 150,- jaarlijks binnen dese stad aangesteld, de persoon van Sijbregje Jans Schoorl, huisvrouw van Pieter Hoek'.

Sijbrigje is op 19 maart 1747 in Hem gedoopt, dochter van Seger Hoek en Antje Kieftens (OA 18). Beiden worden in 1781 als Gerefor meer lidmaat van Monnickendam ingeschreven, gekomen van Hem onder Enkhuizen. Sijbrigje begint haar werkzaamheden op 1 augustus 1780 en is stadsvroedvrouw tot 1797 tegen een tractement van f 37.10.- per kwartaal.

Overspel

Sijbregje Jans komen we tegen in de Criminele rol, zij het in positieve zin. Wat is het geval? De 42-jarige Beertje Cornelis Wolman, de vrouw van Cornelis Slot, is tijdens de afwezigheid van haar man, die twee jaar in het buitenland verblijft, op 26

augustus 1795 beval len van een zoon, verwekt door ene Harmen Wiggers (Bakker), knecht bij de heer Dirk de Leeuw. Het kind wordt Jan genoemd, is op 17 september 1795 gedoopt. Deze Jan is op 25 juli 1841 in Monnickendam ongehuwd overleden.

Beertje Martinus Wolman of Wolleman, gedoopt op 18 februari 1755 is de dochter van wachtmeester/stadsmajoor Martinus Wolman uit Edam, op 16 juli 1746 on der trouwt met Geertje Jans Bolman.
Cornelis Slot, geboren rond 1742, is de zoon van Pieter Slot en Jannetje Jochems, beiden uit Edam. Het echtpaar is in 1779 in Monnickendam komen wonen.

Deze buitenechtelijke geboorte ligt op 19 september 1795 bij de schepenen op tafel. De zaak wordt onderzocht en als overspel aangemerkt. Beertje wordt ge noemd 'eerloos, infaam, meinedig en in capa bel om enig officie binnen deze landen te bedienen'. Haar straf luidt: tien jaar verbanning uit de provincie Holland. De boedel wordt op vrijdag 23 oktober 1795 door de stadsbodes verkocht. Van de opbrengst, een bedrag van 138.14.8 – worden alle gemaakte kosten betaald (18). Overeenkomstig haar instructies heeft Sijbregje Jans de geboorte van dit 'onegte kind' aan de stadsbestuurders gemeld. De naam van de vader, Harmen Wiggers dus, is daarbij door de moeder, in tegen woordigheid van getuigen, genoemd. Een kist van Harmen Wiggers, die in het huis van Beertje Martinus staat, is in beslag geno men en naar het stadhuis overge bracht. In de kist zitten vijf hemden, een pak mou wen, een strop, oud rokje en broek, mouw knoopjes, een slaap mutsje met prullen, kruithoorn, spiegeltje en drie boekjes.
Harmen zelf blijkt echter buiten de stad te zijn en is, ondanks vier oproe pen, niet op komen dagen. Hij wordt bij verstek veroordeeld. Ook hij wordt 'eerloos, mijn edig' genoemd en 'incapabel om enig officie te mogen bedienen'. De straf is zes jaar verbanning uit de stad en de jurisdictie van Monnickendam.
Beertje is, toen de tien jaar verbanning om waren, teruggeko men. Ze is 59 jaar als ze op 25 maart 1815 op het Noordeinde in Monnickendam overlijdt.
Cornelis Slot, veerschipper van beroep en inmiddels 79 jaar, trouwt op 22 juli 1821 met de 55-jarige weduwe Sijtje Muts, net Als Cornelis uit Edam afkomstig.

Terug naar het verhaal over vroedvrouw Sijbrigje. Ze wordt op 1 april 1797 in de kerk begraven, grafrij 56 nummer 15.

Pieter Hoek hertrouwt op 19 augustus 1798 in Monnickendam met Trijntje Hendriks Alders, Gereformeerd lidmaat in 1801, dochter van Hendrik Alders uit Edam, op 12 november 1744 ondertrouwd met Elisabeth Somer. Zij krijgen een dochter, Naatje, gedoopt op 6 maart 1803. Trijntje overlijdt aan de gevolgen van de bevalling en wordt op 21 maart 1803 begraven. Pieter Hoek trouwt dan voor de derde keer, op 6 augustus 1808 met weduwe Trijntje de Waal uit Hoorn, Gereformeerd lidmaat in 1790. Ook dat huwelijk duurt maar kort, want deze Trijntje overlijdt op 45-jarige leeftijd aan borstkanker en wordt in juni 1810 in Monnickendam begraven, nog voor haar man dus.
Pieter Hoek overlijdt aan verval van krachten op 2 november 1811 en wordt de 4^e november op het kerkhof begraven, 64 jaar oud.
Naatje, de dochter uit het tweede huwelijk, komt op 7 november 1811 in het weeshuis terecht. Ze staat in 1818 op de lijst om naar de Kolonie van Welda digheid te Frederiksoord (Drente) te worden overgebracht, maar dat is niet doorgegaan. Mogelijk was ze daarvoor te zwak want Annaatje overlijdt 15 oktober 1820 en wordt de 20^e begraven, nog maar 17 jaar oud.

Franse tijd

Het laatste kwart van de 18^e eeuw wordt gekenmerkt door een stevige polarisatie tussen de Patriotten en de Oranje-aanhangers. Er komt een politieke omwenteling als de Fransen ons land binnenvallen en door de Patriotten als bevrijders worden be groet. De mensen worden aangesproken als medeburgers. Het stadsbestuur gaat municipaliteit heten en de eerste jaren wordt berichtgeving voorafge gaan door de woorden van de Franse Revolu tie: Vrijheid, gelijkheid en broederschap. Brieven worden gedateerd in het xxjaar van de Bataaf se vrijheid (19).
Maar ondanks alle politieke veranderingen blijven vrouwen kinderen ter wereld brengen. Dus is er altijd werk voor vroedvrouwen.

Sollicitaties

In het laatste kwart van de 18^e eeuw zien we steeds vaker dat er naar de functie van vroedvrouw gesolliciteerd kan worden. Daartoe wordt er in verschillende kranten een advertentie geplaatst.
Op 29 maart 1797 notuleert de secretaris: 'De president geeft de vergadering kennis, het overlijden van Sijbregje Jans Schoorl, in leven vroedvrouw alhier en tevens dat deszelfs dochter Antje Hoek zig als sollicitante heeft aangemeld. Is geresolveerd (besloten) de gewone adver tentien van deze vacature in de Amsterdamsche en Haarlem sche Couranten te doen en de sollicitanten uit te noodigen voor of uiterlijk op den 22 april aanstaande.' (OA 25).
Aldus gebeurt en er komen sollicitaties binnen van Maria van Sloten, West- Zaan dam; Elisabeth van Beek, Zutphen;

Elisabeth Meijer, Amsterdams; A.M. Christiaans op het oorlogsschip Monnickendam, leggende op de reede van Texel; de weduwe Durant, Amsterdams; Aaltje van der Keer, geb. Koenraads, Amsterdam, thans op het oorlogsschip Mars op de reede van Texel. Eén man is zelfs speciaal naar Monnickendam gekomen om zijn vrouw aan te bevelen: 'Nog compareerde Willem Schuitemaker wonende te Hoogkarspel, verzoevende voor zijn huisvrouw Trijntje Burgers te mogen worden begunstigd met de vacante vroedvrouwsplaats'.

Op 22 april worden alle sollicitanten onder de loep genomen, aangevuld met Grietje Sijmons Boorder uit Zaandijk en Maria Kaal uit Nootdorp. Besloten wordt om informatie in te winnen over de weduwe Durant, Elisabeth Meijer, Geertje Sijmons Boorder, Maria Kaal en Elisabeth van Beek.

Zes mei vermelden de notulen: 'Over Grietje Sijmons Boorder, één van de vijf genomineerden, is zeer goede informatie binnen gekomen. Ze zal worden verzocht om over acht dagen voor deze vergadering te verschijnen met bewijzen van haar bekwaamheid'. Grietje komt op 13 mei naar Monnickendam 'welke na goede ingekomen informatie en na de vertoning van diverse attestaties is aangesteld tot stads vroedvrouw in plaats van Sybregje Schoorl'. De opvolging lijkt in kennis en krachten, maar twee weken later bedankt Grietje Boorder per brief voor haar beroeping.

Onmiddellijk wordt Maria Kaal uit Nootdorp aangeschreven. Zij is op 3 juni ter vergadering aanwezig 'betuigende die beroeping dankbaar aan te nemen en overgeevende een bewijs van goed gedrag'. Haar verhaal volgt verderop.

Alimentatie

Het verwekken van een buitenechtelijk kind had financiële gevolgen.

Sijtje Karsten Kemper, weduwe van Adriaan Dirks Roos, begraven 17 januari 1792, heeft op 16 januari 1795 een zoon gekregen, verwekt door een minderjarige zoon van Christoffel Meijer, te weten Christi aan (officieel Hendrik Christoffel). De vader van deze jongen wordt veroordeeld tot het betalen van f 150,- kraamgeld en ook nog twee gulden per week tot het kind 18 jaar is.

Sijtje en Christiaan zijn op 21 juni 1795 met elkaar getrouwd en hebben nog drie kinderen gekregen.

20. Adriana Reetgeld (1790-1796)

Omdat, zoals we eerder zagen, Geertje Karssen haar werk als vroedvrouw niet meer kan doen, is er behoefte aan een opvolgster.

'De heren secretarissen worden verzocht om deze vacature via verschillende couranten bekend te maken'.

Op 13 november 1790 blijken er twee dames te hebben gesolliciteerd: Adriana Reetgeld, huisvrouw van Jan de Jong te Uijtgeest en Femmetje Rietvorst, huisvrouw van Gerrit Visser, uit Huijzen.

'Alvorens te dispooneeren (de zaak regelen) sullen beide genoemden naar haar gedrag en begaafdheden worden geëxamineert' (OA 39).

Adriana Reetgeld wordt de 18^e november gekozen: 'Uit de bevorens geformeerde nominaties is door burgemeesters beroepen tot derde stads vroedvrouw: Adriana Reetgeld, huisvrouw van Jan de Jong, tot Uijtgeest'. Op 24 december 1790 heeft zij in handen van burgemeesters 'de burger eed gedaan en afgelegd, waarbij ze persisteert bij de eed op de Constitutie op haar vroegere standplaats reeds gepresteert' (OA 24). Op 1 augustus 1791 ontvangt ze een half jaar tractement, vijftig gulden. Dat blijft de volgende jaren ook zo, want ze is immers niet de eerste vroedvrouw.

Adriana is met haar man in 1791 in de gemeente van Monnickendam ingeschreven, gekomen van Uijtgeest. Ze is voor 1787 met Jan de Jong getrouwd, want in dat jaar wordt er een dochter Grietje geboren.

Adriana is in 1762 te 's Graveland geboren, dochter van Dirk Reetgeld die op 15 april 1752 trouwt met Hendrikje Tromp, gedoopt in 's Graveland op 6 februari 1726, dochter van Willem Lambert Tromp en Ariaantje Cornelis Rechthijt.

In Monnickendam worden ook kinderen geboren:

* Hendrina, doop 26 juni 1791, begraven 22 september 1791

* Sophia Cornelia, geboren 2 januari, doop 10 januari 1793, ovl. Assendelft 30 maart 1827. Zij trouwt op 10 oktober 1824 te Assendelft met Laurentius Snijder uit Wormerveer (geboren 1799), zoon van Lourens Snijder en Grietje Berenberg.

Adriana Reetgeld is een jaar of vijf werkzaam geweest, als er op 14 mei 1796 genotuleerd wordt: 'Compareert Adriana Reetgeld, vroedvrouw binnen deze stad, mededelende dat zij beroepen was te Ursum en dat zij voornemens was te vertrekken, bedankende de vergadering voor derzelve protectie (steun) jegens haar' (OA 24). Op 28 augustus 1796 vertrekt het echtpaar naar Ursem waar in 1798 een zoon Dirk wordt geboren. Deze Dirk trouwt in 1821 te Hensbroek met Jantje Met. In Ursem is Jan de Jong overleden, mogelijk in 1813. Adriana Reetgeld is weduwe en ruim 85 jaar als zij op 10 april 1847 in Ursum overlijdt.

Alweer sollicitanten

De vroedvrouwsplaats is vacant geworden en dat betekent dat er weer gesolliciteerd kan worden. Op 28 mei 1796 hebben de volgende dames zich gemeld:

* Petronella Cloen, huisvrouw van Sjaques de Vries uit Hoorn, 30 jr.

- * Anna Maria Maasland uit Amstelveen
- * De vrouw van J.G. Pfeil. chirurgijn te Alphen.
- * Helena Baunge, geboren Rietmulder te Leimuiden
- * E.J. Preetman te Koudekerk.

Op 4 juni 1796 wordt genotuleerd dat bij de burger Claus (lid van het stads bestuur) 'recommandatie (aanbeveling) en gunstig bericht omtrent zekere Cornelia Orth in 's Gravenhage, 25 jaar, getrouwd met zekere C.W. Faber, sollicite rende naar de vacante vroedvrouws plaats' (OA 24). 'Aan Claus zal worden gesegd dat genoemde Cornelia Orth zich tot de vergadering gelieve te keeren'.

Inmiddels blijken er nog meer vrouwen te hebben gesolliciteerd:

- * Rhijnoutje Schoor in de Diemermeer; A.B. Beens-Kienhorst van Oldenhove bij Elburg; de vrouw van Jan Hulshoff, chirurgijn te Diemerbrug; Afke Ariens te Groot schermer; Hester Teenwedden-van Kessel uit Culemborg en Maria Schuning te Lisse.

Op 11 juni wordt het lijstje aangevuld met de huisvrouw van Willem Sniijders, logeren de te Rotterdam en G. Vulders-Brassart te Raveste ijn.

21. Cornelia Orth (1796-1802)

'Is geresolveerd over die vacante plaats te disponeren (regelen) en vermits Cornelia Orth uit De Haag thans hier present is van allerloflijkst getuigschriften is voor zien en een zeer geschikt voorkomen heeft, zo is geresolveerd haar te doen compareren hetwelk geschied zijnde, is derhalve met de vacerende vroedvrouwplaats begunstigd en haar verzogt ten spoedigste met haar huisgezin over te komen, dewelke met dankbetuiging de aanstelling tot vroedvrouw accepteer de en beloofde ten spoedigste alhier te zullen arriveren en wel binnen de tijd van 14 dagen' (OA 24).

Cornelia Orth is getrouwd met Carolus (Karel) Wilhelmus (Willem) Faber, gepensioneerd officier, geboren in Den Haag op 24 april 1757, zoon van Karl (Carel) Wilhelm Faber, geboren in 1726 in de duitse plaats Cheurpaltz en op 24 november 1794 in Den Haag overleden. De laatst genoemde trouwt op 6 mei 1753 met Cornelia Keijzer, geboren op 26 oktober 1727 in Delft, overleden op 22 juni 1781 in Den Haag.

Carolus Faber ondertrouwt op 29 januari 1792 en trouwt 12 februari in Den Haag (Hoog Duits) met Cornelia Orth, geboren op 2 juni 1771 in Den Haag, dochter van Johan Coenraad Orth en Sara Christina van Kempen.

In Den Haag worden twee kinderen geboren:

- * Caroline Wilhelmina Ferdinanda Faber, geboren 11 april 1793, doop 14 april overleden te Amsterdam op 7 juni 1879. Rond 1814 trouwt zij met George Cramer
- * Frans Coenraad, geb. Den Haag 19 november 1794

Cornelia en haar man komen dus uit Den Haag. Net als haar voorgangers krijgt ook Cornelia 150,- per jaar voor haar werkzaamheden betaald, maar tijdens de vergadering van 25 juni 1796 wordt besloten om de nieuw aangestelde vroedvrouw Cornelia Orth, op haar verzoek, een tege moeting te geven wegens extra ordinaire kosten bij haar aankomst.

In Monnickendam worden nog twee kinderen geboren:

- * Cornelia Wilhelmina, geb. 13 mei 1797, dp. gereformeerd 18 mei
- * Zacharias Christiaan, dp. 16.10.1800

In 1797 wordt een broer, Frans Coenraad Orth en zijn vrouw Sara Christina van Kempen als Gereformeerd lidmaat ingeschreven, beiden uit Den Haag afkomstig. Zij vertrekken in 1802 uit Monnickendam. Sara van Kempen is doopgetuige bij de genoemde Zacharias Christiaan.

Incident

Tijdens de vergadering van 31 juli 1796 meldt de president-burge meester 'dat vroedvrouw Cornelia Faber, geboren Orth, aan hem geklaagd had dat Fokeltje Tijmons haar zeer belasterde. 'Is geresolveerd Fokeltje Tijmons alhier te doen compareren, dewelke verscheenen zijnde over dit haar wangedrag door de president namens deze vergadering is gecorrigeert' (OA 25).

Fokeltje Tijmons (van Slooten), op 6 oktober 1729 gedoopt, is een dochter van Tijmon Hendriks van Slooten en Lijsbet Pieters Donker. Zij ondertrouwt op 22 januari 1757 met Hendrik Aldertsz, Evangelisch Luthers van religie. Fokeltje wordt in 1754 lidmaat van de Gereformeerde gemeente en wordt op 13 mei 1797 begraven, Hendrik op 15 april 1773. Zij krijgen zes kinderen, waarvan er vier jong overlijden.

De dood van vader Hendrik Alderts heeft gevolgen gehad. In de criminele rol van dat jaar komen we zoon Jacobus tegen, 14 jaar oud. Tijdens de rechtsdag op 22 augustus 1773 vertelt Sijmon Meijer dat hij al een paar dagen geld is kwijtgeraakt.

Tijdens de net voorbije kermisweek heeft hij zich in zijn bedstee verstopt en Cobus Alders, de zoon van Fokeltje Tijmons gesnapt als dief. Deze zei dat hij het geld in de kas van zijn moeder had gedaan. Toen zijn moeder er bij kwam bevestigde zij dat er geld in haar kas was gekomen, maar ze wist niet waar het vandaan kwam. Vervolgens heeft ze 25 gulden en een reaal aan Sijmon Meijer gegeven en daarna haar zoon Cobus de huid vol gescholden en gedreigd hem naar een groot schip te sturen. De diefstal had plaatsgevonden terwijl de vrouw van Sijmon bij Fokeltje koffie dronk. De jongen kwam wel vaker bij hen over de vloer 'en door de lossigheid van zijn vrouw (Geertje Jans Booij (Buij), die overal de sleutel liet liggen, dan hier dan daar, soo gelegentheid heeft gekreegen om alles na te speuren'.

Claas Musk heeft niet gezien dat de jongen gestolen heeft maar was wel in huis toen hij moeder Fokeltje hoorde zeggen 'dat de jongen een schelm was en niet deugde dat hij sulke dingen deed'.

De jongen is door de schepenen in de gijselkamer opgesloten. Hij heeft bekend. Als straf zal hij 'in de Ridderskamer met de roeden op sijn billen worden gegeeselt en voor den tijd van een week worden geset op water en broot'. Hij moet ook de kosten van het proces betalen (20).

Cornelia is een jaar of zes in functie geweest, als zij op 6 februari 1802 meldt dat zij 'voornemens is om met haar man naar Den Haag te vertrekken, bedankende dus tevens deze tijd voor het ambt als vroedvrouw binnen deze stad' (OA 28).

Vanwege een opzegtermijn loopt haar werkverband op 1 mei van dat jaar af. In de vergadering van die 1^e mei 1802 verschijnen Carel en Cornelia. Zij vragen om een bewijs van zes jaar inwoning in de stad als mede voor het tractement als stadsvroed vrouw en vragen ook om een acte van declaratoir (verklaring) 'wegens de getrouwe waarne ming van haar ambt als vroedvrouw binnen deze stad'. Dat verzoek wordt toegestaan. De secretaris wordt verzocht om een getuigenis van haar goed gedrag en bekwaamheid en het waarnemen van haar ambt af te geven.

Het paar vertrekt, zoals gezegd, naar Den Haag. Daar wordt op 20 maart 1803 nog een zoon geboren die net als zijn vader Carel Willem wordt genoemd. Deze Carel trouwt in 1833 te Utrecht met Jacoba Maria Arends. Carel Willem overlijdt in Utrecht op 2 april 1910.

Op 22 januari 1804 ziet in Den Haag een Lodewijk Faber het levens licht.

Op 14 juni 1806 bespreekt het stadsbestuur een vraag van Cornelis Faber. Hilletje Engel, de vrouw van Willem Peen, heeft van het echtpaar Faber/Orth een brief ontvangen met het verzoek om deze bij het stadsbe stuur te bezorgen. Zij zouden graag een akte van borg tocht ontvangen voor de twee kinderen die in Monnickendam zijn geboren. Omdat ze echter al vier jaar uit Monnic kendam weg zijn, blijven er nog maar twee jaar over. Op 28 juni wordt de gevraagde akte van borgtocht naar Den Haag opgestuurd, maar voor slechts twee jaar.

Het echtpaar heeft Den Haag verlaten en is naar Vianen vertrokken. Daar overlijdt op 7 mei 1814 Carel Faber en op 15 januari 1832 Cornelia Orth, 61 jaar oud.

Vroedmeesters

Het kwam al aan de orde, de hulp aan kraamvrouwen was niet langer in handen van vrouwen. Er komen vroedmeesters, hoewel Monnic kendam pas in 1820 een eigen vroedmeester heeft. Tot aan dat jaar werden uit omringende plaatsen wel vroedmeesters gevraagd om assis tentie te verlenen bij moeilijke bevallingen. Zo bijvoorbeeld op 15 november 1760: 'Pieter Springer voor de vrouw van Claas Springer (Annetje Wouters Aldewegen) versogt hebbende dat de kosten van een vroedmeester mogte werden gebracht op rekening van de stad is hem sulks uit consideratie van het onvermogen van de suppliant geaccordeert' (OA 36). De naam van de vroedmeester wordt niet ge noemd.

Op 23 oktober 1779 komt Jan Willemsz Stroebelt, medicinaal doctor in de stad wonen. Hij heeft aan de universiteit van Harderwijk zijn bul gehaald en vraagt op 6 november aan de stadsbestuurders of hij 'de practijcq als Medicine Doctor en die van Vroedmeester binnen de stad mag exerceeren'. Na voorgaande deliberatie is dat akkoord (OA 37). In september 1780 wordt de ongehuwde Stroebelt als Gereformeerd lidmaat ingeschreven, met attestatie gekomen van Rio Berbice. Dat is het oostelijk deel van Guyana, te gen Suriname aan.

Ik denk niet dat Stroebelt daadwerkelijk in de stad als vroedmeester ge werkt heeft. Hij is namelijk al vrij snel naar Am ster dam vertrokken en daar getrouwd met Naomi Barends. Daar wordt op 24 juni 1782 een zoon Fransiscus Bernardus gedoopt.

Op 30 maart 1782 krijgt Cornelis Tromp, wonend aan de Poelemo lens, een tegemoetkoming van tien ducaten. Hij heeft kosten moeten maken om een vroedmeester uit Amsterdam te laten komen om zijn vrouw, Maria Muller, bij de bevalling bij te staan (OA 37). Misschien is dat de zojuist genoemde Stroebelt geweest.

15 januari 1791 wordt in Monnickendam vroedmeester Jan Burger uit Hoorn 'aangesteld'. Hij krijgt geen vast tractement, maar komt naar Monnickendam als hij daartoe wordt uitgenodigd. Voor elk bezoek krijgt hij 31.10.-. De heer Burger gaat daarmee akkoord 'mits geene andere dan hij alleen als vroedmeester van Stadsweegen werde geëmployeert' (OA 39).

Vroedmeesters na 1800

Steeds vaker gaan chirurgijnen zich specialiseren in verloskunde. Een speciale cursus anatomie van het baringsgebied en het behalen van een diploma is verplicht om zich als vroedmeester met de verloskun de bezig te mogen houden.

De komst van de vroedmeesters heeft gevolgen voor de positie van de vroedvrouwen. Hun taak wordt beperkt tot gewone bevallingen, want zodra er zich een complicatie voordoet, is zij verplicht om de hulp van de vroedmeester in te roepen. Dat dat spanningen met zich meebracht laat zich raden (21).

Komen er, zoals we zagen, eerst nog vroedmeesters van buiten de stad, meer en meer ontstaat de behoefte om in Monnickendam een eigen vroedmeester te hebben. In 1806 is Lodewijk Poulus Schmidt tot stadschirurg aangesteld met een salaris van 150 gulden per jaar. Hij draagt ook de zorg voor het weeshuis en haar bewoners. Vermoe delijk heeft hij een aanvullende studie gedaan en met goed gevolg een examen afgelegd, want op 19 februari 1820 wordt hij tot vroedmeester benoemd.

Lodewijk Poulus Schmidt is in 1778 in Den Haag geboren, zoon van Johannes Micha Schmidt en Anna Christina Jansen. Op 18 maart 1803 legt hij in Haarlem het examen af en mag zich chirurgijn noemen. Hij trouwt (niet in Monnickendam) met Charlotte (Lotta) Harks Pottinga, geboren in 1778 te Harlingen, dochter van Hark Johan Pottinga en Metje Tjerks van der Leij. Zij wordt in 1806 als lidmaat van de Gereformeerde gemeente ingeschreven, gekomen van Ransdorp. Lodewijk was geen lidmaat.

In Monnickendam worden tussen 1809 en 1818 vier kinderen geboren waarvan er twee in Monnickendam trouwen.

Lotta is op 4 september 1846 in Monnickendam op het Noordeinde overleden, Lodewijk een jaar later, op 2 april 1847 in de Kerkstraat, 69 jaar oud. Zijn leven is bepaald niet vlekkeloos verlopen, maar dat leest u zometeen.

De namen van de mannen die in Monnickendam als vroedmeester hebben ge werkt, vindt u in een bijlage.

Vroedvrouwen in de 19^e eeuw

22. Trijntje Pan (1802-1835)

De secretaris krijgt opdracht om 'ten aanstaande zaterdag (half februari) een advertentie klaar te hebben'. Er zijn vier sollicitanten, waarna de president op 10 april 1802 voorstelt over te gaan tot de verkiezing van een nieuwe stadsvroedvrouw. Er moet een keuze worden gemaakt tussen de dames A.S. Goorbant, Amsterdam, Hitje Willems Bakker, Hoorn, Catharina Hulshoff, de Rijk en Trijntje Pan uit Wijdenes. Ze zullen op zaterdag 24 april rond tien uur door deskundigen geëxamineert worden. Die deskundigen zijn vroedmeester Jan de Koning uit Purmerend en stadsdoctor Adolf Leonard Thierens (OA 28 en OA 48).

Op 24 april wordt Catharina Hulshoff, vroedvrouw uit de Rijk, gekozen, maar een week later bedankt zij voor de post.

Uit de overige drie kandidaten wordt Trijntje Pan gekozen. Ze begint haar werkzaamheden op 1 mei 1802 op een tractement van f 150,- per jaar.

Via vroedvrouw Trijntje Pan zijn we in de 19^e eeuw aangekomen. Ze is op 7 oktober 1770 in Enkhuizen gedoopt, dochter van Jan Pan en Geertje Jeremias van der Hoef.

Trijntje trouwt op 8 mei 1791 in Enkhuizen met schoenmaker Jan Fabritius, geboren in Enkhuizen op 7 mei 1768, zoon van Leendert Fabritius en Aafje Pieters, dochter van Pieter Kuijper. Trijntje en Jan wonen allebei in de St. Jansstraat.

Jan wordt soms tuinman genoemd. Hij was eigenaar van onroerend goed, had o.a. een herberg in Hoorn, die later is overgenomen door zijn zoon Pieter Leendert.

In Enkhuizen worden verschillende kinderen geboren:

* Leendert, 4 maart 1792, jong overleden

* Geertje, 18 januari 1794 (dp. 22.1), op 18 maart overleden, de 24^e begraven

* Geertje, 25 april 1795 (dp. 26.4). Geertje trouwt op 1 september 1816 in Monnickendam met schoenmaker Johan David Rauwe. Ze is op 15 augustus 1853 in Beemster overleden.

Trijntje heeft in Hoorn de vroedvrouwenopleiding gedaan en legt op 2 januari 1799 met goed gevolg het examen af. Het echt paar woont dan inmiddels in Wijdenes, waar het op 19 januari 1797, met attes ta tie van Enkhuizen is ingeschreven.

In Wijdenes worden nog meer kinderen geboren:

* Aafje, 5 oktober 1797 (dp. 8.10), vermoedelijk op 7 november 1797 overleden.

* Pieter Leendert, 7 februari 1799 (dp. 24.2). Op 16 februari 1827 verhuist hij van Monnickendam naar Hoorn en wordt herbergier van herberg 't Ongemaakte Schip', op de hoek van het Breed en Westerdijk. Bij zijn 3^e huwelijk op 6 februari 1851 in Hoorn is hij nog steeds kastelein/logementhouder van voornoemde herberg, maar deze brandt in 1861

af. Hij gaat in Wijdenes wonen en overlijdt in Hoorn op 25 november 1876.

* Aafje, geb. 29 maart 1801 (dp. 5.4). Zij wordt op 28 juli 1806 in Monnickendam begraven.

Of Trijntje in Wijdenes als vroedvrouw heeft gewerkt, heb ik niet kunnen achterhalen, maar het is mogelijk.

Ze komt naar Monnickendam en wordt, samen met haar man, in 1802 als Gereformeerd lidmaat van Monnickendam ingeschreven. Het paar woont in Monnickendam op het Zand nr. 67.

In Monnickendam worden nog weer vier kinderen geboren:

* Leendert, op 27 oktober 1802, doop 4 november. Hij trouwt in 1829 met Antje Visser en is op 18 juli 1859 in Veenhuizen, gemeente Norg overleden.

Leendert was kolonist van het derde gesticht in de Kolonie van Weldadigheid.

* Gerrit Jacobus, op 6 januari 1808, doop 17 januari, begraven 24 juni 1809

* Johan Jacobus Gerardus, geb. 17 februari 1811, doop 3 maart, begraven 23 juni 1812

* Cornelis, geboren 14 juni 1813. Cornelis, winkelier en koop man, trouwt op 13 april 1834 in de Rijk met winkelierster Jannetje de Reus. Hij overlijdt op 24 februari 1857 in de Beemster, maar woonde in Purmerend.

De vroedmeester dronken

Op 27 september 1822 schrijft vroedvrouw Trijntje Pan een brief aan burgemeester H.J. van Marle met de volgende inhoud: 's Avonds tusschen tien en elf uren is aan mijn huis gekomen Jacob Nap, welke mij met grote ontsteltenis aansprak en seide: juffrouw dat ik hier kom, zal ik u maar ronduit zeggen: mijn dochter moet in het bed en heeft meester Schmidt aangenomen, niet omdat gij haar niet goed geholpen hebt, maar omdat zij gedurende deze dragt met zware pijn in de regter zij is bezet geweest en daarom voor gevolgen vreesde. Maar ons grootste vrees komt nu eerst aan mijn dogter. Krijgt van avond de arbeid op het lijf. De man is geroepen en was niet thuis, maar zoude hem sturen. Hij is ook gekomen, mijn lieve mensch zo dronken dat wij hem niet konden verstaan. Hij kan niet op zijn benen staan, rond af, hij is onbekwaam om mijn dogter te helpen. Nu zou ik gaarne verzoeken of u zogoed wilde zijn mijn dogter te helpen. Wij zullen u daarvoor voldoen.

Ja maar vriend, antwoord ik hem, dit gaat zo niet. Een man in rang boven mij gesteld kan en mag ik niet zonder enig bewijs uit zijn werk jaagen. Waarop die man mij antwoordde: Grote God, zoud gij ons in die nood dan zitten laten? Seide ik, neen. Gij getuigt dat die man door dronkenschap onbekwaam is. Zulke menschen mogen onze post niet bekleden en gij beschuldigt die man daarmee of schoon onze ogen dit dagelijks ook wel zien en om die reden reeds van de stad is afgezet en na alle vermaningen niet luistert. Ik sta onder eed en plicht, is hij onbekwaam, stuurt hem als zodanig eerst weg. Dan kunt gij over mij disponeren (beschikken).

Daarop zijn beide vaders weder tot mij gekomen. Dat hij reeds was weggestuurd, of ik spoedig komen wou, dat de noodpijn aan zou wezen, gelijk ik ook bevond. De vrouw had reeds een sterke vloed, eensdeels door ontsteltenis en anderdeels door de sterke beklemming die het kind met het hoofd in de regter zij maakte van het bekken, en dewijl het aangezigt na de rug van de vrouw was gekeert, boodt 't min of meer de linker schouder aan; om moeder en kind uit de gevaren des doods te redden, moest de verlossing zo veel doenlijk was, bevordert worden, gelijk mij zeer goed gelukte.

Na de verlossing verhaalde mij zo man als vrouw, dat hij de gesopte beschuit uit beide vuiste had opgeslobberd en een tinne lepel voor een pijp aan de kaars had aangestoken. Een uur of twee na dato liet zijn vrouw vragen hoe of het met de vrouw was en seide dat haar meester zo dronken was te huis gekomen en gevallen had, dat hij van het bloed niet was te bekennen. Ik zei dat ik als een stadsvroed vrouw beëdigde sulks niet mogt verbergen en aan de burgemeesteren dezer stad moest te kennen geven, met verzoek om van verder onheil mogen bevrijd te blijven en het onheil hier uit voortkomende aan 't geneeskundig bestuur te willen bekend maken.

Verklaren, ik ondergetekende op den eed, bij den aanvang mijner bediening gedaan, deze getuigenis naar waarheid te hebben opge maakt, bereid zijnde de deugdelijkheid daarvan andermaal met solem nele (plechtige) ede te bevestigen.'

Was getekend Trijntje Pan, stadsvroedvrouw. Met daaronder:

Gezien voor legalisatie der handtekening van Trijntje Pan, stadsvroed vrouw, Monnickendam den 19 oktober 1822. was getekend, H.J. van Marle, burgemeester (NA 175).

Verklaring

Er aan toegevoegd is de volgende verklaring:

'Wij, ondergetekenden, declareren (verklaren) omtrent het voorgeval lene met de heer L.P. Schmidt, chirurgijn en vroedmeester te Monnickendam, dat voornoemde Schmidt den 27^e september 1822 als vroedmeester is gehaald ten huize van Jacob van Otigem, om des zelfs vrouw Dieuwertje Nap, die toen den arbeid gevoelde, te helpen waartoe hij reeds enige tijd te voren was aangenomen, dat hij, Schmidt, op hetzelfde aanzoek is gekomen, maar bij zijn inkomen in het huis reeds blijk gaf van zijn toenmalige ongeschiktheid door de drank en na een verblijf aan het zelve huis, door de mans vrouw en

verdere aanwezigen nader geobserveerd te zijnde, hebben besloten om reden zijner onbekwaamheid, hem dit werk niet te laten verrichten, maar van een ander in zijn plaats gebruik te maken en zich niet bloot te stellen aan de gevolgen en onheilen dat zulks zoude kunnen veroorzaken, waarop Jacob Nap, vader van de vrouw, zich vervoegt heeft bij mejuffrouw Trijntje Pan met verzoek om te komen en zijn dochter te helpen, terwijl de omstandigheid dit spoedig vereischte, die dit verzoek heeft aangenomen, onder beding dat Schmidt eerst moest vertrekken, dat reeds op order van Jacob Nap was geschied en is toen gekomen en heeft de vrouw na behoren geholpen en heeft daarvoor ter belooning gevorderd in plaats 5 guldens waarvoor Schmidt was aangenomen, de som van 10 gulden waar over mejuf vrouw na welgevallen gedisponeert heeft.' Was getekend door J. van Otigem, Simon van Otigem en Jacob Nap, 20 oktober 1822 (NA 175).

Het vervolg

Het kind – Simon – is op 28 september geboren, zoon van zeilmaker Jacob van Otigem, 28 jaar en zijn 21-jarige vrouw Dieuwertje Nap.

Simon heeft de bevalling, ondanks alle commotie, goed doorstaan. In 1851 trouwt hij met Neeltje Karmelk, de dochter van Klaas Karmelk en Jannetje de Moes. Hij wordt, evenals zijn vader, zeilma ker en is 67 jaar als hij op 31 maart 1890 in Monnickendam overlijdt. Na een moeilijk begin toch nog een werkzaam leven.

Vroedmeester Schmidt is ontslagen van zijn functie, maar heeft zijn uiterste best gedaan om terug te komen. De door hem geschreven brieven zijn bewaard gebleven in NA 788.

Trijntje Pan vertrekt

Trijntje Pan heeft Monnickendam 33 jaar als stadsvroedvrouw gediend als zij op 13 april 1835 naar de Beemster vertrekt. Haar echtgenoot, Jan Fabritius, was op 13 mei 1827 aan een slijmziekte overleden, 59 jaar oud. In Beemster trouwt zij op 1 november 1835 met veldwachter, later stadsbode Jan Pieters Roda, weduwnaar van Trijntje Nat, waarmee hij op 18 september 1814 in Beemster was getrouwd.

Trijntje, geboren in 1790 in Beemster, is de dochter van Jacob Nat en Eegje de Groot. Ze is 43 jaar als ze op 20 november 1833 in Beemster overlijdt.

Het was Jans derde huwelijk want met zijn eerste vrouw, Neeltje Jans Bakker, trouwde hij op 19 januari 1806. Hij wordt dan landbou wer genoemd. Neeltje is op 18 maart 1814 in de Beemster (Smids weg) overleden, dochter van Jan Bakker en Trijntje Sterk.

Vermoedelijk kende Trijntje hem uit haar jeugd, want Jan kwam ook uit Enkhuizen. Hij is daar op 22 oktober 1784 gedoopt, zoon van Pieter Feddes Roda en Maritje Jans.

Trijntje wordt in de Beemster als veehoudster genoemd. Ze is eigena resse van de hofstede Zwaansvliet en aardig vermogend.

Van een verre nakomeling kreeg ik het volgende 'familie-verhaal': Jan Ulkes, geboren in 1845, een van de kinderen van zoon Pieter Leen dert Fabritus, logeerde als kind bij oma Trijntje op Zwaans vliet. Dwalende door de hofstede zag hij zakken met geld stukken, hetgeen diepe indruk op de jongen maakte. (Particuliere bron:E. Fabritius).

Het tweede huwelijk van Trijntje Pan is niet zo'n succes geworden. Als Trijntje op 29 december 1855 in Purmerend overlijdt staat er in de akte, dat zij gescheiden is van tafel en bed (uitspraak Arrondisse ment van Hoorn d.d. 30 oktober 1841). Jan Roda woont in de Beemster waar hij een half jaar later, op 27 mei 1856 overlijdt, 71 jaar oud.

23. Maria Kaal (1798-1828)

We gaan terug naar het einde van de 18^e eeuw. In 1798 wordt er een vroedvrouw van RK-huize aangesteld, Maria Kaal. Zij heeft in Delft haar vroedvrouwenexamen afgelegd en volgt Sijbrigje Schoorl op. Op 31 juni 1802 heeft zij de eed afgelegd op een nieuwe instruc tie.

Maria Kaal is op 3 november 1744 in Monster geboren en op de 9^e gedoopt in de Bartholomeuskerk te Poeldijk, dochter van Jan Dirks Kaal die in 1740 trouwt met Maria Leijbeek. Beiden kwamen uit het Osnabrugse land/land van Cleef, de grensstreek met Duitsland dus.

Maria trouwt op 17 april 1773 in Nootdorp met weduwnaar Hendrik van Galen, geboren in Kampen op 21 februari 1731, zoon van Jacobus van Galen en Annigje Gerrits. Hendrik was op 1 mei 1757 in Kampen getrouwd met Hendrina Schaasbergen. Uit dat huwelijk werden zes kinderen geboren.

Maria en Hendrik krijgen in Nootdorp negen kinderen waarvan er een paar jong overlijden. Hendrik van Galen wordt op 30 januari 1801 op het kerkhof van Monnickendam begraven.

Een van de kinderen heet Arie, op 2 juni 1784 in Noordorp geboren. Over hem heb ik geschreven in het Jaarboekje 2001 blz. 152,153, een artikel over Mon nickendam en de Kolonie van Weldadigheid in Drente.

Maria ontvangt haar eerste 5/8 jaartractement (150 gulden) op 12 februari 1798. Als zij in 1828 net haar werkzaamheden stopt, heeft ze haar ambt ongeveer 30 jaar vervuld. Van het stadsbestuur krijgt ze een jaarlijkse toelage.

'Op het voorstel der vergadering gedaan, is goedgevonden aan Maria Kaal, uit hoofde van im potentie als vroedvrouw door desselfs hoge ouderdom, haar honorabel ontslag te verlenen tegen genot van een jaarlijkse toelage uit de stadskas van f 100,-. vermelden de notulen (NA 4). Het is van korte duur want Maria overlijdt op 8 decem ber 1829, 85 jaar oud. 'De tegenwoordige stadsvroedmeester krachtens des selfs beroeping (resolutie 19 februari 1820) desselfs tractement jaarlijks te verhogen met f 50,- ingaande 1 januari 1829 en opnieuw een vroedvrouw voor deze stad te benoemen tegen tractement van f 150,- in het jaar en bij het overlijden van vornoemde Maria Kaal een jaarlijkse verhoging van f 100,-' (NA 4 d.d. 25.10.1828).

(Antje Pieters Hoek – 1801-1836)

Naast Trijntje Pan en Maria Kaal is er nog een derde (onafhankelijke, d.w.z. niet door de stad betaalde) vroedvrouw werkzaam: Antje Pieters Hoek. Ze komt uit een bekend Noord-Hollands geslacht waarvan de voorouders in Hem en Venhuizen worden teruggevonden.

Ze wordt op 19 april 1772 in Hem geboren en de 26^e van die maand gedoopt. Een eerder geboren zusje in 1770, ook Antje genoemd, was zes weken na haar geboorte al overleden.

Antje is de dochter van Pieter Hoek en Sijbrecht Jans Schoorl (zie onder nummer 21) die zoals we zagen in 1781 in Monnickendam zijn komen wonen. Ze is dus vanaf haar tiende jaar in de stad opge groeid en wordt in 1791 als lidmaat aangenomen. In het lidmaten boek staat achter haar naam 'vertrokken'. Dat zal te maken hebben met haar opleiding. Antje legt namelijk in 1796 te Hoorn haar vroed vrouw examen af en komt via de Koog naar Monnickendam waar ze in 1800 (opnieuw) als lidmaat van de Gereformeerde gemeente wordt ingeschreven.

Antje ondertrouwt op 27 februari 1796 in Monnickendam met metselaar Adria nus Jansz Hoeve, lidmaat in 1804, geboren te Elburg op 10 september 1769, overleden in Monnickendam op 27 oktober 1834, zoon van Jan Hoeve en Hendrika Kloosterman.

Bij notaris Boterkoper wordt op 13 april 1797 een testament opgemaakt. Antje 'ligt ziek te bedde' en lijkt het niet te halen. Ze is echter toch weer opgeknapt. Op 15 januari 1835 wordt naar dit testament verwezen.

Kinderen van Adrianus en Antje:

* Jan, dp. 10.7.1796, begr. 31.5.1797

* Sijbreg, dp. 31.02.1802

* Hendrika, dp. 7.3.1804, begr. 19.9.1804

* Jan, dp. 10.6.1806

* Pieter, dp. 12.9.1809

* Adriaan, dp. 28.2.1811

Tijdens een vergadering van het stadsbestuur, 6 juni 1801, komt een vraag van haar man Arie Hoeve aan de orde. Hij vraagt om als burger in de stad te mogen wonen, zonder daarvoor de somma van f 15,- te hoeven betalen. Dat wordt afgewezen 'mede omdat zijn vrouw het ambt van vroedvrouw bekleed en dat hij in dat opsigt gelijk staat met andere burgers'. Op 18 juli 1801 herhaalt hij zijn verzoek om burger van Monnickendam te mogen worden, met beta ling. Dat is akkoord 'wij gemelde burger daar op den eed van burger trouw in handen van de president heeft afgelegd' (OA 27)

Antje Hoek is een nicht van Jan Hoek uit Hoorn, een broer van haar vader Pieter. Jan Hoek, weduwnaar van Dieuwertje Klaas Koster, overlijdt in Hoorn op 7 februari 1819. De boedel wordt beschreven op 25 februari (22). Antje krijgt uit de erfenis f 77,-

Tijdens de vergadering van de municipaliteit (gemeentebestuur) d.d. 14 maart 1801 wordt genotuleerd: 'De president subsidieert aan de vergadering een acte van examen als vroedvrouw benevens een getuigschrift van de municipaliteit van Koog aan de Zaan van Antje Hoek. Hetzelve door de municipaliteit ingezien zijnde, is de secretaris gelast deze acte van examens, benevens genoemd getuigschrift aan den agent van natio nale opvoeding in een missieve af te zenden' (OA 27).

Op 2 april 1801 schrijft de secretaris aan de Agent van Nationale Economie in den Haag: 'Veel geachte medeburger, ingevolge eene aanschrijving van het Departementaal bestuur van Texel wegens een extract uijt het Register der besluytten van het uitvoerend bewind der Bataafsche Republieq in dato 7 november 1800 nr. 64, inhoudende verordeninge op de uitoefening der Genees-Heel-Verloskunde etc, zodanig dat niemand de voorgeschreven voortaan zal moogen exerce ren dan na behoorlijk afgelegd Examen en Productie van een diploma of getyigschrift, 't welk dus bij ons in agt genomen zijnde, zoo hebben wij de eer uw agentschap toe te zenden een acte van Examen alsmede een diploma of Getuigschrift van de Koog aan de Zaan van Antje Hoek, welke thans hier woonagtig is, voornemens zijnde om het ambt als vroedvrouw alhier

waar te nemen, zo dezelve Uwe goedkeuring mogen wegdragen, verwagten wij gemelde stukken terug'.

Op 18 april 1801: 'Ingekomen een missieve van de agent van nationale opvoeding betreffende Antje Hoek als vroedvrouw, waarop is besloten dezelve missieve in het memoriaal te boeken en aan gemelde Antje Hoek extract daarvan te geven' (OA 27).

Overheidscontrole

De Franse overheersing heeft op allerlei terreinen van de toenmalige maatschappij metterdaad een omwenteling teweeg gebracht. Er is bijvoorbeeld een verschuiving van een lokale bestuursvorm naar een meer centraal geregeld bestuur. De 'overheid' houdt ook toezicht op de medische sector. Een nieuwe Franse wet uit 1803 voor de geneeskunde en de farmacie krijgt invloed in ons land.

Meer nog dan voorheen, wordt er gelet op de kwaliteit en opleiding van de mannen en vrouwen die zich bezighouden op het terrein van de gezondheidszorg. Examens en diploma's worden onmisbaar, zoals we zojuist zagen. Door de provinciale overheid ingestelde geneeskundige commissies houden toezicht op de beroepsgroepen die met de gezondheidszorg belast zijn en controleren de diploma's.

Voorbeelden

Hoe er van hogerhand toegezien werd op naleving van de nieuwe voorschriften blijkt bijvoorbeeld uit de brief die op 31 juli 1803 bij het gemeentebestuur binnenkomt. Hij is afkomstig van de heren Professoors der 'Medicijn Faculteit aan 's Lands Universiteit te Leiden'. Het stadsbestuur wordt gevraagd op te geven wie er in Monnickendam de 'geneeskunst' uitoefenen. Het gaat om artsen, chirurgijns, apothekers en vroedvrouwen. En of het stadsbestuur de nodige gegevens van deze personen wil verstrekken.

Op 19 augustus verstuurt klerk Jan Hogerbeets Kerk de gevraagde informatie. Opgegeven worden de namen van drie artsen, vijf chirurgijns, twee apothekers en drie vroedvrouwen, Maria Kaal, Trijntje Pan en Antje Hoek. De eerste twee zijn stadsvroedvrouwen (23). Als vroedvrouwen leerlingen hadden, werd dat ook vermeld.

Maar al eerder, in april 1802, heeft het stadsbestuur, op verzoek van de Departementale Commissie van Geneeskundig bestuur in Amsterdam, opgave gedaan van wie er in de gezondheidszorg in de stad werkzaam zijn. Artsen, apothekers, chirurgijns en vroedvrouwen.

Er worden twee vroedvrouwen genoemd, Maria Kaal en Trijntje Pan die, zonnodig, worden bijgestaan door vroedmeester Jan de Koning uit Purmerend. Deze krijgt voor iedere minvermogende zwangere vrouw, 'welke door geen vroedvrouw kunnen geholpen worden te verlossen vijf en twintig gulden'.

De vraag van vernoemd Departement wordt meerdere jaren herhaald en beantwoord. Zo ook in oktober 1806. Er zijn nog steeds drie vroedvrouwen, Maria Kaal, Trijntje Pan en Antje Hoek die in dat schrijven per abuis Kloek wordt genoemd. De eerder genoemde chirurgijn Schmidt wordt ook genoemd, maar niet als vroedmeester.

29 januari 1808. In een antwoord op een schrijven van de Departementale Commissie wordt gezegd dat 'alhier in de praktijk van enige tak van geneeskunde geen grove misslagen tot onze kennis zijn gekomen'. Er zijn drie artsen, vier chirurgijns en twee (stads)vroedvrouwen'. Zij ontvangen allebei 150 gulden per jaar. Antje Hoek wordt niet meegeteld. Ook nu is er nog geen sprake van een eigen vroedmeester.

Een jaar later wordt geantwoord dat één van de artsen (Cornelis Pereboom) is overleden. Er zijn geen medische misstanden te melden. Er is nog steeds geen vroedmeester in Monnickendam. Die wordt zo nodig 'ingehuurd' van Purmerend of Edam.

Zo ook op 21 juli 1809 is het antwoord van het stadsbestuur 'dat wij in onze stad twee vroedvrouwen hebben, met name Trijntje Pan en Maria Kaal, welke beide aan ons hebben vertoond haare diploma of acte van admittie (toestemming) van uw WelEdele heren ontvangen. Dat voormaals nog een derde vroedvrouw bij ons is geweest, met name Antje Hoek, wiens acte als vroedvrouw wij hebben ingetrokken, als hebbende haar niet vervoegd bij Uwe Collegie om deswegen acte van admittie te ontvangen' (OA 47).

Het lijkt er dus op dat Antje enige tijd haar werk als vroedvrouw niet heeft mogen verrichten. Ook bij de antwoording van de vragen over mensen, werkzaam in een medisch beroep, d.d. februari 1810 worden maar twee (stads)vroedvrouwen genoemd.

Antje Hoek overlijdt in Monnickendam op 3 oktober 1836, 63 jaar oud.

24. Maria Theresia Reigers (1829-1856)

Op 25 oktober 1828 besluit de gemeenteraad om te zien naar een opvolgster van Maria Kaal die vanwege haar hoge leeftijd haar taak heeft moeten beëindigen. Er zijn 18 sollicitanten waarvan de antecedenten worden nagezien. Eén van hen is

Maria Reigers, sinds 1828 vroedvrouw in Nijmegen. Op 1 januari 1829 schrijft ze, een beetje ongeduldig geworden, een brief aan het stadsbestuur: 'Daar ik nu sedert enige dagen vruchteloos gewacht heb om volgens onze afspraak een uitsluitel van UwE dacht baren te mogen vernemen, hoe u over mijn persoon ge dacht hebt, om mij te plaatsen op mijn dokkumenten weder over te zenden, maar daar ik van het een zo min van het ander iets gewaar word, zo vinde ik mij verplicht de pen op te nemen en UwE. achtbaren te verzoeken, mij eenig uitsluitel te schrijven of mijn dokkumenten over te zenden, daar mijn wachten geheel en al daar op is om nader te zonder broodwinning ben en niets kan beginnen, of mij nergens naar toe kan begeven om mij geplaatst te zien, zonder mijn dokkumenten en bewijzen, zo vraag ik UwE. te willen verzenden, ten einde mij instaat te stellen mijn brood op een andere plaats te gaan zoeken. Blijve ik in verwachting, Uw dienaressse Maria Teresia Junink, gebo ren Reigers' (NA 192).

Geen eerste keus

Maria Reigers wordt de nieuwe vroedvrouw, maar ze is niet de eerste keus van het stadsbestuur. Op 21 december 1828 besluit de Raad om mej. Geertje Harms uit Bovenkarspel, weduwe van J.F.J. Fischer als stadsvroedvrouw aan te stellen. Er wordt echter eerst een onderzoek ingesteld naar Geertjes bekwaamheid 'opdat door het aanwen den van laatste pogingen dezer vergadering alles heeft gedaan wat gevordert kan worden tot de aanvaarding van een zodanig belangrijke post'. Op 27 december is er informatie ingewonnen over het zedelijk gedrag en de talenten van mej. de weduwe Fischer 'sollicitante naar de post van stadsvroedvrouw. En hierop de beste getuigenissen gegeven zijnde, is voornoemde sollicitante uitgenodigd deze morgen voor de vergadering te verschijnen'.

Uit de achttien sollicitanten wordt Geertje gekozen 'welke benoeming zij aanvaard heeft en afgelegd de verklaring dat zij met 1 maart a.s. op deszelfs verzoek in functie zal treden'. Maar op 6 januari 1829 vraagt ze om uitstel. 'Ingevolge afspraak zoude ik met den aanstaan de maart tot Uw lieden komen. Daar het in dit seizoen zeer moeilijk zouden opdoen, wegen transport mijner goederen, zo verzoek ik UwE. achtbaren vriendelijk mij te willen prolongeeren tot den 16 Mei aanstaande, zoals mijn dienst dan ook beter zoude zijn om een behoorlijke wooning voor mij aldaar op te doen, die ik UwE.achtba ren dan ook vriendelijk zoude willen aanbevelen met de bepaling van hoogste f 50,- huur per jaar. Hierop blijve ik in de volste vertrouwen van Uwachtbaren zorg en het wel willen begunstigen van mijn prolongatie'.

'P.S. Verzoek vriendelijk hierop berigt, terwijl dat hier (in Bovenkarspel dus) de advertentie voor de nieuwe vroedvrouw kan worden ingerigt.

Blijve met de hoogachting Uw hoogachte dienaressse, G. Harms, weduwe H. Fischer' (OA 192).

Op 10 januari vraagt zij opnieuw uitstel; of zij per 1 mei kan begin nen. Dat wordt goedgevonden, maar dan zal ook haar tractement pas op die datum ingaan.

Het is 14 maart als mej. Harms te kennen geeft dat zij 'tengevolge van aan haar gedane offerte door het gemeentebestuur van Boven karspel (ze gaat 50 gulden per jaar meer verdienen) besloten heeft om voor de haar aangenomen post als stadsvroedvrouw van Monickendam te bedanken en in voornoemde gemeente te blijven'.

In Monnickendam vindt men deze handelwijze zeer laakbaar. Besloten wordt Geertje Harms te schrijven dat haar papieren zijn opgestuurd naar het College van Geneeskundig onderzoek, alwaar haar gedrag in deze ook bekend is gemaakt en zij dus bij voornoemd college de papieren kan terugontvangen (NA 121 d.d. 12.2.1829 en 17.3.1829).

Staaende de vergadering wordt Mej. M. Reigers per brief gevraagd om de post als vroedvrouw van Monnickendam te aanvaarden. Blijkbaar stond ook zij hoog op de lijst van de sollicitanten.

Op 16 maart 1829 schrijft ze: 'Weledele Heer, ter beantwoording van uw geëerde missieve in d.d. 14 dezer, zo beslis ik, dat ik de post als stadsvroedvrouw van Monnickendam zal aanvaarden met 1 Meij en derhalve mijne aanstelling als zodanig zal tegemoet zien, met verzoek tevens, dat ik mijn aanstelling, dat bij eventueel overlijden van de oude stadsvroedvrouw Maria Kaal, de honderd gulden bij het overige traktement zullen gevoegd worden.

Ik heb de eer met de meeste hoogachting mij te noemen, Uw diena resse (NA 192).

Tien dagen later voegt ze er aan toe: 'Ik heb de eer u hiermede de ontvangst mijner aanstelling, kennelijk te maken, als mede dat ik in de (...) om het huis a f 50,- jaarkosten huur met 1 meij te aanvaarden

Ik heb de eer met alle hoogachting te zijn' (volgt naam).

Op 17 maart 1829 notuleert de secretaris van de gemeenteraad: 'Bij het sluiten dezer ontvingen wij een brief van eene der sollicitanten met name Maria Junink, geboren Reigers welk de post als stads vroedvrouw heeft aangenomen' (NA 121).

Maria Theresia Reijgers is in 1799 in Bocholt (Duitsland) geboren, dochter van Hermanus Reijgers en Johanna Elisabeth Wieser.

Ze trouwt op 7 juli 1821 in Frederiksoord (gem. Vledder) met timmerman Johannes Olde Junink, geboren 1796 te Lutte (Overijssel), zoon van Lambertus Junink en Geertje Olde Zuthof. Het echtpaar woont op het Noordeinde, wijk 3 nr. 28, in 1850 op Noordeinde 44L. Beiden zijn Rooms-Katholiek.

Maria is stadsvroedvrouw vanaf 1 mei 1829. Op 1 juli krijgt ze haar eerste twee maanden uitbetaald, twee maal f 25,-,

daarna 37,50 per kwartaal. In 1830 wordt dat f 62,50 per kwartaal en dat blijft zo tot aan haar overlijden.

Bijzondere tweeling

Maria heeft iets bijzonders meegemaakt. Normaliter wordt een twee ling op dezelfde dag geboren, maar in 1833 is dat niet het geval. Op 20 maart wordt tegen twaalf uur 's avonds een meisje geboren dat Trijntje wordt genoemd. Een half uur later, op 21 maart rond half een 's morgens, wordt nog een meisje geboren, Aaltje. Twee kinderen van scheepstimmerman Dirk van Otegem, op 7 juni 1829 getrouwd met Trijntje Scholten. Een tweeling dus, maar op twee verschillende dagen geboren! Helaas, Aaltje heeft maar een dag geleefd en overlijdt op 22 maart. Trijntje wordt de 31^e maart gedoopt, maar ook zij sterft al snel, op 12 juni.

Vroedvrouw Reigers is 56 jaar als zij op 27 januari 1856 in Monnickendam overlijdt. Haar echtgenoot vertrekt op 8 april 1856 naar Amsterdam. Vermoedelijk is hij in 1870 in Losser overleden.

Een zoon (waarschijnlijk een voorkind, want hij heeft de naam van zijn moeder) Johannes Stephanus Reigers, in 1820 te Breda geboren, is genees- en heelmeeester als hij 1847 te Gendringen trouwt met Martinia Ida Cornelia Le Chevalier uit Lobith.

Een dochter Geertrude Hendrika Junink trouwt op 27 augustus 1843 in Monnickendam met Pieter de Ruijter van Katwoude.

Eén stadsvroedvrouw

Waren er altijd minstens twee vroedvrouwen tegelijk in de stad werkzaam, vanaf 1830 is er nog maar één. Dat heeft ongetwijfeld te maken met de aanstelling van vroedmeesters die in de stad werken.

In de geboorteregisters van de Burgerlijke Stand wordt de aangifte van een kind van een ongehuwde moeder, bijna altijd door de vroed vrouw of de vroedmeester gedaan.

25. Maria Agnes Nijssen (1856-1862)

Maria Nijssen volgt Maria Reigers als vroedvrouw op. Ze is op 12 juli 1811 in Zaandam geboren, dochter van Johannes Matthias Nijssen, geboren te Brunssum in 1778, overleden Zaandam in 1820. Hij trouwt in Hoorn op 17 oktober 1802 met Anna Schermer, in Hoorn gedoopt in 1781, overleden te Zaandam in 1818.

Maria is al 45 jaar als zij in 1856 voor haar vroedvrouwenexamen slaagt. Haar aanstelling in Monnickendam wordt op 27 maart van dat jaar genotuleerd en is op 1 maart ingegaan. Maria was ongehuwd en van Rooms-Katholieke huize. In het Bevolkings-register wordt zij verloskundige genoemd, op 1 maart 1856 ingeschreven, gekomen van Alkmaar. In de vergadering van B&W d.d. 5 mei 1860 wordt een verzoek van Maria Nijssen om verhoging van haar jaarwedde besproken 'aangezien haar inkomen door de geringe burgerpraktijk niet toereikend is om in haar levensbehoeften te voorzien'. Besloten wordt om haar over het jaar 1860 een gratificatie van f 50,- te geven, 'hetgeen elk jaar zal gebeuren'.

Maria Nijssen is maar een jaar of zes in functie geweest. Ze is 50 jaar en nog steeds ongehuwd wanneer ze op 4 juli 1862 overlijdt op adres Zuideinde, wijk 2 nummer 2.

26. Elsje Martina Vermeer (1862-1871)

'Overgaand tot de benoeming van stadsvroedvrouw welke betrekking is opengevallen door het overlijden van Maria Agnes Nijssen:

Gezien en onderzocht hebbende de overlegde bescheiden van onder scheiden personen naar deze betrekking, gelet hebbend op de inlichtingen van B&W, is na enige deliberatie besloten, alvorens tot de officiële benoeming van stadsvroedvrouw over te gaan aangaande mej. de weduwe G. Houtgraaf, geboren Vermeer als de voor deze betrekking bedoelde persoon de nodige informatie in te winnen bij meer deskundigen, ten einde daarna in een eerstvolgende raadsvergadering tot de benoeming over te gaan' (NA 37 d.d. 25.8.1862).

'Wordt na enige deliberatie met algemene stemmen tot de betrekking van stadsvroedvrouw te Monnickendam benoemd mej. E.M. Vermeer, weduwe G. Houtgraaf, wonende te Haarlem sullende de benoeming gehouden worden in te gaan primo oktober 1862' (NA 37 d.d. 6.9.1862).

Elsje wordt op 6 september 1862 benoemd en treedt op 1 oktober in dienst. Het Bevolkings Register geeft aan dat zij op 2 oktober 1862 is ingeschreven, gekomen uit Haarlem, waar ze op 29 juni 1829 is geboren, dochter van Daniel Vermeer en Susanna Ploeg.

In het Hervormd lidmatenboek wordt ze eveneens op 2 oktober ingeschreven, met attestatie van Bloemendaal.

Elsje begint haar werkzaamheden op een tractement van f 250,- per jaar maar dat wordt op 5 oktober 1863 verhoogd tot f 300,- per jaar.

Op 25 september 1859 is Elsje Vermeer in Bloemendaal getrouwd met Gerrit Houtgraaf, geboren in 1825 te Velsen, zoon van Hendrik Houtgraaf en Alida Gertenbach. Haar man is echter al voor 1862 overleden, vermoedelijk in Amsterdam, want daar wordt op 20 juni 1860 een dochter, Alida, geboren. Deze Alida wordt op 30 januari 1872 in het weeshuis van Monnickendam opgenomen waar ze nog voor wat onrust zorgt (24). Ze verlaat het weeshuis op 1 november 1882 en wordt dienstbode bij Simon Lammes.

In Monnickendam trouwt weduwe Elsje op 21 februari 1864 met weduwnaar Pieter Hamburg, goud-en zilverkashouder, debitant in de staatsloterij.

Pieter, overleden op 29 september op het Zand, is op 25 maart 1809 in Purmerend geboren, zoon van Jan Hamburg en Trijntje Vermeij. Hij is eerder getrouwd geweest met Marrigje Pauw uit Blokzijl, overleden op 26 februari 1858, 53 jaar oud. Uit dit tweede huwelijk wordt op 6 april 1865 een kind geboren, maar Susanna Martina overlijdt een jaar later op 10 juli 1866.

Na het overlijden van Pieter Hamburg trouwt Elsje voor de derde keer, op 8 augustus 1869 met kantoor-schrijver/postbode Witse van Sijp, in 1859 vanuit Zuiderwoude in Monnickendam komen wonen. Elsje en Witse wonen op het Noordeinde.

Witse is op 6 april 1811 in Broek in Waterland geboren en getrouwd geweest met Maartje Plasveld, overleden op 9 november 1865.

Uit dat derde huwelijk van Elsje wordt op 5 mei 1870 Daniel gebo ren. Elsje Vermeer overlijdt een jaar later op 20 april 1871, nog maar 41 jaar oud, op adres Noordeinde wijk 4 nummer 50 (25).

Witse vertrekt op 2 juli 1894 met zijn dochter Cornelia Johanna naar Haarlem.

Nieuwe medische inzichten

Voor kraamvrouwen in het bijzonder was de dood eeuwenlang een serieuze bedreiging.

In de 17^e en 18^e eeuw overleden er ongeveer veertien moeders op duizend bevallingen. Gebrekkige kennis van het menselijk lichaam en onkunde op het terrein van de hygiëne zorgden er voor, dat veel kinderen al bij de geboorte of kort daarna overleden. Ook veel moeders stierven in het kraambed als gevolg van complicaties zoals kraam vrouwenkoorts, een veelal dodelijke ziekte. Ook bekkenverwring kwam veel voor, mede als gevolg van de Engelse ziekte, een tekort aan vitamine D.

Maar gaandeweg ontstaan er nieuwe medische inzichten. Het is de Hongaarse arts Ignaz Semmelweis die in 1847 bij toeval ontdekt, dat het wassen van de handen met zeep of bleekwater, voordat er onderzoek bij de kraamvrouw zal worden gedaan, levenreddend is. Door zijn collega's wordt hij lange tijd belachelijk gemaakt en dat maakt hem psychisch ziek. Maar voor hij instort zegt hij tegen zijn collega's in Wenen: 'Mocht gij doorgaan zonder mijn leer weerlegd te hebben, uw kwekelingen in de leer van de epidemische kraambedkoortsen op te voeden, dan verklaar ik u voor God en de wereld voor een moordenaar'.

Het duurt echter nog tot ongeveer 1890 voor zijn ideeën over anti septisch (ontsteking voorkomend) onderzoek breed ingang vinden. Pas na de ontdekking van de bacterie door Louis Pasteur (1822/1895), krijgt zijn vinding de nodige theoretische onderbouwing. Het is echter de befaamde Engelse arts, professor Lord Joseph Lister, die Semmelweis (deze was in 1865 op 47-jarige leeftijd overleden) postuum de eer geeft die hem toekomt.

27. Zwaantje Everdina Wilhelmina Beth (1871-1874)

De gemeenteraad gaat op zoek naar een opvolgster van Elsje Vermeer. 'Door het overlijden van mej. Elsje Martina Vermeer de betrekking van stadsvroedvrouw vacant geworden zijnde, wordt op een deswegen gedaan verzoek door de vergadering besloten bij advertentie sollicitanten op te roepen, welke bevoegd zijn naar deze betrekking, waaraan een jaarwedde is verbonden van f 300,-, mede te dingen, om zich onder overlegging van de bij de wet gevorderde bescheiden, in persoon te vervoegen of met portvrije brieven te adresseren bij de burgemeester dezer gemeente' (NA 8 d.d. 5.5.1871).

Op 15 juni hebben er een reeks vrouwen gesolliciteerd, waaruit er drie worden geselecteerd: mej. A. A. van der Schouw te Schagen; mej. S. Munnich te Purmerend en mej. Zwaantje E. W. Beth te Schouw.

Als de raad tot stemming overgaat blijken er drie stemmen voor mej. v.d. Schouw te zijn en twee voor de beiden anderen.

Mej. v.d. Schouw wordt gekozen op een tractement van f 300. per jaar. De benoemde zal daarvan onmiddellijk in kennis worden gesteld, onder mededeling dat deze benoeming op 1 juli 1871 zal ingaan en dat de acte van benoeming en de instructie bij haar vestiging in deze gemeente zal worden uitgereikt.

Maar mej. van der Schouw uit Schagen komt niet naar Monnickendam. Op 7 juli wordt er een missieve (brief) voorgelezen waarin staat dat zij voor de benoeming van 19 juni bedankt. De reden wordt niet genoemd.

De raad gaat over tot een nieuwe benoeming. De keus is weer uit drie want de twee overgeblevenen zijn aangevuld met mej. J.A.E. de Musche uit Maartensdijk. De keus valt nu op Zwaantje Everdina Wilhelmina Beth, geëxamineerde vroedvrouw, werkzaam in Schoorl. Ze is op 14 februari 1844 in den Haag geboren, woont op het Noordeinde en is Hervormd lidmaat.

wordt op 7 juli 1871 benoemd tegen een jaarwedde van 300 gulden. Op de dag dat zij in functie treedt, krijgt zij de instructie voor haar functie uitgereikt. Haar taak begint op 1 augustus.

Ze is echter maar een paar jaar vroedvrouw in de stad geweest. Op 7 maart 1874 schrijft Zwaantje: 'Edelachtbare Heer, ik neem de vrijheid mij tegen 1 april mijn ontslag te geven als vroedvrouw dezer gemeente. Ik heb de eer te zijn Z.E.W. Beth' (NA 299). De notulen vermelden op 30 april: 'In overweging nemende dat genoemde per soon ten gevolge van een gedane

benoeming elders deze gemeente reeds op de 1^e april heeft verlaten, is besloten om haar het gevraagde ontslag te verlenen'. Tja, het bestuur kon moeilijk anders.

Zwaantje heeft elders een betrekking gekregen en vertrekt op 30 maart 1874 naar Voorschoten (26). Ze wordt per 1 juli opgevolgd door Agatha Anetta van der Schouw, op 15 juni 1871 door B&W tot stadsvroedvrouw benoemd. Maar Agatha bedankt op 19 juni schriftelijk voor de functie.

De Raad besluit vervolgens om, bij wijze van proef, de vacature voor een jaar onvervuld te laten en de werkzaamheden toe te voegen aan die van de heel- en vroedmeester Kerbert, die daar om heeft gevraagd, tegen een vergoeding van f 200,-. De voorzitter is het daar echter niet mee eens. Hij zou graag de plaats van vroedvrouw weer ingevuld zien. Aldus gebeurt.

28. Johanna Agatha Catharina Maria Rusche (1874-1888)

Johanna Rusche is, evenals haar ouders, van Hervormde huize, op 2 april 1840 in Amsterdam in de Sint Jansstraat geboren. Dochter van blikslager Albert Rusche, geboren op 17 januari 1803 in Amsterdam, in Amsterdam overleden op 78-jarige leeftijd op 6 maart 1870 en in Amsterdam getrouwd op 9 oktober 1822 met Willemijntje Casteleijn, geboren in Amsterdam op 2 juni 1802 en daar ook overleden op 16 maart 1869. Albert is een zoon van Roelof Rusche en Maria de Lange.

Johanna heeft naar de vrijgekomen functie in Monnickendam gesolliciteerd. De stukken zijn onderzocht en zeer gunstig bevonden en daarom wordt zij uitgenodigd om de vergadering te bezoeken. Als dat goed uitpakt zal ze worden aangesteld. Aldus gebeurt op 9 juni.

Op 15 juni 1874 komt Johanna vanuit Haarlem, waar zij verloskundige in het Elisabeth Gasthuis is, naar Monnickendam. Ze gaat op het Noordeinde wonen, vermoedelijk in een huis dat voor de vroedvrouw gereserveerd was.

Johanna Rusche is tot 1888 als vroedvrouw/verloskundige werkzaam. In augustus van dat jaar schrijft zij aan het stadsbestuur: 'Door deze verzoekt ondergetekende einde september haar eervol ontslag als gemeentevroedvrouw van Monnickendam' (NA 309).

Op 29 september 1888 wordt ze uitgeschreven. Ze gaat naar Amsterdam waar ze op 12 oktober wordt ingeschreven. Adres: Saenredamsstraat 36. Vermoedelijk een vriendin, Etje Prijs, geboren in Broek in Waterland op 3 september 1863, woont daar ook. In juni 1889 verhuizen beiden naar de Korte Leidse Dwarstraat 25.

Johanna is ongehuwd gebleven. Een bericht in het Amsterdamse Bevolkingsregister noemt wel twee pleegkinderen. Na nog wat verhuizingen binnen de stad gaat Johanna op 28 september 1914 in het Rozenhofje wonen. Daar overlijdt ze op 17 februari 1919.

29. Geesje Brugman (1888-1896)

Johanna Rusche wordt opgevolgd door Geesje (ook wel Geeske) Brugman, gemeenteverloskundige van 1888 tot 1896. Ze is op 14 november 1862 in Leeuwarden geboren, dochter van Jacob Brugman, geboren te Leeuwarden op 17 november 1821, overleden aldaar op 4 mei 1901. Hij trouwt op 27 april 1845 in Leeuwarden met Willemke van Kuik, eveneens in Leeuwarden geboren op 17 mei 1822.

Op 22 oktober 1883 gaat Geesje naar Amsterdam waar ze de vroedvrouwenopleiding volgt. Met het diploma op zak vertrekt Geesje naar Ermelo, waar ze op 20 mei 1885 wordt ingeschreven, gekomen van Amsterdam. Zeer waarschijnlijk heeft ze in Ermelo als vroedvrouw gewerkt.

Geesje heeft in Monnickendam gesolliciteerd, want op 29 september 1888 schrijft ze de Raad een briefje dat zij haar benoeming tot vroedvrouw te Monnickendam ontvangen heeft en die aanneemt. Op 5 oktober gevolgd door het bericht dat zij met ingang van 15 oktober ontslag heeft gevraagd uit haar tegenwoordige betrekking. 'Indien haar dit tegen dien tijd verleend wordt, wat zeer waarschijnlijk is, dan denkt ze rond 15 oktober haar betrekking in Monnickendam te aanvaarden' (NA 309). Geesje is ongehuwd en gaat op de Nieuwe zijds Burgwal wonen.

Op 15 januari 1889 stelt de Raad een nieuwe instructie voor de stadsvroedvrouw te Monnickendam op. Die luidt als volgt:

art. 1

De stadsvroedvrouw zal een jaarwedde genieten van f 300,- (Op 27 september 1889 is dat bedrag verhoogd naar f 350,-).

art. 2

Zij zal op vertoon van een daartoe verstrekkend bewijs, af te geven door het Burgerlijk Armbestuur, met de meeste spoed gratis verloskundige hulp verlenen aan haar, wier naar het oordeel van het Burgerlijk Armbestuur zulks behoeft.

art. 3

Zij zal de gemeente niet verlaten dan met toestemming van de burgemeester of diens plaatsvervanger.

art. 4

Zij zal in een vergadering van B&W in handen van de voorzitter de navolgende eed afleggen: 'Ik zweer/beloof dat ik de verplichtingen, die mijn instructie als stadsvroedvrouw van Monnickendam mij oplegt getrouwelijk zal vervullen'.

art. 5

De raad behoudt aan zich de bevoegdheid deze instructie zodanig te wijzigen als zij zal menen nodig te zijn.

Onder deze condities heeft Geesje een aantal jaren haar werk ge daan als ze op 30 april 1890 om wijziging van artikel 3 vraagt. Ze schijft: 'De redenen die mij hiertoe hebben geleid zijn de volgende: Tot hiertoe was die buitengewone strenge bepaling, die mij bv. zelfs niet toestaat eene wandeling tot buiten de grenzen der gemeente uit te strekken voor mij wel dragelijk, omdat dit artikel in een milde zin opgevat werd. Tot mijnen spijt zijn thans echter de omstandigheden veranderd. De gemeente-geneesheer heeft mij namelijk gedreigd, mij het leven zeer lastig te zullen maken en de toestand hier voor mij onhoudbaar te doen worden. Blijft art. 3 van mijne instructie van kracht, dan zal ik nooit, ook zelfs maar voor enkele ogenblikken, de gemeente kunnen verlaten of de gemeente-geneesheer kan hier over beklag indienen bij den Raad, zoals hij gezegd heeft te zullen doen. Het artikel zal dan streng moeten worden gehandhaafd en ik ben als het ware een gevangene binnen de grenzen der gemeente. Ik hoop zeer dat u zult inzien dat bedoeld artikel te streng is en dat er geen rekening gehouden wordt met mijn persoonlijke verantwoordelijkheid voor mijn patienten. Ik deel u de redenen van mijn verzoek mede, in de hoop dat u bij de behandeling van mijn rekwest gebruik zult maken, voor zoverre dit door U wen schelijk of naarstig wordt geoor deeld. Uw dienseresse Geesje Brug man'.

Het heeft geholpen want artikel 3 wordt op 6 juni 1890 als volgt gewij zigd: 'Bij afwezigheid uit de gemeente langer dan zes uur zal zij moeten kennisgeven aan en langer dan 24 uur, toestemming moeten hebben van de burgemees ter of diens plaatservanger'(NA 310).

Geeskes brief brengt het spanningsveld onder woorden dat er be stond tussen medicus en verloskundige (27).

Op eigen verzoek wordt Geeske Brugman per 1 oktober 1896 eervol ontslag verleend. Ze gaat terug naar Ermelo en trouwt daar op 9 oktober 1896 met onderwijzer Herman Natte, geboren in Ermelo op 27 juli 1865, zoon van Leonardus Natte en Annetje Eijbrink. Een maand later (4 november 1896), gaat het echtpaar naar Haarlem. Herman Natte was namelijk als onderwijzer in Bloemendaal werk zaam. Van 1902 tot 1908 hebben zij te Haarlem in een kinderkuis gewerkt. Op 11 mei 1908 wonen zij aan de Garenskokerskade nr. 15. Op dat adres overlijdt Herman op 9 februari 1931, 65 jaar oud. Geesje is 82 jaar als zij op 15 februari 1945 in Haarlem overlijdt.

30. Alida Maria Henschen (1896-1905)

Tijdens de vergadering van de gemeenteraad op 25 september 1896 komt de benoeming van een nieuwe stadsvoedvrouw aan de orde. Uit de rij sollicitanten zijn er drie geselecteerd: Alida Maria Henschen te Amsterdam, Magdalena van Brusel uit Goes en Eelkje Veenstra uit Terband (Fr). Alida Henschen krijgt zes stemmen. Ze is verheugd over de aanstelling en schrijft op 26 september 1896 vanuit Amster dam: 'Den Edel Achtbare Heer Burgemeester der Gemeente Monnic ken dam. Met zeer veel genoegen heb ik hedenmid dag de benoeming tot gemeente voedvrouw in Uwe gemeente ontvangen, welke ik 1 October a.s. hoop te aanvaarden.

U dankzeggende heb ik de eer te zijn, Edel Achtbare Heer, Uw dienstvaardige dienseresse A.M. Henschen' (NA 312).

Op 30 september 1896 wordt Alida als burgeres van Monnickendam ingeschreven. Ze woont aan het Noordeinde (28).

Alida Henschen is op 30 januari 1872 in Amsterdam geboren, dochter van godsdienstonderwijzer (1906), later evangelist (1918) Hendrik Willem Hen schen, overleden te Lemsterland op 13 juli 1927 (85 jaar) en Maria Baartscheer, overleden te Lemsterland op 10 september (75 jaar). Alida is van Gereformeerde huize, ongehuwd en woont eerst als commissaal (kostgangster) in bij de familie Mars in de Kerkstraat op nummer 108.

Een drieling!

Alida heeft een voor die tijd wel zeer bijzondere bevalling meege maakt. Visventer Ernst Meij, zoon van Jan Meij en Cornelia Groen, trouwt op 6 oktober 1889 met dienstbode Antje Gons uit Hoorn, dochter van Jan Gerritsz Gons en Bregje Eggeles. In de Schoolsteeg, wijk 2 op nummer 112, wordt op 28 juni 1902 een drieling geboren, Willempje, Trijntje en Gerrit. Helaas hebben de kinderen het niet lang gemaakt. Gerrit sterft al een dag na zijn geboorte, Trijntje zes maan den later op 18 januari 1903 en Willempje overlijdt op 10 april 1903.

Het zal niet met deze bevalling te maken hebben gehad, maar in datzelfde jaar 1902 gaat de jaarwedde van Alida van f 300,- naar f 350,-.

Alida vertrekt

Op 31 mei 1906 schrijft Alida Henschen aan de Raad der gemeente Monnickendam: 'Geeft beleefd te kennen A.M. Henschen, Gemeente voedvrouw, dat wegens aanstaand vertrek uit de Gemeente zij gaarne tegen 1 augustus a.s. eervol ontslag zou wenschen te ontvan gen, 't welk doende A.M. Henschen' (NA 315).

Het antwoord luidt:'De raad der gemeente Monnickendam, beschik kende op het verzoekschrift d.d. 31 mei 1906 van mej. A.M. Hen schen om ontslag als gemeentevroedvrouw aldaar, gelet op art. 145 der gemeentewet BESLUIT aan mej. A.M. Henschen voornoemd het gevraagde ontslag EERVOL te verlenen en zulks met ingang van 1 augustus 1906 (NA 72, mei 1906).

Alida Henschen is 34 jaar als ze op 26 juli 1906 naar Epe vertrekt. Ze woont daar op de Korte Singel 4 en trouwt op 1 september 1906 met de 43-jarige timmerman Gerard ter Haar.

Gerard ter Haar is op 5 mei 1863 in Epe geboren, zoon van timmerman Aart ter Haar die op 11 maart 1904 in Epe is overleden.

Vader Aart, geboren in Oene, trouwt in 1855 te Epe met de 32 jarige vroedvrouw! Elisabeth Wijnbergen, in 1822 in Epe geboren en op 16 januari 1906 in Epe overleden.

In Epe worden krijgt het echtpaar tussen 1909 en 1912 vier kinderen waaronder een tweeling. Het is niet duidelijk of Alida in Epe als vroedvrouw heeft gewerkt. Ze overlijdt er op 7 november 1918, nog maar 46 jaar oud. Gerard overlijdt in 1943 te Delft.

Vroedvrouwen in de 20^e eeuw

We komen bij de vierde en laatste periode. Omdat de 20^e eeuw nog maar kort achter ons ligt, zullen de vroed vrouwen die na 1900 de stad Monnickendam gediend hebben, bij sommigen wel enige herkenning oproepen.

Bij het begin van de 20^e eeuw heeft Monnickendam, inclusief Overleek en de Purmer, ongeveer 2000 inwoners. Bij de telling van 30 mei 1809 zijn dat er exact 2094. Daarvan behoren er 1398 tot de Gereformeerde religie, 180 zijn Evangelisch-Luthers, 432 Rooms-Katholiek, 47 Doopsgezind en 37 behoren tot de Joodse natie.

31. Alida Roeper (1906-1919)

Na het vertrek van Alida Henschen zijn er op 30 juni 1906 twee sollicitanten: Alida Roeper van het eiland Texel en Dirkje Arens Westerterp uit Loenen aan de Vecht, 34 jaar. Alida Roeper schrijft op 14 juni 1906: 'Edelachtbare Heer, raadsleden; Geeft met verschuldigd de eerbied te kennen Alida Roeper, gediplomeerd verloskundige, wonende te Oudeschild, gemeente Texel, dat zij onder overlegging der vereischte stukken de vrijheid neemt zich aan te melden als sollicitante naar de vacerende betrekking van verloskundige in de gemeente Monnickendam, dat omtrent haar inlichtingen zijn te bekomen bij dr. Meurer, directeur der Rijkskweekschool voor vroed vrouwen te Amsterdam en mej. Bing, directrice aan genoemde inrichting. Redenen waarom zij Uw Raad beleefd verzoekt haar te benoemen tot verloskundige in Uwer gemeente, 't welk doende, Uwed. dienst A. Roeper, verloskundige, Oudeschild, Texel' (NA 315).

Haar brief heeft de Raad blijkbaar overtuigd, want op 30 juni wordt Alida Roeper met algemene stemmen als stadsvroedvrouw gekozen. Haar dienstverband gaat op 1 augustus in tegen een jaarwedde van f 350,- (NA 793). Op 14 oktober wordt ze als Hervormd lidmaat ingeschreven.

Alida Roeper is op 22 februari 1882 op Texel (Oudeschild) geboren, dochter van manufacturier Jan Willems Roeper die op 21 juni 1877 trouwt met Grietje Heltenius, eveneens van Texel waar de naam Roeper veel voorkomt.

Huwelijk

In Monnickendam trouwt Alida Roeper op 9 februari 1911 met weduwnaar, horlogemaker en goudsmid Cornelis Michiel Kroone. Als opvolger van Hendrik Adamsz. Klaver wordt Cornelis op 22 september 1905 ook aangesteld als klokkenist tegen een salaris van 75 gulden per jaar, op 7 november 1906 verhoogd tot 100 gulden.

Cornelis Michiel Kroone is op 13 januari 1879 in Schagen geboren, zoon van timmerman Tijs Kroone en Johanna Gielens. Cornelis, streng katholiek opgevoed, vrijdenker, vegetariër en lid van de Blauwe Knoop, was spiritist, net als onderwijzeres Lantinga in het Noordeinde.

Kroone opent in 1902 een horloge- en klokkenzaak, die hij in 1949 overdoet aan Frits Tegel (29).

In januari 1913 is hij voorzitter van de Nederlandse Vereniging tot afschaffing van alcohol houdende dranken in Monnickendam. Hij vraagt aan het stadsbestuur te mogen vergaderen in de bovenzaal van de Waag, waarbij de vereniging de kosten van licht en verwarming zal betalen en voor een goed beheer zorgen.

Cornelis en Alida krijgen in Monnickendam twee kinderen: Mathilde op 18 juni 1913 en Grethe op 5 oktober 1915. Het echtpaar woont in 1918 in de Kerkstraat op nummer 45. De moeder van Alida, Grietje Hillenius, woont bij hen in. Ze is geboren op 6 maart 1853 op het eiland Texel en daar op 21 juni 1877 getrouwd met koopman met Jan Willemsz Roeper, geboren te Oudeschild op 15 januari 1854, zoon van Willem Roeper en Antje Kooger. Grietje Hillenius is kort na 1 januari 1938 naar Texel vertrokken en daar op 8 maart overleden.

Weer een drieling

Alida is in verwachting als er zich opnieuw een drieling aandient.

Op 6 februari 1913 worden geboren: Pieter, Margaretha Maria en Anna Maria, kinderen van Klaas Klein en Reijertje Geertruida Verbeek, de laatste uit Buren/Erichem.

Het is 14 juli 1916 als Alida schrijft: 'Geeft eerbiedig te kennen Alida Roeper, echtgenoot van C.M. Kroone, wonende te Monnickendam, dat, gedurende de tien jaar dat zij als verloskundige in dienst dezer gemeente werkzaam is geweest, hare jaarwedde steeds onveranderd is gebleven, ter wijl zoowel hier als elders andere ge meenteambtenaren periodieke verhoging hebben gekregen'. Het helpt. De jaar wedde wordt met ingang van 1 juli 1916 verhoogd van f 350,- naar f 400,-.

Afscheid van Alida Roeper

In 1919 krijgt de gemeentevroedvrouw, op eigen verzoek, eervol ontslag, dat 1 november ingaat. Alida en haar man blijven tot 1938 of later in Monnickendam wonen. Daarna is Amsterdam hun woon- en verblijfplaats. Daar overlijdt Cornelis Michiel Kroone op 16 mei 1965, een half jaar na zijn vrouw Alida die op 12 december 1964, eveneens in Amsterdam overlijdt.

32. Engelina Vos (1920-1930)

Er wordt een opvolgster gezocht. De nieuw aan te stellen vroedvrouw zal f 400,- per jaar ontvangen, maar bij de onderhandelingen kan dat oplopen tot f 600,-

Op 26 september 1919 notuleert de secretaris dat er geen enkele sollicitant op de advertentie is afgekomen waarin f 400,- wordt geboden. Een nieuwe advertentie volgt, nu met een toezegging van f 600,- salaris. Dat werkt.

In de Raadsvergadering van 20 december 1919 wordt met algemene stemmen tot stadsvroedvrouw benoemd: Engelina van Venetien-Vos uit Slagharen. Haar dienstverband gaat 12 december 1919 in tegen een salaris van f 600,- per jaar en een pensioengrondslag van eveneens f 600,-. Er wordt haar, op haar verzoek, een inkomen van f 1000,- per jaar gegarandeerd, terwijl besloten wordt Engelina voor de helft tegemoet te komen in de te maken kosten voor het aanstellen van een plaatsvervangster in Slagharen.

Engelina reageert vanuit Slagharen op 22 november 1919 verheugt en schrijft: 'Gisterenavond mocht ik telegrafisch mijn benoeming ontvangen, waarvoor ik U en de wethouders en raadsleden hartelijk dank zeg...' (Volgen de voorwaarden, als zojuist genoemd). Ze eindigt met een vraag over haar behuizing: 'Heeft u iets naders van dat huis gehoord? ... dat ik, als het kan, zo spoedig mogelijk zou willen betrekken, daar ik nu eerst bij mensen in de kost moet, doch liefst zo kort mogelijk'.

Alles is dus naar wens verlopen. Op 5 januari 1920 wordt Engelina met haar man in het Bevolkings Register van Monnickendam ingeschreven, gekomen van ambt Hardenberg.

Engelina Vos is op 16 december 1890 in Groningen geboren, dochter van Jan Vos en Annechien Albrinck. In Groningen volgt zij de vroed vrouwenopleiding en ontvangt op 22 december 1917 haar getuigenschrift. Op 9 september 1918 trouwt Engelina in Leiden met Cornelis Hendrik van Venetien.

Cornelis Hendrik van Venetien is kapper, op 18 maart 1892 in Leiden geboren, zoon van Christiaan van Venetien en Dirkje Geertruida Koreman.

In het jaar van het huwelijk krijgt Engelina op 11 mei een aanstelling als kraamvrouw in Hardenberg, maar dat werkverband duurt maar kort. Engelina Vos en haar man vertrekken naar Monnickendam en gaan op 2 januari 1920 op de Nieuwezijds Burgwal wonen (30 en 31). De zeventigjarige vader van Engelina, huisschilder Jan Vos, woont bij hen in. Ingeschreven op 5 januari, gekomen van ambt Hardenberg.

In Monnickendam wordt op 8 september 1921 op het Singeltje hun enige dochter, Dirkje Geertruida geboren. Het gezinnetje woont ook nog op het Noordeinde en in de Nieuwe Steeg.

In dat jaar 1921 wordt op 22 april het inkomen van de vroedvrouw van f 600,- naar f 800,- verhoogd. Het zijn de economisch slechte jaren twintig van de vorige eeuw met veel inflatie.

Broze gezondheid

Engelina heeft een broze gezondheid en is daardoor niet altijd in staat haar werkzaamheden naar behoren te verrichten. Ze heeft een vlekje op haar long dat op TBC duidt, een ziekte die in het begin van de 20^e eeuw veel voorkwam. Vanwege die broze gezondheid krijgt ze op 1 december 1930 eervol ontslag en ontvangt vanaf 28 oktober 1930 een bescheiden pensioen. De notulen zeggen het zo: 'De ondergetekende, Engelina Vos, echtgenote van (...), gemeentevroedvrouw alhier, bericht u dat zij zich aan een geneeskundig onderzoek tot het bekomen van invaliditeitspensioen wenst te onderwerpen en verzoekt u twee geneeskundigen te willen aanwijzen overeenkomstig art. 74 der pensioenwet 1922. Harerzijds wordt voorgesteld de heer Dr. S.C.M. Spoor, directeur van het Burgerziekenhuis te Amsterdam aan te wijzen als geneeskundige die het onderzoek bij zal wonen en van advies zal dienen'.

De uitslag van het onderzoek volgt op 28 oktober 1930: 'De Raad acht haar voor de verdere waarneming van hare betrekking ongeacht'. Vermeld wordt nog 'dat hare ziekte niet het rechtstreeks gevolg is van de uitoefening van haren dienst' (NA 794).

Op 2 december 1930 vertrekt het echtpaar Venetien-Vos met dochter Dirkje naar Hilversum en gaat daar in de Gouden Regenlaan wonen, nummer 130. Ook vader Jan Vos, inmiddels 80 jaar, verhuist mee.

Vanwege de economisch slechte tijd volgt Engelina een cursus patroontekenen. Door haar kennis over te dragen aan

leerlingen kan ze zo wat bijverdienen.

Haar man heeft verschillende baantjes. Hij werkt eerst op een conser venfabriek en later bij een stomerij, waarbij hij regelmatig met een bakfiets van Hilversum naar Utrecht moet rijden!

Engelina is, ondanks haar zwakke gezondheid, toch nog 84 jaar geworden. Ze overlijdt in Hilversum op 3 augustus 1974, bijna zes jaar na haar man die op 24 december 1968 in Hilversum is gestorven.

Dochter Dirkje Geertruida woont anno 2006 nog in Hilversum. Een aantal van haar kinderen en kleinkinderen zijn werkzaam in de medische sector of daarmee verwante beroepen.

Dirkje Geertruida zat als jong meisje in de klas bij Grietje Snieder met wie ze ook bevriend was. Grietje is een zus van de volgende en laatste stadsvroedvrouw van Monnickendam.

33. Maria Snieder (1930-1971)

De laatste stadsvroedvrouw Maria Kaars, geboren Snieder. Ruim veertig jaar heeft zij honderden nieuwgeboren Monnickendammers in haar handen gehad. Over haar werkperiode is nog veel informatie bewaard gebleven (32).

Maria Snieder is op 22 december 1906, 's morgens om half negen op de Oudezijds Burgwal 145 geboren. De aangifte wordt gedaan door twee schoenmakers, de 42-jarige Pieter Snieder en de 37-jarige Klaas Snieder, broeders van Maria's vader Willem.

Maria is een dochter van timmerman Willem Snieder, geboren op 8 november 1877, op 19 juni 1901 in Monnickendam getrouwd met Trijntje Mobron, geboren op 15 september 1880, dochter van visroker Dirk Mobron en Neeltje de Wit. Zowel in Monnickendam als in Amsterdam worden van dit echtpaar kinderen geboren.

Na het overlijden van Trijntje Mobron op 17 januari 1917, nog maar 36 jaar, trouwt Willem Snieder, inmiddels 39 jaar, op 25 juli 1917 in Bussum met de 37-jarige Cornelia Verkade, geboren in Nieuwer-Amstel op 24 november 1879, dochter van Nelis Verkade, geboren in Woubrugge die op 30 augustus 1876 in Nieuwer-Amstel trouwt met Maria Jacoba Staal, afkomstig uit Nieuwer-Amstel.

In 1938 wonen Willem en Cornelia in de Tuindwarsstraat 192/9, nu de Burg. Versteegstraat 2. Uit dat huwelijk worden twee kinderen geboren, nadat er op 5 augustus 1918 al een levenloos kindje ter wereld is gekomen.

Volgens de kinderen uit het eerste huwelijk van Willem Snieder was deze Cornelia Verkade niet zo'n geweldige moeder. Ze had meer oog had voor haar eigen kinderen dan die van haar voorgangster. Cornelia Verkade is op 18 februari 1963 overleden.

Terug naar Maria. Op 22 juni 1910 tekent Dr. H.D. de Haas uit Amsterdam een document dat hij de drie-jarige Maria heeft ingeënt tegen de pokken en 'gezien heeft dat zich drie koepokken hebben ontwikkeld, die een zodanig verloop hebben gehad, dat zij voorbehoeding tegen de kinderpokken zoveel mogelijk waarborgen'.

Op 23 oktober 1924 vertrekt Maria naar Amsterdam, vermoedelijk om daar als dienstbode te gaan werken. Ze komt 14 april 1926 weer terug in Monnickendam en gaat wonen op de Gooische Kaaij.

Opleiding tot vroedvrouw

Op 24 april 1926 schrijft Maria aan de hoofdinspecteur van de volksgezondheid te Nijmegen dat 'zij gaarne wenscht toegelaten te worden tot het toelatingsexamen der Rijkskweekscholen voor vroedvrouwen. Gaarne zou zij te Amsterdam worden geëxamineert'.

Vier dagen later ontvangt zij bericht, dat het schriftelijk toelatingsexamen in 's Gravenhage zal worden gehouden. Verder meldt de inspecteur of zij, bij eventuele plaatsing, voorkeur heeft voor Amsterdam of Rotterdam. Ook vraagt hij of Maria de schoolgelden zelf zal betalen of dat zij een verzoek zal indienen bij de minister van Arbeid, Handel en Nijverheid voor gehele of gedeeltelijke ontlasting van de betaling van schoolgeld'.

Maria legt in 1926 het toelatingsexamen af. Het omvat o.a. natuurkunde, rekenen en een stijloefening (taal).

Omdat het antwoord of zij geslaagd is, wat lang uitblijft en Maria, als zij niet wordt aangenomen, moet solliciteren, vraagt zij, middels een brief van 16 juni 1926, of de inspecteur niet een heel klein tipje van de uitslag kan oplichten, zodat ze weet waar ze aan toe is.

Op 20 juli 1926 komt het langverwachte bericht van het Ministerie. Maria is geslaagd. Aan de Opleidingsschool in Amsterdam is geen plaats, maar wel aan die van Rotterdam waar Maria als leerling-vroedvrouw kan worden geplaatst. Daartoe moet ze zich op maandag 6 september voor acht uur 's avonds melden bij de huismeesteres van de school op de Henegouwerlaan 72 in Rotterdam. Op 4 september 1926 wordt ze in Monnickendam uitgeschreven en vertrekt naar Rotterdam (33).

Geslaagd

Op 19 juni 1928 legt Maria Snieder het theoretisch examen als vroedvrouw met goed gevolg af. Een klein jaar later, na de nodige praktijkervaring te hebben opgedaan, krijgt ze op 19 april 1929 haar getuigschrift, wat haar tot een bevoegd vroedvrouw maakt.

Maria keert terug naar Monnickendam en wordt op 27 juli 1929 ingeschreven. Adres: Tuinstraat.

Dat ze een goede leerlinge moet zijn geweest, zou je kunnen opmaken uit een lied dat de familie in 1947 zong, toen Maria en haar man hun 12,5-jarig huwelijk vierden:

'En eind'lijk op de vroedvrouwschool,
was zij het troetelkind,
ze maakte daar een reuze jool,
door iedereen bemind.
Ze was de jongste van de ploeg,
in 't leeren nummer één.
Maretje, dat zegt al genoeg,
kwam er met glans doorheen'

Zoals we zagen is in 1929 Engelina van Venetien-Vos als verloskundige werkzaam, maar door een zwakke gezondheid vaak verhin derd om haar werkzaamheden goed uit te voeren. Maria Snieder, die haar al heel wat keren heeft vervangen, volgt haar per 15 december 1930 op. Ze wordt 'verloskundige, belast met de armenpraktijk' in de stad Monnickendam. Stadsvroedvrouw dus, maar ook particulieren kunnen bij haar terecht.

Nieuwe instructie

In de Raadsvergadering van 11 december 1930, waarin mejuffrouw Snieder met zes stemmen benoemd is (één stem ging naar de eerdere vroedvrouw Alida Kroone- Roeper, die blijkbaar ook gesolliciteerd heeft) wordt een nieuwe instructie voor de vroedvrouw vastgesteld.

art. I

De verloskundige behandeling der behoeftigen in de gemeente is opgedragen aan een vroedvrouw welke wordt benoemd en ontslagen door de Raad. De benoeming geschiedt voor onbepaalde tijd uit een voordracht van zo mogelijk twee bevoegde personen, opgemaakt door B&W. De schorsing heeft plaats door B&W met inachtneming van de volgende voorwaarden:

1e. Alvorens tot schorsing over te gaan, winnen B&W het advies in van de geneeskundige inspecteur van de Volksgezondheid en stelt de vroedvrouw in de gelegenheid zich te verantwoorden.

2e. Gedurende de schorsing kan de geschorste in het genot harer wedde blijven.

3e. De schorsing mag niet langer duren dan een maand. Ontslag, anders dan op eigen verzoek, heeft plaats in overeenstemming met het bepaalde bij artikel 37 van de Armenwet.

Ontslag op eigen verzoek gaat eerst in drie maanden nadat een desbetreffend verzoek de Raad heeft bereikt. Het ontslag kan onmiddellijk worden gegeven, indien de vroedvrouw zorg draagt, naar genoegen van B&W, voor een plaats vervangster gedurende drie maanden of zoveel korter, indien dit voor het verstrijken der drie maanden de vacante plaats weer mocht bezet zijn.

art. II

De vroedvrouw woont in de kom der gemeente en is verplicht om, indien iemand binnen deze gemeente haar hulp inroept, deze zo vlug mogelijk te verlenen.

art III

Het is haar vergund haar praktijk ook in de naaste omgeving, buiten de gemeen te uit te oefenen, mits zij op die tijd niet in de gemeente nodig of geroepen is. Zich buiten de gemeente bevindende zal zij verplicht zijn zo spoedig mogelijk naar haar standplaats terug te keren om eventueel door ingezetenen gevorderde hulp te verlenen.

art. IV

De vroedvrouw verleent verloskundige hulp aan haar:

a. die voorzien is van een bewijs, afgegeven door het Burgerlijk Armbestuur of door het gezegd bestuur aangewezen lid.

b. die door de politie zijn opgenomen, voor zover die hulp door of vanwege het hoofd der politie wordt ingeroepen.

De vroedvrouw is verplicht in gevallen waar de hulp van een geneeskundige bij armlastigen nodig is, deze schriftelijk te vragen aan de geneesheer, belast met de armenpraktijk.

art. V

Welke personen of gezinnen tot de armlastigen behoren bepaalt het Burgerlijk Armbestuur of in spoedeisende gevallen het door gezegd bestuur daarvoor aangewezen lid. Bij verschil van mening hieromtrent tussen het Burgerlijk Armbestuur of het c.q. aangewezen lid en de vroedvrouw, beslissen B&W na de vroedvrouw te hebben gehoord. Hangende de beslissing is de vroedvrouw verplicht hulp te verlenen wanneer haar bijstand nodig is.

art. VI

Zij is verplicht bij de uitoefening harer praktijk te voldoen aan de eisen die uit verloskundig oogpunt en hygiënisch oogpunt daaraan mogen worden gesteld.

art. VII

Voor het verrichten van de in art. 4 genoemde diensten ontvangt de vroed vrouw een jaarwedde van f 800,- Pensioengrondslag eveneens f 800,-.

art. VIII

De vroedvrouw heeft aanspraak op een jaarlijks verlof van veertien dagen. Gedurende dat verlof wordt haar, ter bekostiging van de vervanging der armenpraktijk, een tegemoetkoming van f 2,50 per dag verleend. Zij behoeft verlof van B&W voor een afwezigheid van langer dan drie etmalen en voorziet bij elke afwezigheid, waaronder begrepen ziekte en ontstentenis van langer dan vier en twintig uur ten genoeg van B&W in haar plaatsvervangning.

Indien zij afwezig wil zijn, moet zij met de geneesheer, belast met de armen praktijk, overleg plegen.

In geval van ziekte gaat haar bezoldiging gedurende twaalf maanden door en geniet zij gedurende vier maanden een vergoeding van f 2,50 per dag in de kosten harer vervangning.

art. IX

De vroedvrouw legt schriftelijk de verklaring af dat zij de bepalingen dezer instructie aanvaardt.

art. X

Wanneer over de bedoeling van de bepalingen dezer instructie verschil van mening mocht ontstaan, zullen B&W daaromtrent uitspraak doen, aan welke uitspraak de vroedvrouw zich zal hebben te houden.

art. XI

Deze instructie kan door de gemeenteraad te allen tijde worden herzien en aangevuld.

art. XII

Deze instructie treedt in werking op de dag dat van Gedeputeerde Staten bericht van ontvangst is ontvangen, op welke datum alle vroegere voorschriften, dit onderwerp betreffende zijn vervallen.

Aldus vastgesteld in de openbare vergadering van de Raad der gemeente Monnickendam van de 11 December 1930. Was getekend door de burgemeester en de secretaris.

Maria begint in 1930 met een aanvangssalaris van f 800,- maar op 13 september 1934 wordt dat verhoogd naar 812 gulden.

In 1933 volgt Maria, via de Arnhemsche School voor Schriftelijk Onderwijs, een cursus Engels op HBS-niveau. De hoofdonderwijzer, de heer J. van der Bij, bepaalt 12 januari 1934 haar eindcijfer op een 8.

Huwelijk

In 1935 verandert haar burgerlijke staat. Op 22 november 1934, Maria woont dan op de Grote Noord, vindt de verloving plaats met bakker Cornelis Cornelisz Kaars uit de Kerkstraat. Het huwelijk volgt op 7 maart 1935.

Cornelis Kaars is geboren op 16 mei 1910, zoon van bakker Klaas Kaars, geboren 21 september 1877 op Marken en Engelina Kaal, geboren 16 augustus 1878, overleden op 31 maart 1936. Klaas en Engelina krijgen vier kinderen waarvan Cornelis de derde is.

Cornelis en Maria gaan na hun trouwdag in de bakkerij van vader Kaars in de Kerkstraat nummer 1 wonen. In datzelfde jaar neemt Cornelis de zaak van zijn vader Klaas over. De laatste had de bakkerszaak gerund vanaf 1904.

Dat pand aan de Kerkstraat is vanouds met het bakwezen verbonden geweest. Al in 1681 was er een bakkerij gevestigd (34 en 35).

Eind 1962 en daarna is Cornelis Kaars nog enkele jaren makelaar. Hij is ook brugwachter van de Lijnbaansbrug, in de volksmond 'het bruggetje van Grietje Houtman' genoemd, vanwege het vlakbij gelegen kruidenierswinkeltje van deze vrouw.

Cornelis Kaars en Maria Snieder krijgen vier kinderen:

* Klaas, op 23 december 1938, maar Klaas is helaas twee dagen later, op 1^e kerstdag, overleden.

* Willy Trijntje wordt op de verjaardag van haar moeder geboren: 22 december 1939. Zij wordt, evenals haar moeder, verloskundige, anno 2006 nog steeds te Hoogeveen actief in een groepspraktijk.

* Midden in de oorlog, op 10 mei 1943 wordt er een tweeling geboren: Berthie en Lentje (Ineke). Ineke trouwt in 1964 met Hendrik Roos. Zij wonen op het Bloemendaal nummer 4. Berthie wordt onderwijzeres.

Op 26 mei 1935 krijgt Maria schriftelijk van het stadsbestuur te horen, dat haar jaarlijkse inkomsten per 1 juli 1935 worden vermindert tot f 650,- per jaar. En dat tijdens de moeilijke vooroorlogse jaren!

Omdat het stadsbestuur op 24 september 1936 opnieuw een verhoging van haar inkomsten aankondigt, van 650 naar 620 gulden, ingaan de 1 oktober, schrijft Maria een brief naar Dr. Doijer, geneeskundig inspecteur voor Noord-Holland en belast met het staatsrecht op de volksgezondheid.

In zijn antwoord stelt hij Maria een aantal vragen, o.a. over het aantal verlossingen waarbij zij betrokken is geweest. Dit

contact leidt er toe dat de gemeente Monnickendam het besluit tot verlaging moet terugdraaien. Maria's jaarwedde blijft op f 650,-

Oorlog

Tijdens de oorlogsjaren krijgt Maria een pasje van burgemeester van der Hoef, in het Duits opgesteld, dat zij tussen acht uur 's avond en zes uur 's morgens op straat mag zijn, als haar werk dat nodig maakt.

Bijscholing

In 1956/57 wordt Maria in de vroedvrouwschool in de Kamper straat te Amsterdam bijgeschoold, hetgeen uitbreiding van haar bevoegdheden betekent. Ze mag nu zelfstandig hechten en vena puncties verrichten. Die zijn nodig om de resus-factor te kunnen bepalen of een geslachtsziekte op het spoor te komen.

Bordje

Eerder schreef ik iets over de bordjes aan de huizen van de vroed vrouwen. Aan het huis van het echtpaar Kaars was een bordje bevestigd met de tekst: Mevr. Kaars-Snieder, verloskundige. Spreekuur dinsdagmiddag van 2-3 uur.

Einde dienstverband

Mevrouw Kaars is belast met de 'armenpraktijk'. Daar komt op 1 januari 1962 een einde aan. Maria vraagt aan de Bond van Neder landsche Vroedvrouwen in Steenwijk wat het beste is, een wacht geld vragen of met vervroegd pensioen gaan. Het is een wachtgeld geworden.

Op 4 juli 1962 bevestigt de gemeente Monnickendam haar ontslag als verloskundige, belast met de armenpraktijk. Gedeputeerde staten hebben hun goedkeuring gehecht aan het opheffen van deze functie.

Het betekent overigens niet dat Maria niet meer als vroedvrouw werkzaam is geweest. Op 10 februari 1971 schrijft de directeur van het Algemeen ziekenfonds Purmerend en Omstreken, de heer J.A. Wagenaar: 'In antwoord op uw brief van 4 februari jl. waarin u ons meedeelt dat u met ingang van 1 maart 1971 niet meer als vroed vrouw werkzaam zult zijn in Monnickendam, danken wij U weder ke rig voor de prettige samenwerking die steeds heeft bestaan tussen U en ons ziekenfonds. De artsen in Monnickendam zijn dezerzijds op de hoogte gesteld van uw besluit en hen werd medegedeeld dat u de bevallingen die U reeds hebt aangenomen, zult afmaken'.

In 1971 komt er dus in Monnickendam definitief een einde aan een vroedvrouwenpraktijk van ruim 40 jaar. Het beëindigen van haar werkzaamheden heeft te maken met Maria's gezondheid, maar ook met het overlijden van haar man Cornelis op 13 januari van dat jaar. Hij was het die haar met de auto naar de adressen bracht waar Maria moest kramen. Een gebied dat Monnickendam, Katwoude, een deel van de Purmer en het gebied tot IJpendam omvatte. Daarnaast nam Maria ook nog wel eens waar in Volendam, als de vroedvrouw van dat zuider zeedorp een dagje vrij wilde nemen. Vanouds een kinderrijk dorp waar werk genoeg was.

Krant

Op donderdag 3 november 1983 verschijnt er in het Noord-Hollands dagblad een artikel met als kop: 'Mevrouw Kaars 'deed' ongeveer 41 keer 80 babies in haar gebied'. Zij heeft welgeteld dus zo'n 3000/3 500 kraamvrouwen mogen helpen om hun kind ter wereld te brengen. Henk Voortman was de eerste die Maria, na haar aanstelling, heeft mogen 'halen'. Velen zijn gevolgd, waarvan er vandaag onge twijfeld nog heel wat in leven zijn.

Maria Kaars-Snieder overleden

De laatste veertien jaar van haar leven is Maria niet meer zo gezond en vooral de laatste maanden gaat haar toestand sterk achteruit.

Maria heeft haar man Cornelis vijftien jaar overleefd als ze op 7 oktober 1986 in Monnickendam overlijdt. Na een dienst in de Op stan dingskerk wordt Maria op zaterdag 11 oktober op de oude begraaf plaats aan de Kloosterstraat begraven. De overlijdensadvier tientie vermeldt een tekst uit Jesaja 49:16 'Zie, ik heb u in Mijn handpal men gegraveerd' (36). Een passend bijbelvers voor een vrouw die 40 jaar lang haar handen heeft mogen gebruiken, ten dienste van moeders, vaders en kinderen. Een vrouw om respect voor te hebben. Ze was niet alleen vroedvrouw, verloskundige zo u wilt, maar ook moeder van drie kinderen en werkte ook nog regel matig mee in de bakkers winkel van haar echtgenoot.

Slot

Hier eindigt het verhaal over 350 jaar vroedvrouwen in Monnickendam. Vrouwen die in hun tijd en met hun kennis geholpen hebben om duizenden nieuwe wereldburgers in Monnickendam en omgeving geboren te laten worden. Het moet gezegd, in voorgaande eeuwen schoot hun kennis behoorlijk tekort, maar gaandeweg is deze bijzondere functie op een hoger peil gekomen. Anno 2006 zelfs op een zeer hoog peil. Prenataal onderzoek, echo's, bloed onderzoek, het is vandaag standaard. Misschien wel juist daarom moeten we maar mild zijn in ons oordeel over hen die het zonder deze geavanceerde apparatuur moesten doen. Wat mij betreft dan ook: hulde aan deze vrouwen.

Bijlage

Vroedmeesters die na 1800 in Monnickendam werkzaam zijn geweest:

- * Lodewijk Poulus Schmidt (1778 Den Haag-1847 Monnickendam)
- * Joannes Bernardus Arnoldi (1799 Amsterdam-1844 Monnickendam)
- * Jan Adriaans van der Lee (1816 Oudewater- 1863 Monnickendam)
- * Bernardus Hendrikus van Ketel (1810 Amsterdam-1870 Monnickendam)
- * Willem Kerbert (1822 Loenen-1881 vertrokken)
- * Ernst Frederik Romeling (1858 Zuidbroek-1892 vertrokken naar Drunen)
- * Meinert Niemeijer (1862 Nieuweschans-1899 vertrokken naar Hilversum)
- * Sijtse Holm (1822 WestZaan-?)
- * Jacobus Verdam (1825 Huizen-1849 Monnickendam)
- * Adriaan Boom (1827 Amsterdam-)
- * Anthonie Gerrit Degenaar (1842-vertrokken na 1886 naar Dubbel dam?)

Twee vroedmeesters uit IJpendam die in Monnickendam kinderen aangeven zijn:

- * W.H. Boomkamp (rond 1855)
- * Cornelis van Amstel (tussen 1869 en 1877).

Noten:

1. Monnickendam in Waterland, Addy van Overbeeke, blz. 73. Uitgeverij Matris, Utrecht 2005.
2. Vroed is een oud woord voor 'wijs', verstandig. De Vroedschap (de stedelijke raad vanaf 1291) was het college van wijze mannen die de stad bestuurden. De vroede vrouw is eigenlijk een leenvertaling van het Franse sage-femme. Het is 'ene van de Overigheid aangestelde, beëdigde, zindelijke, eerbare Vrouw die de zwangere vrouwen voor, in en na het bevallen, met raad en daad by staat en in zware geboorten de verlossing helpt bevorderen' volgens de omschrijving van M. Noel Chomel in 1743.
3. Beide uitspraken uit: 'Het huiselijk en maatschappelijk leven onzer voorouders, H. Brugmans, uitg. Elsevier, Amsterdam 1914, deel I, blz. 123.
4. Aantekeningen over de vroedvrouwen in Broek in Waterland in de 17^e en 18^e eeuw, C. Bakker, arts in: Nederlands Tijdschrift voor Geneeskunde, 68:1973-1977.
5. Betekenis van de afkortingen:
OM – De Jaarboekjes van de vereniging Oud Monnickendam.
OA – Oud-Archief van de gemeente Monnickendam (1604-1814).
NA – Nieuw-Archief van de stad vanaf 1814.
NOT - Notarieel Archief
ORA – Oud-Rechterlijk Archief
De verklaring van vreemde woorden staat tussen haakjes.
6. Dit verhaal gaat over 33 STADSvroedvrouwen. De vroedvrouwen die geen overheidsaanzienstelling kregen worden wel genoemd, maar hun namen staan tussen haakjes. Het is jammer dat er in de bronboeken van Monnickendam zo weinig bijzonderheden staan over de vroedvrouwen en hun praktijk.
Eén van de weinige bronnen over het werk van vroedvrouwen is een 'Memory boeck', waarin een zekere Catharina Schrader (1655-1746) haar werk als vroedvrouw in Dokkum en omgeving uitvoerig uit de doeken heeft gedaan. Verwijzing in het Jaarboek 2004 van het Centraal Bureau voor Genealogie, blz. 129.
7. Monnickendam in Waterland, blz. 72.
8. Tot in de 19^e eeuw was het gangbare geld verdeeld in guldens, stuivers en penningen. Een gulden was 12 stuivers en een stuiver 20 penningen. Vandaar dus drie getallen, gescheiden door een punt.
9. Jaarboek Centraal Bureau voor de Genealogie 1969. Met dank aan Marianne Teunis, die mij daar attent op maakte.
10. De Nederlander uit en thuis. Spiegel van het dagelijks leven uit bijzondere zeventiende-eeuwse boeken, blz. 35 en 36, John Landwehr, Voorschoten 1981.
11. Het huiselijk en maatschappelijk leven onzer voorouders, dl. 1, blz. 125
12. De heer Appel heeft de gebeurtenissen en de nasleep ervan beschreven in het Jaarboekje 1990, blz. 22vv.
De criminele rol 3563, maart 1704, vermeldt de diefstal van een koperen uithangbordje. Meer over uithangborden in het algemeen: 'De uithangteekens, in verband met Geschiedenis en Volksleven beschouwd, Mr. J. van Lennep en J. ter Gouw, heruitgave van 1869, M.A. van Seijen, Leeuwarden, 1974.
13. 1672 staat bekend als het rampjaar vanwege de inval van Frankrijk onder Lodewijk XIV. De voorboden daarvan dienden zich al aan.
Meer over deze periode in het Jaarboekje 1980 blz. 17vv.
14. Criminele rol OA 3563 blz. 7 en 9.
15. Criminele rol OA 3563 blz. 69vv. In OA 35 blz. 91 d.d. 28.9.1707 komt dit vonnis ook aan de orde, zonder dat er namen worden genoemd.

16. OM 1991 blz. 32vv.
17. Monnickendam in Waterland, blz. 73.
18. Criminele rol 3564.
19. De heer Appel heeft uitgebreid over Franse tijd geschreven in het Jaarboekje 1999 blz. 41vv.
20. Criminele rol 3563, blz. 180. In het huis van de cipier waren op de eerste verdieping twee bewaarplaatsen die respectievelijk de ridderkamer en de gijselkamer werden genoemd.
21. Het spanningsveld tussen vroedvrouw en vroedmeester is gedegen onderzocht door Dr. van der Borg in haar dissertatie, genoemd in de boekenlijst, zie onder. Daarin ook veel informatie over het werk van vroedvrouwen in de voorbije eeuwen.
22. Zie Weeshuismap 8 nr. 5 d.d. 26.9.1819; idem d.d. 28.2.1819 een inventarislijst.
23. OM 2001 blz. 93vv, zie ook OA 28 en OA 46.
24. OM 2004 blz. 110.
25. Bev. Reg. M'dam 8/115; 9/140; 15/68.
26. Bev. Reg. M'dam 14/117
27. Meer over deze problematiek in het boek van Dr. Borgers.
28. Bev. Reg. M'dam 19/108; 21/37 en 26/119).
29. Zie H. Voogel: Honderd jaar nering en ambacht in Monnickendam blz. 43,44. Ook Veltrop in 'Herinneringen' blz. 37 noemt dit spiritisme van Kroone en anderen. Volgens de schrijver had Kroone als lijf spreuk: ergo cogito sum (ik besta dus ik denk). Dat is een 'omkering' van het gevleugelde woord van de filosoof Descartes die het als volgt zei: cogito ergo sum: ik denk, dus ik besta!
30. Bev. Reg. M'dam 4/192.
31. De foto van mevr. van Venetien is genomen op het Noordeinde.
32. Met dank aan mevr. Roos-Kaars die mij op het spoor zette van een dossier over haar moeder dat zich bij de Stichting Historisch Verpleegkundig Bezit te Amersfoort bevindt en mij een aantal bijzonderheden over het leven van haar moeder heeft verteld.
33. Van dit opleidingsinstituut is een jubileum-boek verschenen onder de titel: 1882-1982 Rijkskweekschool voor vroedvrouwen te Rotterdam. Op blz 75 en 79 een foto van het centrum aan de van Hene gowenlaan. Een bewaard gebleven album van de familie Snieder met (zwart-wit) foto's laat zien hoe Maria daar, samen met leeftijdsgenoten, van 1927-1929 haar opleiding heeft gedaan. Keurig in uniform poserend, samen met jaargenoten en zelfs met een heuse drieling, staat Maria op menige foto.
34. OM 84 blz. 65.
35. H. Voogel blz. 22.
36. Het is ook de trouwtekst van de schrijver van dit verhaal.

Bronnen

1. Wat betreft de aanstellingen van vroedvrouwen vóór 1811 zijn de Vroedschapsresoluties (OA 1-19), de resoluties van de Represen tanten des Volks, van de Municipaliteit en van de Raad (OA 23-31) en de Memorialen van de Burgemeesters (OA 33-39) van belang.
2. De stadsrekeningen van Monnickendam zijn, zij het in de 17e eeuw met hiaten, bewaard gebleven van 1607 tot 1813. Ze bevinden zich in het Oud-Archief (OA) van Monnickendam (voor 1814) te Purmerend, nrs. 192-213. Het boekjaar liep niet, zoals bij ons, van januari tot januari, maar van 1 augustus tot 1 augustus.
3. Voor de periode na 1814 is het gemeente-archief (NA) van belang. Daarin zijn verspreid wat notities te vinden over aanstelling, functies en salariering en vertrek.

Boeken

- * Jaarboek Centraal Bureau voor Genealogie 2004, blz. 129-154
- * Vroedvrouwen, beeld en beroep, H.A. van der Borg
- * Een kind onder het hart. Zwangerschap en geboorte in de 17^e en 18^e eeuw, D. Carasso en A. de Wildt, catalogus tentoonstelling Amsterdam Historisch Museum 1987
- * Huwelijk en gezin in de 17^e en 18^e eeuw, D. Haks, Assen 1982
- * Aantekeningen over de vroedvrouwen in Broek in Waterland in de 17^e en 18^e eeuw, Dr. C. Bakker in Nederlands Tijdschrift voor geneeskunde, 68, 1973-1977.

Meer informatie

- * Nationaal museum Verpleging en Verzorging, Zetten
- * Bond van Nederlandse vroedvrouwen/Kon. Ned. Veren. van Verloskundigen, Bilthoven (Een samengaan van de Ned. R.K. Vereniging van vroedvrouwen, opgericht in 1921 en de Bond van Nederlandse vroedvrouwen, opgericht in 1926. De fusie vond in 1975 plaats, terwijl er in 1998 het predikaat 'Koninklijke' aan toegevoegd mocht worden.

Met dank aan:

- * de medewerkers van het Waterlandsarchief, in het bijzonder Ton en Els voor hun hulp bij het transcriberen van enkele 17^e eeuwse stukken,

- * de Stichting Historisch Verpleegkundig Bezit te Amersfoort voor het welwillend uitlenen van het dossier over vroedvrouw Maria Kaars-Snieder,
- * mevrouw Ineke Roos-Kaars voor de informatie over haar moeder en familie,
- * mevrouw Dirkje Geertruida van Venetien in Hilversum, dochter van vroedvrouw Engelina van Venetieen-Vos, voor de informatie over haar moeder,
- * de nakomelingen van de familie Kroone/Roeper,
- * de mannen en vrouwen die middels Genealogische groepen op Internet mijn vragen hebben beantwoord door elders in het land archieven te raadplegen.

Nawoord

De schrijver stelt het op prijs, reacties te ontvangen van hen die nog andere informatie hebben over de genoemde vroedvrouwen, die van de 20^e eeuw in het bijzonder.

Mailt u naar: cae-groot@zonnet.nl